

Sociale cohesie onder druk

Het faciliteren van sociale cohesie in Doornakkers

Masterscriptie

J.P.J. Vinken

Stadsgeografie (*Urban Geography*)

Faculteit Geowetenschappen

Universiteit Utrecht

Sociale cohesie onder druk

Het faciliteren van sociale cohesie in Doornakkers

Masterscriptie Stadsgeografie (*Urban Geography*)

Faculteit Geowetenschappen

Universiteit Utrecht

11 november, 2015

J.P.J. (Joris) Vinken

Studentnummer: F121322/4188756

JPJVinken@gmail.com

Begeleider: Dr. Matthieu Permentier

Universiteit Utrecht

Faculteit Geowetenschappen

Voorwoord

Dit rapport is het resultaat van het onderzoek waarmee ik mijn master opleiding Stadsgeografie van de faculteit Geowetenschappen aan de Universiteit Utrecht tracht af te sluiten. Ik heb de Eindhovense wijk Doornakkers intensief bestudeerd en het onderzoek heeft me ontzettend veel geleerd over de relatie tussen sociale cohesie en leefbaarheid in aandachtswijken. Vaak is in dit soort wijken met een van oorsprong sterke cohesie de mate aan sociale cohesie door diverse factoren *veranderd*. Ik wil niet per se zeggen 'verminderd', want versterking lijkt soms ook vooral een streven vanuit de systeemwereld; sociale cohesie onder druk.

Ik wil mijn universiteitsbegeleider Matthieu Permentier enorm bedanken voor de begeleiding, feedback en het geduld dat hier soms bij kwam kijken. Permentier heeft door een kritische en opbouwende houding bijgedragen aan de nodige kwaliteitsimpulsen van dit onderzoek.

Daarnaast wil ik Jan van de Ven van Gemeente Eindhoven bedanken. Van de Ven verschaftte me toegang tot de benodigde gemeentelijke informatie en heeft er voor gezorgd dat ik met de juiste personen in contact ben gekomen. Zijn deur stond altijd voor me open om vragen te stellen. Ik hoop dat mijn onderzoek ook voor gemeente Eindhoven van meerwaarde is.

Ik heb veel mensen gesproken en geïnterviewd die op wat voor manier dan ook betrokken zijn bij de ontwikkeling van Doornakkers. De wijk ligt bij de betrokkenen nauw aan het hart en het is mooi om te zien hoe trots men op de wijk is. Het zegt wel wat dat ik geen afwijzingen heb gehad wanneer ik iemand benaderde voor een interview. Ik wil iedereen dan ook enorm bedanken die ik heb mogen interviewen. De gezamenlijke kennis over de wijk is enorm gebleken en heeft me de juiste informatie opgeleverd. Dank voor het enthousiasme en de medewerking.

Tot slot wil ik ook mijn vriendin, familie en vrienden bedanken. Zij hebben mij geholpen door feedback te geven op conceptversies, maar vooral ook door onvoorwaardelijke steun gedurende het proces. Zij leefden met mij mee en gaven me regelmatig een steuntje in de rug wanneer het even tegen zat.

Veel plezier bij het lezen van dit onderzoeksrapport.

Joris Vinken

Eindhoven, november 2015

Samenvatting

Het versterken van de sociale cohesie in achterstandswijken is vaak een beleidsdoel om de leefbaarheid te verbeteren. Sociale systemen in achterstandswijken zijn complex, maar er wordt weinig aandacht besteed aan de effectiviteit van het beleid en de interventies. Om beleidsdoelstellingen te halen en financiële injecties te kunnen verantwoorden is optimalisering van de effectiviteit belangrijk.

In dit onderzoek is de onderbouwing en effectiviteit van het beleid ter bevordering van sociale cohesie en leefbaarheid in de Eindhovense wijk Doornakkers bestudeerd. Het onderzoek is kwalitatief. Door het afnemen van interviews met beleidsmakers en vertegenwoordigers van interventies is informatie verzameld over de veronderstellingen en meningen aangaande het gevoerde beleid en is informatie verkregen over de effectiviteit van het beleid en de interventies. Doornakkers is een wijk met veel (sociaaleconomische) problemen waar veel multi-probleem gezinnen wonen. Door een grote instroom van diverse sociaaleconomisch zwakkeren, waaronder veel allochtonen, en een grote uitstroom van sociaaleconomisch sterkeren is er sprake van een concentratie van kansarme mensen. Veel mensen leven geïsoleerd en participeren nauwelijks aan de (lokale) samenleving. De van oorsprong sterke sociale cohesie is voor een aanzienlijk deel verloren gegaan. Een gebiedsgerichte wijkaanpak moest leiden tot verbetering van de leefbaarheid. Er werd sterk ingezet op het versterken van de sociale cohesie en de rol van de publieke ruimte hierbij.

Dit onderzoek richt zich enerzijds op interventies die als doel het verbeteren van de kwaliteit en inrichting van de fysieke ruimte hadden en anderzijds op interventies met als doel het versterken van de sociale cohesie. Er zijn vijf interventies bestudeerd waarmee de beleidsmakers de leefbaarheid wilden verbeteren. De (fysieke en sociale) interventies waren gericht op bewonersparticipatie, het faciliteren van sociale cohesie, het bieden van ontmoetingsruimten, verbetering van de fysieke ruimte, actief burgerbestuur en het versterken van de samenhang.

De lokale politiek in Eindhoven was gericht op het terugdringen van achterstanden van kansarme bewoners. Van het 'betrekken van bewoners' in 2006 veranderde de rol van bewoners richting 'actieve participatie' in 2014. Concentraties van achterstanden in wijken werden in Eindhoven met gebiedsgericht beleid bestreden. In Doornakkers intensiverde deze aanpak door de Rijksaanwijzingen voor 'Sociale Herovering' en het 'Krachtwijkenbeleid'. Hierdoor ontstond ook lokaal meer aandacht voor Doornakkers en namen de (financiële) mogelijkheden toe. De lokale politiek had ook een beperkende factor doordat bepaalde ideologieën over het bestrijden van polarisatie en het stimuleren van integratie in de praktijk weerbarstig bleken.

Inzet op de fysieke uitstraling van de wijk en de kwaliteit en inrichting van de openbare ruimte was een voorwaarde voor het verbeteren van de leefbaarheid. De inzet moest leiden tot meer verbondenheid van bewoners bij hun wijk en in de openbare ruimte moesten meer mogelijkheden voor ontmoeting leiden tot versterking van de samenhang. De kwaliteit van de fysieke ruimte is sterk verbeterd. Dat bewoners trotser op en meer tevreden zijn met de wijk zijn is een belangrijk signaal dat de leefbaarheid is verbeterd. In tegenstelling tot sociale projecten, zijn bij de fysieke verbetering alle bewoners gebaat.

Door in te zetten op het versterken van de sociale cohesie wilden de beleidsmakers de zelfredzaamheid en participatie bevorderen, mogelijkheden bieden voor ontwikkeling, ontspanning, ontmoeting en opvang en achterstanden voorkomen. Als beleidsmaker kun je de mogelijkheden vergroten en zoveel mogelijk proberen te faciliteren, maar het is de mentaliteit en behoefte van bewoners die uiteindelijk de kwaliteit bepaalt. Sociale cohesie kan niet geproduceerd worden.

Van het bereiken van interetnische cohesie is nauwelijks sprake. Allochtone groepen participeerden niet aan de lokale samenleving. De inzet op integratie van allochtonen blijkt ineffectief doordat zij minder betrokken zijn bij hun leefomgeving en doordat allochtone bevolkingsgroepen dusdanig vertegenwoordigd zijn in de wijk, dat zij geen behoefte hebben om te participeren aan de lokale samenleving. Bewoners ervaren weinig integratie van allochtonen, maar zijn tevreden wanneer het samenleven in een wijk geen problemen veroorzaakt. Interetnische cohesie wordt gevoed door politieke ideologieën.

Van het bereiken van klassenoverbruggende cohesie tussen bewoners van de nieuwbouwuurt op de rand van de wijk en het bestaande Doornakkers is nauwelijks sprake. De verschillen tussen de bewonersklassen blijken te groot en bij de bewoners zelf is weinig behoefte. Toch heeft de onderlinge nabijheid mogelijk een positief effect doordat isolering wordt beperkt.

Ondersteuning op individueel niveau bij bewoners die dat nodig hebben is een voorwaarde voor een leefbare en cohesieve wijk. Veel bewoners met individuele problemen onttrekken zich aan de (lokale) samenleving en zullen pas meer (duurzaam) participeren, wanneer eigen problemen zijn opgelost. Voor die tijd voelen zij nauwelijks aanleiding om te participeren. Daarom werd ook ingezet op individuele ondersteuning. De mate aan bewonersparticipatie is toegenomen. Veel ideeën en behoeften van bewoners zijn gehonoreerd waardoor zij zich serieuzer genomen voelden. Aanvankelijk waren er problemen met een bewonersorganisatie doordat zij volgens sommigen geen representatieve afspiegeling van de wijk waren. Het is lastig gebleken alle soorten bewoners te laten participeren. Voor de kwaliteit en effectiviteit van bewonersparticipatie zijn individuele capaciteiten belangrijk. Op het gebied van zelfredzaamheid is weinig resultaat geboekt. Onder andere door een gebrek aan vrijwilligers blijft (beleidsmatige) inzet nodig.

De belangrijkste succesfactoren van interventies zijn een goede samenwerking, capaciteiten van individuen, bewonersparticipatie en zichtbare effecten. Tijdsdruk, een overvloed aan kleinschalige projecten tegelijkertijd, de focus op wijkniveau en een gebrek aan duurzaamheid zijn de belangrijkste probleemfactoren voor interventies.

Inhoud

Voorwoord.....	V
Samenvatting.....	VII
1. Inleiding	1
1.1 Aanleiding.....	1
1.2 Onderzoeksvragen	2
1.3 Relevantie.....	2
1.4 Leeswijzer.....	3
2. Sociale cohesie en leefbaarheid in achterstandswijken; een verkenning	5
2.1 Leefbaarheid	5
2.2 Sociale cohesie	8
2.2.1 Sociale netwerken en sociaal kapitaal	9
2.2.2 Informele sociale controle en gedeelde waarden	11
2.2.3 Verbondenheid met de wijk en wijkidentiteit	12
2.3 Effectfactoren van sociale cohesie	13
2.3.1 Individuele effecten	13
2.3.2 Buurteffecten	15
2.4 Gebiedsgericht beleid	18
2.5 Interventies gericht op sociale mix.....	20
2.6 Interventies gericht op sociale cohesie	22
2.7 Conclusie	26
3. Methodologie	27
3.1 Onderzoeksstrategie & -design	27
3.2 Onderzoeksmethoden.....	27
3.3 Kwalitatieve interviews	28
3.4 Interventiekeuze	29
3.5 Reconstructie interventietheorieën	29
3.6 Casestudy: Doornakkers, Eindhoven	31
4. Beleidsanalyse.....	35
4.1 Lokale politieke veranderingen	35
4.2 Diversiteit in de bevolkingssamenstelling	37
4.3 Leefbaarheid	39
4.4 Sociale cohesie	43

4.4.1	Sociale netwerken en sociaal kapitaal	46
4.4.2	Informele sociale controle en gedeelde waarden	47
4.4.3	Verbondenheid met de wijk en wijkidentiteit	48
4.5	Conclusie	50
5.	Interventies; projecten en activiteiten	51
5.1	De Toeloop	51
5.2	Doornakkers Praat.....	59
5.3	Aanpak speelvoorzieningen	63
5.4	Straat aan Zet	67
5.5	De Regiegroep	73
6.	Interviewanalyse	78
6.1	Beleid	78
6.1.1	Politiek.....	78
6.1.2	Gebiedsgerichte aanpak	80
6.1.3	Participatie.....	80
6.1.4	Bevolkingssamenstelling.....	82
6.1.5	Openbare ruimte & veiligheid	84
6.2	Interventies	85
6.2.1	Theoretische onderbouwing.....	85
6.2.2	Succesfactoren	86
6.2.3	Probleemfactoren.....	88
6.3	Conclusie	91
7.	Conclusies en aanbevelingen	93
7.1	Conclusies	93
7.1.1	Beleid.....	93
7.1.2	Leefbaarheid.....	94
7.1.3	Sociale cohesie	94
7.1.4	Interventies.....	97
7.2	Aanbevelingen.....	98
7.2.1	Beleid.....	98
7.2.2	Onderzoek	98
Literatuur	99
Bijlage I	Lijst respondenten	113
Bijlage II	Topiclijst interviews	115

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

“Krachtwijkenbeleid heeft geen effect gehad” (RTL Nieuws, 2013);

“PVV wil debat over mislukken krachtwijkenbeleid” (Den Haag FM, 2013);

“VVD: Stop verspillen miljoenen krachtwijkenbeleid” (VVD Den Haag, 2013);

“Vogelaar verwerpt kritiek krachtwijkenbeleid”(NVM, 2013).

In 2013 ontstond ophef in de media na een onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Het krachtwijkenbeleid was een nieuwe inspanning om de toenemende leefbaarheidsproblematiek in bepaalde wijken en de groeiende kloof tussen welgestelde en achtergestelde wijken te bestrijden (Ministerie van VROM & WWI, 2007). Het SCP concludeerde dat het krachtwijkenbeleid “geen onderscheidende, gunstige leefbaarheidseffecten heeft gesorteerd”. Sommige maatregelen binnen de wijkaanpak zijn effectief, maar andere voegen weinig toe. (Permentier e.a., 2013, pp. 23-24).

Effectiviteit van beleid en interventies is belangrijk om doelstellingen te bereiken en financiële injecties te kunnen verantwoorden. In dit onderzoek staat de effectiviteit van beleid en interventies in achterstandswijken centraal. De focus ligt op sociale cohesie.

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) constateerde in het rapport ‘De verzorgingsstaat heroverwogen’ diverse verbindingstekorten in de samenleving. Zowel langs etnisch-culturele lijnen, als tussen sociale klassen. “De overheid kan de sociale overeenstemming het best vergroten door onderlinge contacten tussen de leden van de verschillende maatschappelijke groepen te stimuleren”, schrijft de WRR (2006). Het versterken van de sociale cohesie in achterstandswijken is vaak een beleidsdoel om de leefbaarheid te verbeteren (Gijsberts & Dagevos, 2007).

Aan elk beleid liggen veronderstelde mechanismen ten grondslag. Deze mechanismen worden verondersteld te verklaren waarom de gewenste resultaten met het gekozen beleid en interventies bereikt kan worden. De veronderstellingen van beleidsmakers vormen de beleidstheorie. Dit is geen wetenschappelijke theorie, maar een handelingstheorie die in de praktijk wordt gebruikt (Akkers & Fenger, 2005; Van Noije & Wittebrood, 2008). Het belangrijkste criterium voor plausibiliteit van een beleidstheorie is de empirische houdbaarheid (Van Noije & Wittebrood, 2008). Hierbij gaat het om de verhouding tussen de beleidsveronderstellingen enerzijds en de wetenschappelijke inzichten anderzijds. Een juiste analyse van de wetenschappelijke, praktische en strategische kwaliteit van een beleidstheorie draagt bij aan minimalisering van problemen bij de beleidsvoering (Akkers & Fenger, 2005). Op die manier draagt een rationele benadering, waarbij wetenschappelijke kennis in acht wordt genomen, bij aan optimalisering van de effectiviteit van het beleid.

De sociale systemen in achterstandswijken zijn echter ingewikkeld. Vanwege die complexiteit wordt te weinig aandacht besteed aan de effectiviteit van het beleid en de interventies (Lub, 2013).

Dit onderzoek richt zich op de effectiviteit van uitgevoerde interventies in een achterstandswijk. Hierdoor ontstaat meer inzicht in effectieve en niet-effectieve maatregelen. De veronderstellingen van beleidsmakers over de manier waarop versterking van sociale cohesie bereikt zou moeten worden zijn

bestudeerd. Veel beleid is gestoeld op intuïtieve noties van ‘wat werkt’ en ‘wat goed is voor de wijk’. Lub (2013) noemt dit een gebrek aan kennis over de wetenschappelijke basis van interventies (Lub, 2013).

De wetenschappelijke kennis over sociale cohesie en interventies waarmee meer cohesie bereikt kan worden vormt de basis van dit onderzoek. Door de factoren die van invloed zijn op de mate aan sociale cohesie en de kennis over de effectiviteit van interventies te achterhalen, kan een uitspraak gedaan worden over de plausibiliteit van de beleidstheorie.

1.2 Onderzoeksvragen

In dit onderzoek staat de volgende hoofdvraag centraal:

“Wat is de onderbouwing van het beleid ter bevordering van sociale cohesie en leefbaarheid in Doornakkers en in welke mate was dit beleid effectief?”

Het onderzoek is verricht aan de hand van drie deelvragen:

“1. Wat is er in de (inter)nationale literatuur bekend over de effecten van beleid dat de sociale cohesie en leefbaarheid stimuleert?”

“2. Welk beleid is in Eindhoven gevoerd om de sociale cohesie en leefbaarheid in de Eindhovense wijk Doornakkers te verbeteren?”

“3. In welke mate is het toegepaste beleid in Doornakkers effectief?”

1.3 Relevantie

Maatschappelijke relevantie

De maatschappij is gebaat bij een overheid die adequaat en effectief handelt op thema's waar de maatschappij dit nodig heeft. Dit onderzoek draagt bij de evaluatie van het beleid. Dit onderzoek toont gemiste kansen voor een optimale beleidsvoering aan en geeft reden tot nadenken over de rol van wetenschappelijke kennis in de wijkaanpak. Op deze manier draagt dit onderzoek bij aan verbeteringen voor beleidsvoering in de toekomst zodat de maatschappij beter bediend kan worden.

Hiernaast is het voor verantwoording naar de maatschappij relevant om te weten of publieke financiële middelen goed zijn besteed en of er kansen zijn om het geld in de toekomst effectiever te besteden. Wijkenbeleid heeft de overheid immers miljoenen gekost. Daarover moet verantwoording afgelegd kunnen worden ten opzichte van de belastingbetaler. Op die manier kan ook draagvlak en vertrouwen gewonnen bij de bevolking.

Wetenschappelijke relevantie

Dit onderzoek is wetenschappelijk relevant omdat is onderzocht of de beleidsmakers de wetenschappelijke kennis over specifieke interventies benutten. Wanneer men de kennis van de wetenschap niet toepast wordt niet alleen de kans op ineffectief beleid groter, maar verliest de wetenschap een belangrijke functie: toepassing. Dit onderzoek draagt bij aan de complementariteit tussen praktijk en wetenschap. Door de onderbouwing van het beleid te bestuderen is inzicht verkregen over de manier waarop wetenschappelijke kennis wordt toegepast in beleidsvorming. Hierdoor ontstaat inzicht in eventuele kansen voor verbetering van toepassing van wetenschappelijke kennis in beleidsvorming.

Bestudering van het beleid en de interventies vergroot de kennis over de effectiviteit van ingezette maatregelen. Er is onderzocht welke factoren bepalend zijn voor deze effectiviteit. Voor de wetenschap is het relevant te weten hoe de theorieën zich verhouden tot de praktijk. Op die manier ontstaat meer kennis over de toepasbaarheid van wetenschappelijke theorieën.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 volgt een uiteenzetting van de relevante theorie. Er wordt ingegaan op de relatie tussen sociale cohesie en leefbaarheid in achterstandswijken, maar ook de verschillende factoren die sociale cohesie beïnvloeden komen aan bod. In hoofdstuk 3 zijn de onderzoeksvragen methodologisch onderbouwd en worden de methoden van onderzoeken toegelicht. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 ingegaan op de problematiek, het beleid en de veronderstellingen waarop de beleidsuitvoering gestoeld is. De beschrijvingen van de interventies zijn in hoofdstuk 5 opgenomen. Hierbij zijn ook de zienswijzen van respondenten geïmplementeerd. Waar in hoofdstuk 5 wordt ingegaan op de afzonderlijke interventies, volgt in hoofdstuk 6 een algehele analyse van de interviews die zijn afgenomen van betrokken vertegenwoordigers, bewoners en ambtenaren. Hoofdstuk 7 sluit het rapport af met de conclusies en enkele aanbevelingen.

2. Sociale cohesie en leefbaarheid in achterstandswijken; een verkenning

De begrippen 'leefbaarheid' en 'sociale cohesie' komen veelvuldig voor bij de behandeling van het thema achterstandswijken. De betekenis van beide begrippen ten opzichte van wijkproblematiek en interventies staan ter disputatie in dit hoofdstuk. Het doel is te achterhalen welke theorieën en bevindingen relevant zijn voor problemen in achterstandswijken en de rol die sociale cohesie hier bij speelt. In §2.1 komt leefbaarheid aan bod en sociale cohesie volgt in §2.2. In §2.3 wordt ingegaan op de factoren die sociale cohesie beïnvloeden. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen individuele kenmerken en buurtkenmerken. Concentraties van problemen in achterstandswijken worden vaak bestreden aan de hand van gebiedsgericht beleid. In §2.4 zijn de kansen en risico's van gebiedsgericht beleid voor een effectieve beleidsvoering beschreven. In §2.5 en §2.6 komen respectievelijk de interventies gericht op sociale mix en interventies gericht op sociale cohesie aan bod. Hierdoor ontstaat een inzicht in wat bekend is over het uitvoeren van interventies.

2.1 Leefbaarheid

Leefbaarheid is een containerbegrip. Leefbaarheid is de mate waarin een omgeving aansluit op het adaptief repertoire van een wezen (Veenhoven, 2000). Het zegt iets over de omgeving, maar welke omgeving? In de biologie kan dit de kosmos of een biotoop zijn. In dit onderzoek gaat het om leefbaarheid op wijkniveau. Leefbaarheid op wijkniveau heeft betrekking op de woonsituatie en woonomgeving van mensen (Lub, 2013), maar een eenduidige interpretatie van het begrip bestaat niet (Michalos, 1997; RIGO, 1995; Camstra e.a., 1998; Leidelmeijer & Van Kamp, 2003).

Bij de meeste interpretaties en definities van leefbaarheid gaat het om de betrekking op het sociale (*community*), het fysieke (natuurlijke en gebouwde omgeving) en het economische domein (werk, inkomen). Het gaat hierbij om de relatie tussen de mensen en zijn omgeving (Leidelmeijer & Van Kamp, 2003; Shafer e.a., 2000). Een leefbare wijk scheidt een kwalitatief goede omgeving waarin wijkbewoners hun leven op een gewenste manier kunnen leiden. Leefbaarheid gaat daarom ook over de subjectieve beleving en waardering van bewoners van hun leefomgeving (Lau Leby & Hariza Hashim, 2010; Van der Valk & Musterd, 1998). De leefbaarheid in de wijk zal immers niet door alle individuen in de wijk hetzelfde ervaren worden. Veiligheid, als onderdeel van leefbaarheid (Lub, 2013; De Hart e.a., 2002), wordt bijvoorbeeld objectief gemeten, maar voor de perceptie van bewoners op buurtleefbaarheid zijn ook subjectieve onveiligheidsgevoelens belangrijk (De Hart, 2002). Een verbetering van de objectieve veiligheidssituatie betekent niet dat er sprake is van sterkere gevoelens van veiligheid (Schulenberg e.a., 2010)

Leefbaarheid is dus niet enkel een doel van beleidsmakers, maar ook een gevoel van bewoners. Voor omwonenden met kinderen kan de aanleg van een nieuw speelveld bijvoorbeeld een verbetering van de leefbaarheid betekenen, maar voor oudere omwonenden zonder kinderen, kan de ontmoetingsplek voor kinderen ook een averechtse werking hebben op hun perceptie van leefbaarheid. Wat voor de een verbetering van de leefbaarheid betekent, kan voor de andere juist een verslechtering betekenen; leefbaarheid is ook een subjectieve beleving waardoor het lastig meetbaar is. Om uitspraken te doen over de leefbaarheid van wijken dient zowel naar de objectieve als subjectieve kant van leefbaarheidsaspecten gekeken te worden (Schulenberg e.a., 2010).

In dit onderzoek staat de definitie van Deuten & Pauwels centraal. Zij hebben zowel objectieve als subjectieve leefbaarheid opgenomen in hun definitie: “Leefbaarheid is een combinatie van objectieve meting van, en beleving van bewoners en gebruikers over de (fysieke, sociale, culturele, economische, milieukeurmerken van de) woon- en leefomgeving”, Deuten & Pauwels (2004, p. 8).

Leefbaarheidsaspecten

In de literatuur is geen overeenstemming over welke kenmerken dat exact zijn. Door de complexiteit van het begrip leefbaarheid en de verscheidenheid in interpretaties daarvan, variëren de indicatoren die worden gehanteerd om de leefbaarheid te bepalen (Hortulanus, 1996). Een eenduidige meetmethode voor leefbaarheid is er dan ook niet (De Hart e.a., 2002). Volgens het SCP (De Hart e.a., 2002) was er in het verleden sprake van een onderscheid tussen verschillende theoretische stromingen die elk hun eigen accenten leggen. In de leefsituatiebenadering werd de nadruk gelegd op de materiële aspecten en voorzieningen voor de burgers. In de community-benadering stond het sociale klimaat centraal. Sinds het begin van de eeuw, toen ook het wijkenbeleid meer integraal werd uitgevoerd (Van Gent e.a., 2009), werden beide benaderingen steeds meer gecombineerd. Op basis van een literatuurstudie naar de indicatoren die de leefbaarheid bepalen, stelden Deuten & Pauwels (2004) een lijst op van aspecten die kenmerkend zijn voor leefbaarheid (zie tabel 2.1).

Tabel 2.1. Lijst van leefbaarheidsaspecten

Woningen	Bewonerskenmerken
Buitenruimte	Verkeer
Voorzieningen	Bestrating
Verkeer	Bebouwingsdichtheid
Sociale cohesie	Speelgelegenheid
Sociale veiligheid	Beheer
Imago/identiteit	Buren
Werkgelegenheid	Bodemkwaliteit
Luchtkwaliteit	Bereikbaarheid
Esthetica	Vuilverrijheid
Geluid	Groenvoorzieningen
Veiligheid	Horizon
Ruimte	

Bron: Deuten & Pauwels (2004, p. 9)

Leefbaarheid heeft betrekking op verschillende aspecten van de wijk en de bewoners. De problematiek in achterstandswijken is vaak gebaseerd op een combinatie van deze leefbaarheidsaspecten. Bij invoering van het krachtwijkenbeleid werden de 40 meest achtergestelde wijken geselecteerd. Deze wijken hadden te maken met “complexe maatschappelijke problemen als schooluitval, een verloederde en eenzijdige woon- en leefomgeving met weinig mogelijkheden voor sociale contacten, hoge (jeugd)werkloosheid, een gebrekkige inburgering van nieuwkomers en achterblijvende emancipatie en participatie van vooral niet-westerse vrouwen, weinig werkgelegenheid in de buurt, ontoereikende jeugdzorg, gezondheidsachterstanden, criminaliteit en gevoelens van onveiligheid, en het ontbreken van relevante sociale netwerken en contacten, komen in deze [40] wijken veelvuldig en naast elkaar voor”, Ministerie van VROM & WWI (2007). Door de veronderstelde cumulatie van deze problemen kampten de 40 wijken met een diversiteit aan

leefbaarheidsproblemen; de cumulatie van problematiek concentreerde zich in bepaalde achterstandswijken (Ministerie van VROM & WWI, 2007; Gijsberts & Dagevos, 2007).

Achterstandswijken

Armoede in achterstandswijken gaat verder dan het inkomen van individuen en huishoudens. Armoede in achterstandswijken is multidimensionaal. Armoede in wijken gaat ook over een gebrek aan kansen voor individuele sociale stijging. Naast een laag inkomen bestaat armoede in achterstandswijken ook uit ongezondheid, werkloosheid, gebrek aan opleiding, slechte woningen en een gebrek aan vaardigheden (Levitas e.a., 2007; Department of Social Security, 1999). Mensen hebben dus niet alleen minder geld te besteden, maar zijn ook kansarmer en minder welvarend. Door de achterstanden van mensen hebben zij moeite met het participeren in de sociale, economische, politieke en culturele maatschappij, wat kan leiden tot sociale onthouding (Smith, 1999; Van Gent e.a., 2009).

Met het begrip achterstandswijk wordt een concentratie van kansarme mensen bedoeld (Madanipour e.a., 1998). Verklaringen voor de ontwikkeling van achterstandswijken gaan over algemene processen waardoor ongelijkheid en armoede in steden ontstaat. De ontwikkeling van achterstandswijken wordt in dat geval voornamelijk verklaard door gebrekkig welvaartsbeleid en negatieve sociale en economische ontwikkelingen (Parkinson, 1998), waardoor segregatie, sociale onthouding en toenemende armoede kan ontstaan (Andersen, 2002). Uit onderzoek blijkt echter dat segregatie en toenemende achterstanden plaats kunnen vinden, terwijl de nationale of lokale economie zich positief ontwikkelt en sociale ongelijkheid afneemt (Hjarnø, 1996; Mumford & Lupton; Gibb e.a., 1999). Segregatie is het ruimtelijke gevolg van sociale onthouding (Van Gent e.a., 2009). De concentratie van mensen met individuele achterstanden (de zogenaamde 'excluded') heeft dan ook niet enkel betrekking op individuele kenmerken, maar heeft ook betrekking op de wijk. Zo hebben achterstandswijken vaak te maken met slechte woonvoorzieningen, lage kwaliteit van de openbare ruimte, leegstand, criminaliteit, gebrek aan voorzieningen en diensten en beperkte arbeidsmogelijkheden (Smith, 1999).

In de literatuur wordt een verbinding gelegd tussen sociaaleconomische achterstanden van individuen en de wijk waarin zij wonen. De gedachte is dat de problematiek van individuen of huishoudens ook deels wordt veroorzaakt door wijkkenmerken (Van Gent e.a., 2009; Andersen, 2002). Sociale onthouding heeft dan ook betrekking op zowel individuele problematiek, als de problematiek van de wijk. Levitas e.a. (2007) geven een definitie van sociale onthouding: *"Social exclusion is a complex and multi-dimensional process. It involves the lack or denial of resources, rights, goods and services, and the inability to participate in the normal relationships and activities available to the majority of people in a society, whether in economic, social, cultural or political arenas. It affects both the quality of life of individuals and the equity and cohesion of society as a whole"*.

Sociale onthouding gaat niet alleen over sociaaleconomische tekorten (inkomen, schulden), maar ook over onvoldoende sociale participatie en integratie en onvoldoende toegang tot voorzieningen op het gebied van onderwijs, huisvesting, gezondheidszorg en veiligheid. Om sociale onthouding te bestrijden is dus een breed pakket van maatregelen nodig, geleverd in de juiste ruimtelijke setting. Sociale onthouding is meer dan een individueel probleem; het gaat niet om de inzet en ambitie van burgers om sociaal vooruit te komen, maar ook om de mate waarin de omgeving burgers daarin faciliteert (Smeets & Soeterbeek, 2007).

Volgens Andersen (2002) trekken achterstandswijken armoede en sociale problemen aan en stoten ze mensen en kapitaal en investeringen af, waardoor sprake is van een zelfversterkend effect in een negatieve spiraal. Achterstandsbuurtten zijn niet enkel een resultaat van sociale ongelijkheid en segregatie, maar creëren zelf ook verdere ongelijkheid en segregatie. Hier door groeit de behoefte naar specifiek beleid (Andersen, 2002; Andersson & Musterd, 2005).

Leefbaarheid en sociale cohesie

Van de leefbaarheidsaspecten uit tabel 2.1 staat sociale cohesie in dit onderzoek centraal. Veel overheden willen de sociale cohesie versterken doordat daarvan een positief effect wordt verondersteld voor interetnische relaties, de leefkwaliteit en economische groei (Tolsma e.a., 2009). Een sterke sociale cohesie zou een positieve werking hebben op verschillende leefbaarheidsaspecten uit tabel 2.1 en daarmee kunnen bijdragen aan de bestrijding van de cumulatie van problemen in achterstandswijken. Andersom zou een gebrek aan sociale cohesie problemen kunnen verergeren en kunnen leiden tot onthouding van individuen en groepen (De Hart, 2002).

Sociale onthouding gaat over sociaaleconomische tekorten (inkomen, schulden), maar ook over onvoldoende sociale participatie en integratie en onvoldoende toegang tot voorzieningen op het gebied van onderwijs, huisvesting, gezondheidszorg en veiligheid. Om sociale onthouding te bestrijden is dus een breed pakket van maatregelen nodig, geleverd in de juiste ruimtelijke setting. Sociale onthouding is meer dan een individueel probleem; het gaat niet om de inzet en ambitie van burgers om sociaal vooruit te komen, maar ook om de mate waarin de omgeving burgers daarin faciliteert (Smeets & Soeterbeek, 2007).

2.2 Sociale cohesie

Sociale systemen in achterstandswijken zijn ingewikkeld (Lub, 2013). Volgens Schuyt (1997) is cohesie een kenmerk van een sociaal systeem. Het is een individu-overstijgende eigenschap op het niveau van het systeem. Een eigenschap van het systeem die zich niet tot de eigenschappen van de individuele leden laten herleiden. Sociale cohesie is de 'lijm' die het systeem bijeenhoudt; de interne bindingskracht van een sociaal systeem (Dekker & Bolt, 2005; Schuyt, 1997). Sociale cohesie op wijkniveau wordt door De Hart (2002, p. 12) gedefinieerd als "... de mate waarin de bewoners gemeenschappelijke waarden delen, er sprake is van een zekere sociale controle, van de aanwezigheid en interdependentie van sociale netwerken, van vertrouwen in andere bewoners en de bereidheid samen met hen te zoeken naar oplossingen voor collectieve problemen".

Een wijk met een sterke sociale cohesie heeft een hechte samenleving die 'samenhangt', waardoor alle sociale componenten passen binnen en bijdragen aan het collectieve en welzijn van de wijk. Conflicten tussen maatschappelijke doelstellingen en groepen en storend gedrag, zijn afwezig of minimaal (Kearns & Forrest, 2000). Sociale cohesie is in een groot deel van de achterstandswijken een punt van aandacht geworden door diversificatie van de bevolkingssamenstelling en een sterke toename van verhuismobiliteit. Sociale cohesie in achterstandswijken heeft betrekking op groepen die maatschappelijk op een zijspoor dreigen te raken, of groepen die de sociale orde verstoren (De Hart, 2002).

Bij beleidsdoelstellingen als 'het versterken van de sociale cohesie' is het mogelijk bepaalde voorwaarden te creëren, maar sociale cohesie kan niet geproduceerd worden (Willemse, 2006). In wijken waar concentraties van problemen optreden met betrekking tot het gebrek aan sociale cohesie, lijkt de afstand van bewoners tot de maatschappij groter te worden (Forrest & Kearns, 2001).

Door in te zetten op het versterken van de sociale cohesie, probeert de landelijke en lokale overheid die polarisatie te bestrijden (Dekker & Bolt, 2005; Ministerie van VROM & WWI, 2007; Van Arum e.a., 2009). Het scheppen van de voorwaarden waarmee in wijken de sociale cohesie versterkt kan worden, heeft betrekking op verschillende dimensies van sociale cohesie. Drie daarvan zijn relevant voor het wijkniveau (Kearns & Forrest, 2000; Dekker & Bolt, 2005):

1. Sociale netwerken & sociaal kapitaal
2. Informele sociale controle & gedeelde waarden
3. Verbondenheid met de wijk & wijkidentiteit

Hoewel de drie dimensies nauw met elkaar samenhangen doordat ze direct van invloed zijn op elkaar (Kearns & Forrest, 2000; Dekker & Bolt, 2005), zijn ze in de volgende subparagrafen afzonderlijk uiteengezet.

2.2.1 Sociale netwerken en sociaal kapitaal

Bij sociale netwerken draait het om de verbondenheid tussen mensen (Dekker & Bolt, 2005). In wijken met een sterke sociale cohesie vindt veel sociale interactie plaats (Kearns & Forrest, 2000). Sociale netwerken zijn belangrijk voor de mentale gezondheid (het vermijden van isolatie en stress), het voorkomen van marginalisatie en emotionele, instrumentele, praktische en sociale ondersteuning (Kearns & Forrest, 2000). Daarnaast is het stimuleren van overbruggende contacten tussen mensen met verschillende sociaaleconomische of etnische achtergronden een populaire strategie om achterstanden en polarisatie van groepen te bestrijden. Overbruggende contacten tussen verschillende groepen worden verondersteld de groepen met achterstanden toegang te verschaffen tot het sociaal en cultureel kapitaal van hogere of andere sociaaleconomische klassen, waardoor kansen voor sociaaleconomisch zwakkeren groter kunnen worden (Van Arum e.a., 2009).

Klassenoverbruggende contacten

Contacten tussen mensen met verschillende sociaaleconomische achtergronden biedt kansen voor sociale stijging. Zwakke contacten - *weak ties* - met hogere sociaaleconomische klassen bieden sociaaleconomische zwakkeren de kans te profiteren van de sociale netwerken van mensen in hogere sociaaleconomische klassen (Granovetter, 1973). Door ontstane openingen, bijvoorbeeld op het gebied van onderwijs of de arbeidsmarkt, kunnen kwetsbare groepen hoger op de maatschappelijke ladder komen (Van Arum e.a., 2009).

Putnam (2000) maakte een onderscheid tussen sterke relaties (*'bonding capital'*) en minder sterke relaties (*'bridging capital'*). Met *bonding capital* doelt Putnam op sterke relaties waarbij weinig nieuwe informatie wordt overgedragen. Deze sterke relaties worden verondersteld een belangrijk aandeel te hebben in onderlinge sociale ondersteuning (Kearns & Forrest, 2000), maar kunnen ook bewust of onbewust de toetreding tot het netwerk van anderen belemmeren (Dekker & Bolt, 2005). Mensen in een achterstandspositie hebben vaak wel de beschikking over ondersteunende netwerken van lotgenoten (*bonding*), maar zijn vaak niet in staat bruggen te slaan naar mensen in betere sociaaleconomische posities (*bridging*). *Bridging capital* gaat over minder sterke contacten waarbij mensen nieuwe informatie overdragen aan groepen waarmee ze normaliter niet verbonden zijn, bijvoorbeeld over de beschikbaarheid van banen (Dekker & Bolt, 2005). De minder sterke verbanden kunnen een brug vormen naar sterke relaties (Kearns & Forrest, 2000). Heterogeniteit van iemands sociale netwerk komt diens maatschappelijke kansen ten goede (Putnam, 2000; Van Arum e.a., 2009).

Deze heterogeniteit trachten beleidsmakers te creëren door overbruggende contacten tussen verschillende sociaaleconomische klassen te stimuleren. De gedachte dat deze netwerken de achterstanden opheffen en sociaaleconomisch zwakkeren ineens een baan opleveren is idealistisch. In de praktijk komt het er op neer dat sociale netwerken leidt tot uitwisseling van sociaal en cultureel kapitaal. Dit draagt er aan bij dat mensen hun horizon verbreden en ambities ontwikkelen (Van Arum e.a., 2009). Sociaal kapitaal is opgebouwd uit sociale netwerken en netwerken die zijn ontstaan vanuit maatschappelijke betrokkenheid, bijvoorbeeld vanuit het verenigingsleven en buurtorganisaties (Kearns & Forrest, 2000). Sociaal kapitaal verwijst naar de relaties tussen mensen, sociale netwerken en onderling wederkerige normen en het vertrouwen in anderen die eruit voortvloeien (Putnam, 1995). In een wijk met veel sociaal kapitaal is het sociale gehalte en het coöperatief vermogen van groepen en instanties beter in staat collectieve problemen te bestrijden en de gemeenschap effectief te laten functioneren (De Hart, 2002; Kearns & Forrest, 2000).

Sociale netwerken van bewoners in achterstandswijken zijn doorgaans beperkter dan die van mensen in andere wijken. In achterstandswijken wonen veel mensen met een lage opleiding, de werkloosheid is er hoger en het inkomen lager. Uit onderzoek blijkt dat hoger opgeleiden een uitgebreider (en meer verspreid) sociaal netwerk hebben dan laag opgeleiden (Fisher, 1982; Blokland; 2000), het sociaal netwerk van werklozen is minder ruimtelijk verspreid door het gebrek aan inkomen en vervoersmogelijkheden (Fisher, 1985; Guest & Wierzbicki, 1999) en een hoger inkomen biedt meer mogelijkheden voor het opbouwen van een sociaal netwerk (Dekker & Bolt, 2005).

Interetnische contacten

Naast de veronderstelling dat van contacten tussen kansrijken en kansarmen een verheffende werking uitgaat, kunnen sociale netwerken zich ook richten op het verbinden van verschillende etnische groepen. Volgens Van Arum e.a. (2009) sluiten veel van de projecten en initiatieven die gericht zijn op het stimuleren van interetnische contacten, bewust of onbewust, aan bij de contacthypothese van Allport (1954): bekend maakt bemind. Door meer onderling contact ontstaat meer begrip voor en kennis over elkaar; mensen gaan inzien dat hun stereotypen onjuist of ongegrond zijn (Van Arum e.a., 2009). Onderzoek toont echter aan dat interetnische contacten ook kunnen resulteren in bestendinging of aanscherping van wij-zij opvattingen (Bovenkerk e.a., 1985).

Intergenerationele contacten

Conflictueuze relaties tussen groepen in een wijk hebben soms een intergenerationele component. In veel vroeg naoorlogse wijken heeft een grote instroom van jonge, vaak allochtone, kansarme gezinnen en een uitstroom van sociaaleconomisch sterkeren plaatsgevonden. Oudere buurtbewoners wonen daarentegen vaak al decennialang in de wijk, waardoor fricties met nieuwe bewoners veelvuldig voorkomen. Om fricties te voorkomen wordt intergenerationele buurtontwikkeling toegepast. Jongere en oudere generaties maken door hun geringere mobiliteit en hun dagindeling meer dan andere leeftijdscategorieën gebruik van de openbare ruimte en de voorzieningen. Hierdoor is intergenerationeel beleid bij uitstek geschikt als interventiekader (Van Arum e.a., 2009). Door het stimuleren en faciliteren van interacties tussen verschillende generaties kunnen de ontwikkelingskansen van kinderen, tieners, jongeren en ouderen worden vergroot en kan de sociale infrastructuur in een wijk worden versterkt (Penninx, 1999; Van Arum e.a., 2009).

2.2.2 Informele sociale controle en gedeelde waarden

Sociale cohesie wijst ook naar de mate waarin bewoners gemeenschappelijke waarden delen en er sprake is van sociale controle (De Hart, 2002; Kearns & Forrest, 2000). Het delen van gemeenschappelijke waarden leidt tot wederzijds begrip en respect, waardoor onder de bewoners eerder een gedeeld beeld ontstaat op de sociale orde en sociale controle in de wijk (Dekker & Bolt, 2005). Sociale controle houdt in dat bewoners een oogje in het zeil houden door anderen aan te spreken op onacceptabel gedrag en ingrijpen bij verdachte activiteiten (Bursik & Grasmick, 1993). Bij beleidsmakers heerst de aanname dat een cohesieve wijk de sociale controle doet toenemen, waardoor wanordelijk gedrag en verloedering minder kans krijgen (Lub, 2013). Het is echter niet uitgesloten dat de causale relatie in omgekeerde richting wijst; een veiligere woonomgeving leidt tot meer sociale cohesie (Wittebrood, 2008).

Die aanname voert terug op de sociale-desorganisatietheorie van Shaw & McKay (1942). Die theorie stelt dat verschillen in overlast en criminaliteit tussen wijken gerelateerd zijn aan het niveau van sociale (des)organisatie in die wijken. Sociale desorganisatie is een ontwrichting van het sociale systeem waardoor sociale controle verloren kan gaan en een sociaal klimaat kan ontstaan waarin deviante waarden overgedragen worden (Rovers, 1998). In wijken met een lage sociaaleconomische status, een hoge verhuismobiliteit en etnische heterogeniteit, is de kans op sociale desorganisatie groot (Shaw & McKay, 1942). Door een gebrek aan sociale controle en het aanleren van deviante waarden, is de kans op afwijkend gedrag en criminaliteit groter (Akers, 1977).

Variaties in leefbaarheid tussen wijken kunnen niet enkel verklaard worden door demografische en sociaaleconomische verschillen, maar ook de mate van sociale controle die bewoners uitoefenen is bepalend voor de veiligheid en de beleving daarvan. Het belang van sociale controle kan worden uitgelegd aan de hand van de *'theory of broken windows'* van Wilson & Kelling: wanneer kleine vormen van afwijkend gedrag en verloedering niet aangepakt worden, zal dat leiden tot ergere vormen van afwijkend gedrag en evolueren de daders naar ergere vormen van criminaliteit (Wilson & Kelling, 1982).

De mate van sociale samenhang van bewoners in combinatie met hun bereidheid tot ingrijpen in de publieke ruimte, wordt 'collectieve zelfredzaamheid' genoemd (Sampson e.a., 1997). De bereidheid tot sociale controle is niet alleen afhankelijk van individuele kenmerken en de aard van de overlastsituatie, maar ook van publieke familiariteit tussen bewoners en gedeelde normen en opvattingen over het omgaan met elkaar en de openbare ruimte in de wijk (Kleinhans & Bolt, 2010).

Vooraf bij een grote diversiteit aan (etnische) groepen is het gezien de (culturele) verschillen niet makkelijk een gedeelde set aan waarden en doelen te creëren (Giddens, 1994); tolerantie is een vereiste voor sociale orde in een wijk (Kearns & Forrest, 2000). Een hoge mate aan diversiteit tussen (etnische) groepen en leefstijlen die tot onderlinge tegenstellingen en botsingen kunnen leiden, bemoeilijkt sociale controle en creëert onveiligheidsgevoelens (Wuertz, 1989). Een gevoel van onveiligheid kan leiden tot het niet durven uitoefenen van sociale controle. Angst voor een afwijzende of agressieve reactie, blijkt de voornaamste reden om niet in te grijpen bij wanordelijk gedrag (Spierings, 2004). Het 'kennen en gekend worden' en onderlinge vertrouwdheid draagt bij aan de mate van sociale controle (Lub, 2013), maar een bepaald basisniveau van 'schoon, heel en veilig' is de meest cruciale voorwaarde voor collectieve zelfredzaamheid (Kleinhans & Bolt, 2010).

In een wijk kan sociale desorganisatie voorkomen worden door in te zetten op het versterken van de sociale cohesie. In een wijk met een sterke sociale cohesie, delen bewoners meer gemeenschappelijke waarden en vindt meer informele sociale controle plaats, waardoor wanordelijkheden en criminaliteit in mindere mate voorkomen (De Hart, 2002). In een wijk met een sterke sociale cohesie, is de sociale veiligheid groter; er is minder sprake van geweld en bedreiging, minder diefstal en minder verloedering (Wittebrood, 2008). Het voornaamste effect van sociale cohesie op de veiligheid van de woonomgeving is een vermindering van onveiligheidsgevoelens (Lub, 2013). Volgens Lub (2013) hangt de mate aan sociale controle vooral af van de aard van het gesignaleerde probleem en de individuele competenties van bewoners. De mate waarin bewoners contact hebben met wijkgenoten is van minder belang (Lub, 2013; Kleinhans & Bolt, 2010).

2.2.3 Verbondenheid met de wijk en wijkidentiteit

Sociale cohesie gaat niet enkel over verbondenheid met mensen, maar ook over verbondenheid met de leefomgeving (Blokland, 2000). Wanneer mensen het gevoel hebben deel te nemen aan een groter (sociaal) geheel, kan de identificatie met een wijk toenemen (Dekker & Bolt, 2005). Over het algemeen wordt aangenomen dat verbondenheid met een bepaalde plek en de verstrengeling van persoonlijke en plaats-identiteiten, een positieve werking heeft op gezamenlijk gedeelde normen en waarden, deelname aan sociale netwerken en de opbouw van sociaal kapitaal. Door deze positieve invloeden, draagt verbondenheid met de wijk bij aan het versterken van de sociale cohesie (Massey, 1991; Kearns & Forrest, 2000).

Mensen raken, positief of negatief, emotioneel betrokken bij hun omgeving waardoor plekken een betekenis krijgen (Van der Graaf & Duyvendak, 2009). De verbondenheid met een plek wordt niet enkel bepaald door fysieke kenmerken (zoals gebouwen, pleinen, natuur), maar ook familie, vrienden, burens en stadsgenoten met wie bewoners op de plek verkeren, bepalen de verbondenheid van een individu met een plek (Low & Lawrence-Zuniga, 2003): *“We should not underestimate the importance of physical change, physical boundaries and local landmarks in creating a sense of belonging and identity, but the differences between neighbourhoods may perhaps best be understood as the differences between the form and content of social networks”*, aldus Forrest & Kearns (2001, p. 2130). Doordat de identiteit van een plek refereert aan de persoonlijke en sociale identiteit die mensen verbinden aan plekken, ontstaat meer verbondenheid wanneer mensen dezelfde opvattingen over die plek hebben. In een homogene wijk delen mensen eerder soortgelijke subjectieve gevoelens, waardoor de verbondenheid met de wijk toeneemt (Van der Graaf & Duyvendak, 2009; Lupi, 2005).

De manier waarop mensen verbonden zijn met hun omgeving wordt *place attachment* genoemd (Dekker & Bolt, 2005; Reijndorp & Reinders, 2010). *Place attachment* kan leiden tot veiligheidsgevoelens, meer zelfvertrouwen en een beter zelfbeeld, een band tussen mensen, culturen en ervaringen en groeps-/buurtidentiteit (Altman & Low, 1992; Taylor, 1988). Een risico van *place attachment* en identiteitsvorming is dat kleine, gesloten groepen of gemeenschappen ontstaan doordat zij verder geen waarden delen met en begrip tonen voor de rest van de maatschappij (Fukuyama, 1999): *“one place’s cohesion may be society’s deconstruction”*, aldus Kearns & Forrest (2000, p. 1001).

In wijken waar herstructurering plaatsvindt, vereist verbondenheid extra aandacht (Van der Graaf & Duyvendak, 2009). Kleinhans deed onderzoek naar de sociale implicaties van herstructurering. Hieruit blijkt dat bewoners na herstructurering niet zozeer ontevreden zijn over een verlies aan sociale

contacten bij gedwongen verhuizing, maar meer een gemis van bepaalde plekken in hun oude buurt ervaren (Kleinmans, 2005). De woonvoorkeuren van mensen worden niet enkel bepaald door fysieke kwaliteiten en de kenmerken van de locatie, maar hangt ook af van hun perceptie op de sociale en culturele betekenis van locaties (Knox, 1995). In wijken waar fysieke en sociale veranderingen plaatsvinden, kan oude vertrouwdheid verloren gaan, waardoor de verbondenheid – en de sociale cohesie – verminderd. Hierdoor zijn verbondenheid met de wijk en wijkidentiteit een belangrijk aandachtspunt bij beleidsvorming.

2.3 Effectfactoren van sociale cohesie

In de vorige paragrafen is beschreven om welke redenen beleidsmakers sociale cohesie willen versterken in achterstandswijken. Om passend beleid te kunnen voeren, is het van belang te weten welke factoren de mate aan sociale cohesie beïnvloeden. Sociale cohesie wordt beïnvloed door zowel individuele- als wijkenmerken (Wilson, 1987). In deze paragraaf komen eerst de individuele kenmerken aan bod en daarna de wijkenmerken.

2.3.1 Individuele effecten

2.3.1.1 Opleidingsniveau

Opleidingsinstellingen zijn ontmoetingscentrums waar sociale contacten kunnen ontstaan tussen zowel scholieren en studenten, als ouders. Op scholen leert men niet enkel vakinhoudelijke zaken, maar vinden ook pedagogische activiteiten plaats; men ontwikkelt een mening, leert die te onderbouwen, leert omgaan met kritiek, ontwikkelt probleemoplossend vermogen en er is aandacht voor sociale competenties. Door ontplooiing en contact met leeftijdgenoten ontwikkelen kinderen en jongeren vaardigheden waarmee zij beter in staat zijn deel te nemen aan een gemeenschap (Breedveld e.a., 2002; Naber, 2004). Het opleidingsniveau is de meest invloedrijke factor voor sociale netwerken en staat in nauw verband met het inkomen. Mensen met een laag opleidingsniveau ondervinden meer barrières, waardoor hun kansen op een volwaardige deelname aan de samenleving kleiner zijn (De Hart, 2002). Mensen met een hoger opleidingsniveau, hebben een uitgebreider sociaal netwerk dan mensen met een laag opleidingsniveau (Fisher, 1982).

Het opleidingsniveau is van invloed op de mate aan sociaal kapitaal. In verhouding met mensen met een laag opleidingsniveau, participeren hoger opgeleiden meer aan de samenleving; zij doen vaker vrijwilligerswerk, zijn vaker lid van verenigingen, meer politiek actief en hebben aanzienlijk meer vertrouwen in de medemens en in instellingen (Schmeets & Van Beuningen, 2014). De sociale netwerken van hoger opgeleiden spreiden zich over een groter geografisch gebied uit dan die van lager opgeleiden, waardoor zij minder sociale netwerken in de wijk hebben (Dekker & Bolt, 2005; Fisher, 1982). Hoger opgeleiden kunnen, mogelijk doordat ze meer uit hun werk halen, minder gemeenschapsgevoelens ervaren (Völker, 2008).

2.3.1.2 Dagbesteding

De dagelijkse bezigheid van bewoners in de vorm van een baan of studie is van invloed op de mate van sociale cohesie (Dekker & Bolt, 2005). Het sociale netwerk van mensen met een baan of studie spreidt zich uit over grotere geografische gebieden dan de wijk. De sociale contacten van werklozen, arbeidsongeschikten en gepensioneerden concentreren zich meer tot de wijk. Over het algemeen hebben zij minder behoeften, of door een gebrek aan inkomen of vervoersmogelijkheden minder mogelijkheden, de wijk regelmatig te verlaten (Fisher, 1982; Guest & Wierzbicki, 1999). Bewoners die veel tijd in de wijk doorbrengen, zullen andere bewoners vaker zien. Hierdoor is de tijd die een

bewoner in de wijk doorbrengt van invloed op publieke familiariteit. Bij overeenkomstige dagelijkse ritmes en routines van bewoners, groeit de kans om elkaar tegen te komen (Blokland & Nast, 2014; Völker et al, 2007).

Het hebben van een baan is ook van invloed op de tolerantie van onwenselijk gedrag. Werkende bewoners verlaten de wijk regelmatig, waardoor zij in mindere mate worden blootgesteld aan onwenselijk gedrag in de wijk. Bewoners die meer tijd in de wijk doorbrengen, zullen het gedrag wat plaatsvindt in de wijk eerder (onbewust) accepteren en als normaal gaan ervaren. Gedeelde normen in achterstandswijken zullen dan in hogere mate verschillen met die van de rest van de maatschappij (Dekker & Bolt, 2005; Wilson, 1987; Kearns & Forrest, 2000).

Naast het al dan niet hebben van een betaalde baan, kan de dagelijkse bezigheid ook gevuld worden met vrijwilligerswerk. Vrijwilligerswerk wordt geassocieerd met solidariteit, betrokkenheid bij de medemens en gemeenschapszin. Een hoge mate aan vrijwilligerswerk draagt dan ook bij aan de sociale samenhang (Putnam, 2000; Arts & Te Riele, 2011). Niet-werkenden houden zich intensiever bezig met vrijwilligerswerk dan werkenden (Arts & Te Riele, 2011).

2.3.1.3 Inkomen

Het individuele inkomensniveau is van invloed op de sociale netwerken, verbondenheid met de wijk en de mate waarin waarde wordt gehecht aan gedeelde normen en waarden (Dekker & Bolt, 2005).

Mensen met een hoger inkomen hebben meer mogelijkheden om hun sociale netwerk over een groter geografisch gebied te spreiden, dan mensen met een lager inkomen. In hun mogelijkheden ondervinden zij minder financiële beperkingen, waardoor er meer kansen zijn om elders contacten te onderhouden (Guest & Wierzbicki, 1999; Dekker & Bolt, 2005). Hierdoor zijn bewoners met een hoger inkomen voor hun sociale contacten minder afhankelijk van de wijk waarin zij wonen; hoe hoger het inkomen, hoe minder sociale netwerken in de wijk (Dekker & Bolt, 2005; Gerson e.a., 1997).

Hoe hoger het individuele inkomensniveau, hoe lager het niveau van tolerantie en hoe hoger het niveau van verbondenheid met de wijk (Gerson e.a., 1997; Dekker & Bolt, 2005). Voor mensen met een laag inkomen is de keuze om in een achterstandswijk te wonen vaak niet gebaseerd op voorkeuren, maar op economische gronden, zoals de betaalbaarheid van woningen (Tolsma e.a., 2009). Hierdoor kiezen lagere inkomensgroepen niet voor de specifieke kwaliteiten van de wijk, waardoor verbondenheid met de wijk minder aannemelijk is. Hogere inkomensgroepen hebben meer vestigingsmogelijkheden, waardoor het waarschijnlijk is dat zij zich meer identificeren met de gekozen wijk (Van der Horst e.a., 2001).

Indien mensen met een hoger inkomen zich niet langer verbonden voelen met een wijk, zijn zij door meer (financiële) mogelijkheden beter in staat een verhuizing te organiseren dan mensen met een laag inkomen (Dekker & Bolt, 2005). Een verhuizing ten gevolge van een gebrek aan verbondenheid, is van negatieve invloed op de sociale cohesie (Van Ham & Clark, 2009).

2.3.1.4 Leeftijd en huishoudenssamenstelling

Bij een hogere leeftijd is de kans op buurtbinding en buurtcontacten groter (Kleinmans & Bolt, 2010). Dit kan deels verklaard worden door de woonduur op een plek met hogere leeftijden ten opzichte van die van lagere leeftijden. Leeftijd heeft ook een positief effect op de mate aan tolerantie; hoe hoger de leeftijd, hoe lager de tolerantie van afwijkend gedrag (Dekker & Bolt, 2005). Voor mensen op leeftijd is

de wijk van groter belang doordat zij, mede door mogelijke mobiliteitsbeperkingen, in hogere mate afhankelijk van de nabije leefomgeving (Guest & Wierzbicki, 1999). Mensen van een hogere leeftijd onderhouden vaker contacten met burens, terwijl jongeren meer contact met vrienden en bekenden elders hebben (Schmeets & Van Beuningen, 2014). Studenten zijn meer betrokken bij andere delen van de stad, dan de wijk waarin zij wonen (Dekker & Bolt, 2005).

Wanneer individuen samenwonen met een partner, is de kans op buurtbinding en buurtcontacten groter. Het hebben van kinderen kan een positieve impuls geven aan buurtcontacten van een huishouden (Kleinhans & Bolt, 2010). Huishoudens met kinderen zijn vaak meer op de buurt gericht en streven in hogere mate naar buurtcontacten dan huishoudens zonder kinderen (Van Beckhoven & Van Kempen, 2002). Op scholen, verenigingen en speelveldjes ontmoeten niet alleen kinderen met verschillende (sociaaleconomische/etnische) achtergronden elkaar, maar ook hun ouders (Atkinson & Kintrea, 2000; Van Beckhoven & Van Kempen, 2002). Door ontmoeting met andere wijkbewoners, ervaren bewoners met (jonge) kinderen meer gemeenschap in de wijk (Völker, 2008), bijvoorbeeld doordat ouders afspreken elkaars spelende kinderen in de gaten te houden (Kleinhans & Bolt, 2010).

2.3.1.5 Woningbezit

Bewoners die een eigen woning bezitten hebben een ander effect op de sociale cohesie, dan huurders. Veel eigen woningbezit kan leiden tot het vasthouden van de bevolking, wat de basis is voor lokale sociale cohesie (Knol, 2002). Eigenwoningbezitters voelen zich meer verbonden met de leefomgeving en onderhouden meer sociale contacten met buurtgenoten dan huurders (Kleinhans & Bolt, 2010). Daarnaast hebben bewoners die in het bezit zijn van een eigen huis meer oog voor de kwaliteit van hun leefomgeving dan huurders waardoor zij minder tolerant zijn ten opzichte van ongewenst gedrag (Dekker & Bolt, 2005). Eigenwoningbezitters hebben hier baat bij aangezien de waarde van de woning mede bepaald wordt door de kwaliteit van de leefomgeving (De Hart, 2002).

Kopers wonen over het algemeen langer in dezelfde woning dan huurders (Dekker & Bolt, 2005). Een bewoner die lang in dezelfde (koop)woning woont, heeft meer tijd een sociaal netwerk op te bouwen dan huurders. Dus hoe langer iemand ergens woont, hoe groter de kans op sociale cohesie (Kleinhans & Bolt, 2010). Mensen die regelmatig verhuizen, zullen minder investeren in sociale cohesie (De Hart, 2002). Huurders hebben dan ook minder sociale contacten binnen de buurt dan kopers (Campbell & Lee, 1992).

2.3.2 Buurteffecten

2.3.2.1 Etnische bevolkingssamenstelling

Niet-Westerse allochtonen hebben vaak een lager inkomen, waardoor de mogelijkheden voor hun sociale netwerken ruimtelijk beperkter zijn (Lee & Campbell, 1999). Immigranten zijn vaak gehecht aan soortgenoten, waardoor zij hun woning in de nabijheid van anderen zoeken en hun sociale netwerken daar op afstemmen (Bolt, 2001). Concentraties van etnische minderheden in de bevolkingssamenstelling zijn van invloed op de sociale cohesie van de wijk door het belang van hoe men met elkaar omgaat in de wijk en hoe men over elkaar denkt (Gijsberts e.a., 2010). In wijken met etnische minderheden zijn contactmogelijkheden met autochtonen immers groot (Blau, 1977).

Volgens de homogeniteitstheorie gaan mensen bij voorkeur om met personen die op hen lijken, waardoor mensen in etnisch heterogene omgevingen minder frequent contact hebben met anderen (Alesina & La Ferrara, 2002). Door cultuurverschillen en een gebrek aan taalbeheersing zijn etnische

minderheden bijvoorbeeld minder geneigd lid te worden van verenigingen (Gijsberts e.a., 2008). Bij beperkte samenhang tussen etnische groepen, is er een gebrek aan overbruggend ('*bridging*') sociaal kapitaal. Dit kan een oorzaak zijn van weinig wederzijds vertrouwen (Putnam, 2007). Hierdoor heeft etnische diversiteit in een wijk een negatief effect op sociaal kapitaal (Alesina en La Ferrara, 2000).

Volgens de conflicttheorie leidt een grotere etnische diversiteit tot gevoelens van etnische bedreiging. Hoe dichter mensen in de fysieke nabijheid van andere etnische groepen wonen en hoe talrijker deze groepen zijn, hoe meer men zich terugtrekt in de eigen groep en hoe negatiever men is over de andere groep (Olzak, 1992). Wanneer de bevolkingssamenstelling van een wijk snel verandert door een instroom van etnische minderheden, geeft dit een negatief effect op onderling contact tussen etnische groepen en zijn opvattingen van de verschillende etnische groepen over elkaar minder gunstig (Gijsberts e.a., 2010).

Volgens de contacthypothese kan onderling contact juist leiden tot een positief effect op het samenleven van verschillende etnische groepen (Allport, 1954). Het effect van het aandeel etnische minderheden is positief op de sociale samenhang van de wijk, omdat diversiteit de solidariteit en tolerantie tussen groepen verhoogt en vooroordelen over andere groepen vermindert (Gijsberts e.a., 2010).

Etnische diversiteit heeft een verschillende uitwerking op verschillende groepen bewoners. Volgens de multiculturele-buurthypothese heeft effect van etnische diversiteit op sociale cohesie een positieve uitwerking voor etnische minderheden, maar negatief voor autochtonen (Fieldhouse & Cutts, 2008). Het onderhouden van contacten met autochtonen heeft een positief effect op de arbeidsmarkt- en inkomenspositie van minderheden (Rettab, 1995; De Hart, 2002).

Zowel de conflicttheorie (Hooghe e.a., 2008; Ross e.a., 2001) als de contacthypothese (Oliver en Wong, 2003; Marschall & Stolle, 2004; Tolsma e.a., 2009) zijn empirisch onderbouwd, waardoor een eenduidig oordeel over de invloed van etnische diversiteit op de sociale samenhang lastig te vormen is. Het is aannemelijk dat de effecten van een etnisch heterogene wijk op de sociale cohesie tevens bepaald worden door andere factoren, dan enkel de heterogeniteit van de wijk. Volgens Dagevos (2014) speelt de diversiteit een aanzienlijke rol, maar zijn individuele factoren van grotere invloed op de mate aan sociale cohesie tussen etnische groepen. Vooral opleiding, beheersing van de taal en of iemand tot de eerste- of tweede generatie immigranten behoort zijn belangrijke factoren (Dagevos, 2014).

Of het negatieve effect van etnische heterogeniteit op sociaal kapitaal door de etnische diversiteit wordt veroorzaakt (Alesina en La Ferrara, 2000), wordt in twijfel getrokken. Volgens Letki (2008) doet het tekort aan sociaal kapitaal zich niet voor in etnisch diverse buurten, maar in economisch achtergestelde wijken. In achterstandswijken wonen veel mensen die beperkt opgeleid zijn. Lager opgeleiden zijn negatiever over andere etnische groepen dan hoger opgeleiden (Billiet e.a., 1996). Wanneer er dus veel lager opgeleiden in een wijk wonen, zijn opvattingen over andere etnische groepen gemiddeld genomen negatiever (Gijsberts e.a., 2010).

In een wijk waar etnische groepen geconcentreerd samenleven, is de noodzaak om de taal te leren minder groot en worden allochtonen minder blootgesteld aan de taal van de autochtone bevolking. Investerings in het opleidingsniveau en taal dragen bij aan meer menging van bevolkingsgroepen (Dagevos, 2014).

Binnen etnische groepen bestaan aanzienlijke verschillen in bijdragen aan sociale cohesie. Immigranten van de tweede generatie onderhouden meer contacten met autochtonen dan eerste generaties doordat zij zelf in het land zijn geboren en opgegroeid (Gijsberts e.a., 2008; De Hart, 2002). Onderwijs is voor de tweede generatie een bron van mogelijkheden tot versterking van de sociale cohesie; zij leren de taal, leggen op scholen contacten met autochtonen, zij hebben minder vaak een uitkering en een hoger inkomen (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014). Een nieuwe instroom van eerste generatie immigranten leidt tot meer etnische concentratie en vermindert interetnisch contact (Gijsberts e.a., 2010).

2.3.2.2 Inkomensniveau

Het inkomensniveau van de wijk is een belangrijke factor voor de mate aan sociale cohesie (Letki, 2008). In een wijk met een homogeen inkomensniveau, wordt een hoge mate aan sociale cohesie verwacht (Völker e.a., 2007). De leefstijlen van armen en rijken verschillen sterk. Dit kan zijn in economische en culturele consumptie, maar ook in vrijetijdsbesteding zoals sport. Inkomensverschillen leiden tot andere ervaringen en minder gedeelde normen (Alesina & La Ferrara, 2002; Tolsma e.a., 2009). Tolsma e.a. (2009, p. 291) geven een causale omschrijving van deze aanname: *“The larger the economic heterogeneity, the more cultural dissimilarity, the larger the barriers across social groups, and the less citizens will be able to identify with each other”*. Hierdoor is een heterogeen inkomensniveau in de wijk van negatieve invloed op de sociale cohesie (Alesina & La Ferrara, 2002; Putnam, 2007; Rothstein & Uslaner, 2005). Volgens Tolsma e.a. (2009) heeft economische heterogeniteit in de Nederlandse context echter geen negatief effect op sociale cohesie.

In wijken met een hoger gemiddeld inkomen, hebben bewoners meer contacten met bewoners en meer vertrouwen in elkaar. Om sociale cohesie op wijkniveau te stimuleren, is het verhogen van het gemiddelde inkomen de meest effectieve manier (Tolsma e.a., 2009). Volgens Kleinmans & Bolt (2010) heeft een toename van het inkomensniveau op wijkniveau een licht positief effect op de sociale contacten tussen bewoners.

2.3.2.3 Wijkstabiliteit

Het vasthouden van de bevolking is de basis voor lokale sociale cohesie. Stabiele en duurzame relaties zijn een belangrijke voorwaarde voor sociale cohesie. In wijken met een lage verhuismobiliteit, is de sociale cohesie duurzamer (De Hart, 2002). De woonduur is van invloed op de mate aan sociale samenhang; hoe langer iemand in een buurt woont, hoe groter de kans op sociale interacties en gemeenschapsgevoelens (Völker e.a., 2007). Woningbezitters wonen gemiddeld langer in dezelfde woning dan huurders, waardoor een wijk met een groot aandeel huurwoningen meer hinder ondervindt voor sociale cohesie, dan wijken met veel koopwoningen (Van Ham & Clark, 2009; Kleinmans & Bolt, 2010). Bij veel eigenwoningbezit is de betrokkenheid bij de woning en wijk groter, waardoor meer aandacht is voor eigen veiligheid en die van de omgeving. Effectieve sociale controle heeft dan meer kans (De Hart, 2002).

Een snel wisselende bevolkingssamenstelling is zowel een symptoom als een oorzaak van problemen in de wijk (Andersson & Bråmås, 2004; Van Ham & Clark, 2009). Snelle veranderingen zijn gerelateerd aan achteruitgang van de wijk, criminaliteit, verslechtering van de sociale structuur, een gebrek aan identificatie met de wijk en anonimiteit (Parkes & Kearns, 2003; Pawson & Bramley, 2000). De problemen van een wisselende bevolkingssamenstelling worden vaak niet enkel veroorzaakt door de mate aan snelheid waarmee de samenstelling gepaard gaat, maar het selectieve karakter van de

verhuismobiliteit is een veroorzaker van problemen; de uitstroom van welgestelde bewoners en de instroom van sociaaleconomisch zwakkeren zorgt voor achteruitgang van de wijk (Anderson & Bråmås, 2004; Van Ham & Clark, 2009) en verlaagt de kans op overbruggende contacten (Putnam, 2000).

Een snel wisselende bevolkingssamenstelling in wijken heeft ook negatieve effecten op individuen en huishoudens (Van Ham & Clark (2009). Bewoners in wijken met een hoge verhuismobiliteit zijn meer betrokken bij geweld en criminaliteit (Sampson e.a., 1997; Wittebrood & Van der Wouden, 2002) en nemen in mindere mate deel aan vrijwilligerswerk (Gesthuizen e.a., 2008). In wijken met een hoge verhuismobiliteit hebben immigranten minder contacten met autochtone burens en contacten met autochtonen in het verenigingsleven komen minder voor (Gijsberts e.a., 2010).

2.3.2.4 Fysieke omgeving & voorzieningen

Voor de ontwikkeling van sociale contacten in een wijk is het van belang dat er plekken zijn waar bewoners elkaar tegenkomen (Tolsma e.a., 2009). Bewoners komen daar vanwege hetzelfde doel en kunnen op informele wijze een praatje met elkaar maken (Dautzenberg, 2008; Kleinhans & Bolt, 2010). Zonder ontmoetingsplekken is het moeilijker sociale cohesie te faciliteren (Völker e.a., 2007).

Ontmoetingsplekken kunnen plekken in de openbare ruimte zijn, zoals speeltuintjes en parken, maar kunnen ook voorzieningen zijn zoals scholen, sportvelden, winkels en buurtcentra (Kleinhans & Bolt, 2010). Wijken met een goede infrastructuur voor voetgangers hebben een positief effect op de mate van sociale interacties. Wanneer bewoners zich lopend verplaatsen is de kans op ontmoeting met anderen groter dan bij autoverplaatsingen (Atkinson & Kintrea, 2000).

Het gebruik van voorzieningen is van invloed op de mate van verbondenheid en de hoeveelheid sociale contacten (Karsten e.a., 2013). In wijken met een hoger voorzieningenniveau, is sprake van meer gemeenschapsgevoel en meer sociale contacten (Völker e.a., 2007). Winkelvoorzieningen kunnen een positief effect hebben op sociale cohesie in de wijk (Van Bergeijk e.a., 2008). In veel wijken is de aanwezigheid van voorzieningen zoals winkels onderhevig geweest aan schaalvergrotingsprocessen, waardoor winkels verdwenen (Knol, 2002). Om het voorzieningenniveau op peil te houden en ontmoeting te faciliteren, kunnen brede scholen en buurtcentra ontwikkeld worden (Gijsberts & Dagevos, 2007). Kleinhans & Bolt (2010) concluderen echter dat in Nederlandse steden voorzieningen, dichtheid en het aandeel groen geen voorspellende waarde hebben voor de contacten in de buurt en verbondenheid met de buurt.

De fysieke gesteldheid van de wijk speelt ook een rol voor sociale cohesie en leefbaarheid. Een schone buurt verhoogt de kwaliteit van de woonomgeving. Verloedering vergroot de kans op ongewenst gedrag en vandalisme. Hierdoor ontstaan tevens onveiligheidsgevoelens (Wilson & Kelling, 1982)

Door fysieke achteruitgang kan verbondenheid met de wijk afnemen, waardoor mensen de wijk verlaten. Fysieke verloedering kan samengaan met sociale verloedering en criminaliteit (Knol, 2002). Een aantrekkelijk uitzienende wijk houdt bewoners langer vast, wat de duurzaamheid van de sociale samenhang ten goede komt (Knol, 2002).

2.4 Gebiedsgericht beleid

Aanvankelijk werd de problematiek in achtergestelde gebieden bestreden met een meer algemene, vaak landelijke, beleidsvoering die zich richtte op het creëren van algemene standaarden (qua educatie, veiligheid/politie, sociale-/maatschappelijke diensten) op het gebied van een specifiek

sociaalmaatschappelijk probleem. In de jaren negentig groeide de gedachte dat gebiedsgericht beleid een goede methode is om op een integrale manier verscheidene sociale en economische problemen te bestrijden met sociale en fysieke interventies. Steeds meer werd deze beleidsmethode gekozen voor het bestrijden van diverse leefbaarheidsproblemen in gebieden met een sociaaleconomische achterstand (Smith, 1999; Van Gent e.a., 2009). Gebiedsgericht beleid wordt gevoed door politieke decentralisatie. Het wijk- of buurniveau is een goed schaalniveau om meer interactie met bewoners te genereren en om bewoners bij het proces te betrekken (Andersson & Musterd, 2005). Dit kan resulteren in meer gedetailleerde kennis van de problematiek en een effectiever oplossingsvermogen (Smith, 1999). Gebiedsgericht beleid als beleidsmethode brengt risico's en kansen met zich mee, die hieronder zijn uitgewerkt.

Concentratie

Er wordt gekozen voor gebiedsgericht beleid omdat de ruimtelijke neerslag van sommige sociale problemen niet gelijkmatig is verspreid. In sommige gebieden vinden concentraties plaats waardoor algemene beleidsvoeringen onder druk komen te staan en minder effectief worden (Smith, 1999). Dit biedt kansen om met gebiedsgericht beleid veel mensen van een bepaalde doelgroep te bereiken. De kleine schaal waarop gebiedsgericht wordt uitgevoerd creëert kansen voor de implementatie van meerdere beleidsdomeinen; een integraal beleid waarbij aan de hand van diverse instrumenten gelijktijdig beleid kan worden gevoerd op verschillende thema's (Andersson & Musterd, 2005). Volgens Smith (1999) wonen de meeste achtergestelde mensen echter niet in de meest achtergestelde gebieden. Hierdoor komt het voor dat mensen die niet in de geconcentreerde gebieden wonen, maar wel gelijksoortige beleidsvoering kunnen gebruiken, buiten beschouwing blijven (Andersson & Musterd, 2005).

Politiek

In veel (sociaaldemocratische) landen vormen achterstandswijken een politiek probleem. Concentraties maken armoede zichtbaar en polarisatie tussen achtergestelde en welgestelde gebieden maakt het vanuit sociaal- en politiek perspectief belangrijk iets extra's te doen voor de inwoners van achtergestelde gebieden (Smith, 1999). Daarnaast wordt een concentratie van immigranten gezien als mislukt integratiebeleid (Andersson & Musterd, 2005). De keuze om voor een bepaald gebied wel gebiedsgericht beleid op te stellen en voor een ander gebied niet, kan door bewoners als 'oneerlijk' ervaren worden en leiden tot politieke problemen. Zeker wanneer problemen als werkloosheid en criminaliteit zich niet oplossen, maar juist verplaatsen (Smith, 1999).

Buurteffecten

Geografie kan worden gezien als het centrale aspect van het probleem aangezien bepaalde populatiesamenstellingen in een gebied meer negatieve effecten op het welzijn van individuen of huishoudens in dat gebied, dan andere populatiesamenstellingen. Een voorbeeld hiervan zijn de *'mixed neighbourhood policies'*, waarbij men door het mengen van verschillende bevolkingsklassen de buurteffecten wil reduceren. De gedachte dat wonen in een gebied met veel achtergestelde individuen en huishoudens van negatieve invloed is op andere individuen en huishoudens, ligt hieraan ten grondslag (Andersson & Musterd, 2005; Musterd & De Winter, 1998; Burgers & Vranken, 2003). De cumulatie van problemen en een gebrek aan kansen brengen nieuwe negatieve effecten teweeg, waardoor gebiedsgericht beleid een legitieme methode is (Andersen, 2002; Andersson & Musterd, 2005).

2.5 Interventies gericht op sociale mix

Het veranderen van de bevolkingssamenstelling in achterstandswijken is een populaire strategie om cumulaties van problemen te bestrijden (Bolt & Van Kempen, 2011). Sociale mix moet leiden tot sociaaleconomische differentiatie, een evenwichtige bevolkingssamenstelling en spreiding van achterstandsgroepen (Gijsberts & Dagevos, 2007). De overheid kan op twee manieren de bevolkingssamenstelling in een wijk beïnvloeden. Beleidsmakers kunnen grenzen stellen aan het aandeel van bepaalde achterstandsgroepen in een wijk of kunnen beleid opstellen wat zich richt op gemengd bouwen (Gerritsen & Reininga, 2011). Door een gevarieerde bevolkingssamenstelling te creëren willen overheden negatieve buurteffecten beperken en de *quality of life* van bewoners verbeteren (Bolt & Van Kempen, 2011).

Quality of life

Bij sociale mix wordt een verbetering van de sociale cohesie en leefbaarheid verondersteld (Wittebrood & Van Dijk, 2007). Door nabijheid zou klassenoverbruggend contact ontstaan (Van Arum e.a., 2009). Deze interacties zouden andere aspecten van sociale cohesie zoals verbondenheid met de wijk en gedeelde waarden stimuleren (Dekker & Bolt, 2005; Kearns & Forrest, 2000). De toenemende sociale cohesie zou van positieve invloed zijn op sociale controle en veiligheid (Lub, 2013). Door de menging met mensen van hogere sociaaleconomische klassen komen betere rolmodellen voor bewoners van achterstandswijken (Sautkina e.a., 2011). Wanneer meer mensen van hogere sociaaleconomische klassen in een wijk gaan wonen, heeft dit gevolgen voor het niveau van diensten en voorzieningen. Zij hebben meer te besteden waardoor mogelijkheden voor commerciële voorzieningen zoals horecagelegenheden toenemen (Bolt & Van Kempen, 2011). Dit kan leiden tot een hogere kwaliteit en kwantiteit van voorzieningen (Arthurson, 2002).

Beperken buurteffecten

Het andere argument voor sociale mix is gebaseerd op buurteffecten. Bij optredende buurteffecten is het wonen in een achterstandswijk van negatieve invloed op de kansen van bewoners (Arthurson, 2002; Wilson, 1987). Een mix van sociaaleconomische klassen in een wijk zou leiden tot een verbetering van de positie van bewoners van achterstandswijken en segregatie voorkomen (Gijsberts & Dagevos, 2007). Door klassenoverbruggende contacten zouden bridging-contacten ontstaan waardoor bijvoorbeeld het sociaal kapitaal van kansarme bewoners toeneemt (Sautkina e.a., 2011; Van Eijk, 2010). Ook het effect van de wijkreputatie willen beleidsmakers bestrijden door sociale mix. De sociaaleconomische status is van invloed op de reputatie van de wijk. Sociale mix zou leiden tot verbetering van de buurtreputatie (Permentier e.a., 2011; Bolt & Van Kempen, 2011), al is verandering van het imago lange termijnwerk (Bond e.a., 2011).

Gemengd bouwen

In veel achterstandswijken met problemen is het beleid gericht op het veranderen van de woningvoorraad (Bolt & Van Kempen, 2011; Sautkina e.a., 2011; Uitermark e.a., 2007). Bij herstructurering wordt een deel van de woningvoorraad gesloopt en worden nieuwe woningen gebouwd. Duurdere koop- en huurwoningen komen in de plaats van sociale-huurwoningen (Gijsberts & Dagevos, 2007). De duurdere (koop)woningen zijn aantrekkelijker voor de middenklasse dan de gesloopte woningen, waardoor een andere bevolkingssamenstelling tot stand komt met meer variatie in sociaaleconomische kenmerken (Bolt & Van Kempen, 2011; Wittebrood, 2008). Opvallend is dat bij herstructurering andere categorieën bewoners naar de wijk getrokken worden, zoals hoger opgeleiden, die juist niet bekend staan om hun deelname aan sociale cohesie op wijkniveau (Dekker &

Bolt, 2005). Van eigenwoningbezitters wordt meer sociale controle (Uitermark e.a., 2007) en verbondenheid met de buurt verwacht (Dekker & Bolt, 2005). Herstructurering vergroot de mogelijkheden voor een wooncarrière binnen wijken en versterkt de woningmarktpositie van wijken (Gijsberts & Dagevos, 2007). Hierdoor verbetert op de lange termijn de stabiliteit van de wijk (Sautkina e.a., 2011).

Grenzenstelling

Een andere manier om tot een meer gevarieerde bevolkingssamenstelling in achterstandswijken te komen is het stellen van grenzen aan het aandeel van bepaalde achterstandsgroepen in de wijk. Die grenzen zijn dan leidend bij de verdeling van woningen. In Nederland werd in 2005 de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek ('Rotterdamwet') ingevoerd. Hiermee is het mogelijk om in bepaalde wijken in grote steden inkomenseisen te stellen aan woningzoekenden om een concentratie van achterstandsgroepen tegen te gaan (Gerritsen & Reininga, 2011). Ook werden andere eisen gesteld op het gebied van het aantal bewoners in een huis, criminele achtergronden en overlastgevend gedrag om kwetsbare woningzoekenden te weren uit kwetsbare wijken. De Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek heeft niet geleid tot een vermindering van concentraties op het gebied van etniciteit, leeftijd en huishoudenssamenstelling (Gijsberts & Dagevos, 2007). Grenzenstelling is omstreden omdat het ingrijpt op de vrije woonkeuze van woningzoekenden (Gerritsen & Reininga, 2011).

Effecten sociale mix

In veel wijken streeft het beleid naar grotere diversiteit van het woningbestand en de bevolkingssamenstelling. Heterogenisering in wijken kan volgens Reijndorp & Reinders (2010) ook gezien worden als een proces van achteruitgang. Tevredenheid met de buurt is een belangrijke factor voor de bepaling van de *quality of life*. Er is geen bewijs dat sociale mix leidt tot meer tevredenheid (Bolt & Van Kempen, 2011). Sociale mix kan ook leiden tot minder tevredenheid bij bewoners, doordat mensen zich meer thuis voelen met soortgelijken (Baum e.a., 2010; Bolt & Van Kempen, 2011). Meer diversiteit kan, zeker bij een gebrek aan sociale cohesie, leiden tot problemen met buurtgenoten (Kearns & Mason, 2007).

Voor bewoners van herstructureringswijken kan herstructurering als ongewenst worden ervaren doordat zij mogelijk tevreden waren met hun vorige woning en wijk (Bolt & Van Kempen, 2011). Het vinden van een nieuwe woning kan tot problemen leiden en vaak komen ze in een andere achterstandswijk terecht, waardoor sprake is van een waterbedeffect (Posthumus e.a., 2013).

De komst van bewoners van hogere sociaaleconomische klassen en meer sociaal kapitaal betekent niet dat kansarmen daar automatisch van kunnen profiteren. Het sociaal netwerk van bewoners spreidt zich verder dan de wijk en binnen een wijk bestaat het sociaal netwerk voornamelijk uit mensen van gelijke sociaaleconomische klassen, ook in gemixte wijken (Van Eijk, 2010).

Hoewel bij een hoger aandeel eigen woningbezitters meer sociale controle wordt verwacht, zijn voor deze veronderstelling geen eenduidige bewijzen (Bond e.a., 2011; Wittebrood & Van Dijk, 2007; Bolt & Van Kempen, 2011). Onderzoek in Utrecht en Den Haag wijst uit dat herstructurering leidt tot een afname van verbondenheid met de wijk (Dekker & Bolt, 2005; Wittebrood & Van Dijk, 2007). Bewoners ervaren geen verbetering van de veiligheid, reputatie of sociale cohesie van de wijk (Bolt & Van Kempen, 2011). Het aantrekken van sociaaleconomische klassen leidt tot minder sociale cohesie,

waardoor geïnvesteerd moet worden in wederzijds respect voor verschillen tussen groepen, klassenoverbruggend contact en samenwerking (Dekker & Bolt, 2005).

Daarnaast is in de Europese context weinig bewijs voor optredende buurteffecten (Gerritsen & Reininga, 2011; Bolt & Van Kempen, 2011). Hierdoor bestaan twijfels over het effect van sociale mix op bewoners van achterstandswijken. Van bridging-contacten met nieuwe bewoners is nauwelijks sprake (Kleinhans, 2004; Uitermark e.a., 2007). Hoewel door sociale mix niet direct zinvolle, duurzame klassenoverbruggende contacten ontstaan (Van Eijk, 2010), kan sociale mix bijdragen aan de gedeelde waarden (Dekker & Bolt, 2005), bijvoorbeeld doordat de komst van mensen van hogere sociaaleconomische klassen betere rolmodellen voor bewoners van achterstandswijken creëert (Sautkina e.a., 2011).

Hoewel signalen duiden op positieve effecten van een sociale mix, zijn de bewijzen beperkt. Gemixte wijken lijken in beperkte mate bij te dragen aan probleembestrijding en sociale cohesie (Kearns & Mason, 2007; Sautkina e.a., 2012).

2.6 Interventies gericht op sociale cohesie

In deze paragraaf volgen voorbeelden van sociale interventies die elders zijn uitgevoerd om de cohesie te versterken. Op die manier is meer informatie verzameld over de inhoud, resultaten en succes- en probleemfactoren bij projecten gericht op sociale cohesie.

2.6.1 Grote Broer

In 2009 startte woningcorporatie 'WonenBredburg' in Bredase wijken het project 'Grote Broer'. Aanleiding hiervoor was de jongerenoverlast waardoor jongeren vaak negatief in het nieuws kwamen. Hiernaast werd geconstateerd dat zelfontwikkeling in de hedendaagse complexe maatschappij niet voor alle jongeren vanzelfsprekend is. Door de inzet van positieve rolmodellen waar jongeren zich mee kunnen identificeren en tegen op kijken, wilde *Grote Broer* de jongeren aan de zijlijn weer mee laten doen. Samen met de jongeren in de wijken wilden de beleidsmakers de leefbaarheid, veiligheid en sociale cohesie verbeteren en de jongeren in de wijk klaarstomen voor een betere toekomst (Parren, 2012).

Onder begeleiding van een coördinator en jongerenwerkers zijn jongeren geselecteerd die als 'Grote Broers' de straat op gingen om overlast te signaleren en jongere kinderen aan te spreken. De organisatie werkte vanuit een locatie in de wijk. De Grote Broers zijn vrij van regels en handelen naar eigen inzicht. De Grote Broers waren tussen de 17 en 23 jaar en doelgroep op straat waren kinderen tussen de 6 en 17 jaar die op straat spelen en overlast kunnen veroorzaken. Daarnaast participeerden de Grote Broers in activiteiten die werden georganiseerd. Die activiteiten richtten zich vaak op intergenerationeel contact: wandelen met bejaarden, een voetbalwedstrijd tussen buurtvaders, etc. (Parren, 2012; Loef e.a., 2009).

Volgens de politie en woningcorporaties is de overlast in de wijken afgenomen. De politie ervaart meer rust in de wijk en bewoners voelen zich veiliger. Enkele jongeren die vooraf bij de groep van grootste overlastgevers zagen, zijn zich later aan gaan sluiten bij 'Grote Broer' en zijn zich positief gaan inzetten voor de wijk. Bewoners geven aan geen vermindering van overlast te ervaren, maar dat de overlast door jongere kinderen wel wat afgenomen lijkt. De 'ingang' die de Grote Broers hebben bij jongeren op straat, wordt als voornaamste succesfactor gezien. Hierdoor kunnen zij overlast gevende jongeren op een andere manier aanspreken dan de politie. Door het vele straatwerk, zijn de

jongerenwerkers en Grote Broers goed op de hoogte van hetgeen in de wijk gebeurt. Hierdoor is het ook voor bewoners makkelijker om overlastmeldingen te communiceren (Loef e.a., 2009).

Het bleek lastig de oorspronkelijke doelgroep (jongeren zonder zinvolle dagbesteding) te bereiken. De deelnemers van het project hadden grotendeels al een zinvolle dagbesteding. De doelstelling toeleiding tot school of werk is niet behaald. Op het gebied van sociale cohesie zijn positieve resultaten behaald. Jongeren zijn meer betrokken bij de wijk en bewoners zijn over het algemeen positief over de *Grote Broers* (Loef e.a., 2009).

Een probleemfactor van het project is het beperkte contact met de 'harde kern jongeren'. Vanwege hun verleden en status kunnen zij zich niet aansluiten bij het project, aangezien zij geen voorbeeldfunctie kunnen vervullen. Ook het gedrag van de Grote Broers wordt door sommigen gezien als een probleemfactor. Soms zijn zij niet te onderscheiden van overlastgevers en wordt een gebrek aan discipline verweten (Loef e.a., 2009).

2.6.2 Opzoomeren

Opzoomeren is een verzamelterm voor bewonersinitiatieven om de straat of buurt schoner, veiliger en gezelliger te maken. Het creëren van contact tussen buurtbewoners is één van de belangrijkste doelstellingen hierbij. Op een Opzoomerdag gaan bewoners, waar nodig met ondersteuning van opbouwwerkers, samen aan de slag om vuil op te ruimen en klusjes te doen. Soms werd dit gecombineerd met sport en spel. De Opzoomerdag werd vaak afgesloten met een gezamenlijke maaltijd, borrel of barbecue (Gijsberts & Dagevos, 2007). Opzoomeren is relatief inhoudsvrij en wordt daardoor omschreven als ontmoetingsstrategie voor buurtbewoners. Daarnaast speelt ook de fysieke kwaliteit van de leefomgeving een rol. Bewoners werken samen aan onderhoud en beheer van de eigen leefomgeving (Hazeu e.a., 2005).

In een onderzoek naar Opzoomeren in Rotterdam is het lastig gebleken de allochtone gemeenschap te betrekken. De 'witte' bewonersgroepen blijken de kartrekkers bij Opzoomeren. Contacten tussen etnische groepen bleven beperkt, maar Opzoomeren kwam de beeldvorming tussen groepen onderling ten goede. In algemene zin wordt de duurzaamheid van contacten bij een evenement (gehouden op incidentele basis) in twijfel wordt getrokken, maar Opzoomeren draagt bij aan versterking en onderhoud van sociale netwerken. Dat is belangrijk als basis voor vreedzaam samenleven in straten (Duyvendak & Van der Graaf, 2001).

Als succesfactor wordt de eenvoudige methodiek genoemd. Doordat het goedkoop en eenvoudig is, kan het snel worden toegepast. Ook het belonen van bewoners die meedoen aan Opzoomeren kan een succesfactor zijn. Overheidsinstanties die betrokken zijn bij bewonersinitiatieven en dat uitdragen geven bewoners een gevoel van waardering voor hun inspanningen. Continuïteit is een probleem gebleken. De vraag is dan of de gemeente het (opnieuw) initieert, of dat bewoners dit zelf doen. Duidelijke afspraken over de verantwoordelijkheid over de continuïteit zijn belangrijk om de initiatieven niet te laten verwateren (Hazeu e.a., 2005).

2.6.3 Bewoners aan het woord

In 2004 startte in Tilburg het project 'Bewoners aan het woord'. Het project had als doel een methodiek ontwikkelen om de integratie en participatie van allochtone en autochtone bewoners in een wijk te bevorderen. Zo wilden de beleidsmakers een betere onderlinge verhouding tussen allochtoon en autochtoon, allochtonen onderling en autochtonen onderling creëren door samen

doelen te formuleren voor de naaste woonomgeving en samen activiteiten op te zetten. Dit moest de binding en participatie ten goede komen en zorgen voor een afname van onveiligheidsgevoelens (Lamers, 2005; Gijsberts & Dagevos, 2007).

De eerste fase van het project bestond uit het actief zoeken naar wat er bij de bewoners leeft, zonder dit meteen te vertalen naar activiteiten. Eerst wilden de beleidsmakers achterhalen in welke mate mensen zich met hun wijk verbonden voelen en in hoeverre er animo was voor dit project. Hierbij werden verschillen tussen autochtoon en allochtoon in de gaten gehouden, om hier later zo goed mogelijk op in te kunnen spelen. Vervolgens werden vrijwilligers uit de wijk ingezet om huisbezoeken af te leggen. Zij gingen langs bij mensen met dezelfde etnische achtergrond, om communicatieproblemen te voorkomen. Bij het huisbezoek werd een vragenlijst afgenomen, opgesteld in samenwerking met de Universiteit van Tilburg, om te achterhalen of het zin had bepaalde activiteiten te organiseren en hoe deze er dan uit moesten zien. Op dat moment was het dus niet zeker of er daadwerkelijk activiteiten georganiseerd zouden worden (Lamers, 2005).

Het voornaamste resultaat was het ontstaan van de Moeder-kindgroep. Veel moeders gaven aan graag met andere moeders en hun kinderen in contact te komen om meer te kunnen praten over de ontwikkeling van hun kinderen. Andere resultaten waren een straatfeest, buurtgesprekken in het buurthuis en activiteiten waar jongeren en ouderen elkaar ontmoeten. Hiernaast zijn de betrokken professionals en vrijwilligers in de wijk veel te weten gekomen over vragen en behoeften vanuit bewoners (Lamers, 2005). Op korte termijn heeft het project geleid tot meer contacten maar voor duurzame (interetnische) contacten is een gemeenschappelijke basis nodig, die verder gaat dan enkel de verbetering van de relaties tussen buurtbewoners (Gijsberts & Dagevos, 2007), zoals bij de Moeder-kindgroep (Lamers, 2005).

2.6.4 Brede School Terra College

Het Terra College is ontwikkeld tot brede buurtschool. De aanleiding daarvoor was de verslechterende relatie tussen de buurt en de school. In de wijk bevinden zich veel scholen voor voortgezet onderwijs. De dagelijkse stroom scholieren op weg van huis naar school en andersom en de stroom van leerlingen die de wijk in gingen tijdens pauzes, creëerden bij bewoners steeds meer onveiligheidsgevoelens. Aanvankelijk koos men voor de aanleg van een sportcampus. Op het terrein rondom de school kwamen verschillende sportvoorzieningen. De lokale welzijnsorganisatie werd verantwoordelijk voor het beheer, toezicht en het organiseren van activiteiten. Hierdoor startte de samenwerking tussen de school en de welzijnsorganisatie (Hazeu e.a., 2005).

De fusie van een aantal scholen en de wens om de school een functie voor de wijk te geven leidden uiteindelijk tot de ontwikkeling van de brede buurtschool. De adjunct-directeur van Stichting Welzijn Escamp wilde meer gebruik maken van de kwaliteiten van welzijnswerk en onderwijs: *“Het is natuurlijk vreemd dat je hier [buurthuis] probeert zestig jongeren in een jongerencentrum te krijgen, terwijl er nog geen driehonderd meter verderop achthonderd jongeren bij elkaar zitten. En het is vreemd dat je met drie aftandse computers een internetcafeetje probeert op te zetten, terwijl er daar honderdvijftig nieuwe computers staan. Het is ook vreemd dat een schoolgebouw 38 uur per week gebruikt wordt en de rest van de tijd leeg staat”* (Hazeu e.a., 2005).

Het doel achter de brede buurtschool was een school te creëren met voorzieningen voor leerlingen én wijkbewoners, op het gebied van onderwijs, welzijn, sport en cultuur. Door meer ontmoeting en communicatie wilden beleidsmakers de sociale problemen bestrijden (Hazeu e.a., 2005). Brede

scholen zijn daarnaast ook een ontmoetingsplaats voor ouders. Niet enkel doordat ontmoetingen plaatsvinden bij het halen en brengen, maar steeds meer (brede) scholen hebben een ruimte waar ouders met elkaar koffie kunnen drinken, praten over de school en over hun kinderen (Gijsberts & Dagevos, 2007).

De brede buurtschool heeft er toe geleid dat wijkbewoners en scholieren samen gebruik kunnen maken van voorzieningen; de sportcampus werd ook toegankelijk voor wijkbewoners, de schoolkantine kan omgebouwd worden tot bioscoopzaal, er is een internetcafé, een buurthuis en kantoren van de welzijnsorganisatie zijn er gevestigd. Daarnaast ontstond het idee om een winkelstraatje te creëren, met bijvoorbeeld een winkel, een beautysalon, een kinderdagverblijf en een kapsalon. De winkelstraat is bedoelt voor wijkbewoners, maar leerlingen kunnen dan ook praktijkles krijgen als caissière, bedrijfsleider, kapster, horecaondernemer, etc. Om de veiligheid te handhaven werden schoolwijkagenten ingezet. Door lessen te geven aan brugklassen leren scholieren de schoolwijkagenten kennen en andersom. De inzet van schoolwijkagenten blijkt een positief effect te hebben op de veiligheid en de agenten zien de “uitstekende relatie” met de leerlingen als succesfactor. Als voornaamste positieve resultaat wordt de samenwerking tussen verschillende partijen genoemd. Elke partij kan doen waar die goed in is en hulp is eenvoudig ingeschakeld (Hazeu e.a., 2005).

2.6.5 Neighbourhood Mothers

In Berlijn is het *Neighbourhood Mothers*-project ingezet om bruggen te slaan in multiculturele, gefragmenteerde wijken. Het project zet bemiddelaars en mentors in om huishoudens van andere etnische achtergronden te helpen met educatieve- en familie-gerelateerde zaken (Evers, e.a., 2014).

De aanleiding voor het project was dat het voor professionele instanties lastig was om huishoudens van andere etnische achtergronden te bereiken en te induceren in publieke diensten, voornamelijk op het gebied van educatie en gezondheidszorg (Dunger-Löper, 2009). De *Neighbourhood Mothers* waren voor een groot deel ook ooit immigrant. Door het volgen van een cursus op het gebied van gezondheid, taalondersteuning en kindbescherming konden zij gekwalificeerd worden als buurtmoeder (Evers e.a., 2014). De inzet van buurtmoeders moest leiden tot integratie, ouderschap verbeteren, stimulering van het leren van de Duitse taal, informatieverschaffing over opvoeden, educatie en gezondheid en specifieke ondersteuning voor huishoudens waar dat nodig was (Dunger-Löper, 2009).

Door de inzet van buurtmoeders zijn bestaande sociale structuren beter bekend en toegankelijker geworden. Het laagdrempelige karakter moet leiden tot stimulering van informele netwerken en onderling vertrouwen door bruggen te slaan tussen (multiculturele) gemeenschappen en autoriteiten. De behoeften van cliënten worden beter inzichtelijk waardoor lokale instellingen daar beter op in kunnen spelen. Waar nodig bezoeken buurtmoeders families gratis aan huis om advies te geven (Evers e.a., 2014).

Het informele, familiere karakter waarmee buurtmoeders huishoudens adviseerde wordt als succesfactor genoemd. Lokale autoriteiten zouden te veel de nadruk leggen op de (cumulatie van) problemen van huishoudens. Buurtmoeders voelden zich geen experts van de problematiek van huishoudens, maar konden wel nuttige ondersteuning bieden voor zaken waar huishoudens in het dagelijks leven tegen aan liepen. De *peer-to-peer*-benadering is een andere succesfactor; de buurtmoeders hebben voorheen in dezelfde situatie gezeten waardoor meer wederzijds begrip

ontstaat. Het bleek dat voornamelijk moeders van huishoudens de ondersteuning van buurtmoeders accepteren. Vaders bleken moeilijker bereikbaar en toegankelijk, waardoor specifiek op moeders is ingezet (Evers e.a., 2014; Dunger-Löper, 2009).

Het project heeft enkele awards gewonnen voor succesvol integratiewerk. Daarnaast wordt het gezien als springplank naar de arbeidsmarkt. De buurtmoeders combineren hun vrijwilligerswerk (waarvoor ze maandelijks een klein bedrag krijgen) met een professionele training om later als professional in wijkwelzijnswerk aan de slag te kunnen. Hierdoor moeten wel constant nieuwe buurtmoeders verworven worden (Evers e.a., 2014).

2.7 Conclusie

Sociale cohesie op wijkniveau gaat om de sociale kwaliteit van relaties tussen wijkbewoners, de mate waarin bewoners zich verbonden voelen met de wijk en de mate waarin bewoners zich verantwoordelijk voelen voor de wijk en elkaar. Door doelgerichte interventies kan gepoogd worden specifieke bewonersgroepen meer aan de lokale samenleving te laten participeren (Gijsberts & Dagevos, 2007). Sociale cohesie is in achterstandswijken een relevant beleidsthema. In die wijken is vaak sprake van een concentratie van sociaaleconomische zwakkeren, een diversificatie van de bevolkingssamenstelling en veel verhuismobilititeit waardoor diverse leefbaarheidsproblemen ontstaan. Versterking van de sociale cohesie in een wijk verbetert de leefbaarheid (De Hart, 2002).

Verbetering van de kwaliteit van de fysieke omgeving en openbare ruimte van een wijk kan een positieve invloed hebben op de sociale cohesie in een wijk. Ingrepen in de woningvoorraad, het opwaarderen van het voorzieningen niveau en het bestrijden van fysieke verloedering kunnen kwaliteit van het leven van bewoners verbeteren (De Hart, 2002). Sociale cohesie wordt uitgedrukt in de fysieke omgeving. Een kwalitatief sterke fysieke omgeving fungeert als medium voor sociale interacties (Van der Graaf & Duyvendak, 2009).

De effecten van interventies zijn vaak lastig meetbaar. Sociale interventies bij een wijkaanpak lijken vaak gestoeld te zijn op een *practice-based* manier van werken. “Eventuele ‘effectiviteit’ wordt daarbij vaker bepaald aan de hand van persoonlijke ervaringen en narriev bewijsvoering dan aan de hand van systematische en objectieve resultaatmeting”, aldus Lub (2013, p. 18). Methodologische moeilijkheden maakt het lastig tot een meer *evidence-based* manier van werken te komen. Volgens Lub (2013) kan een eenduidige verbinding tussen interventie en beoogd resultaat vaak niet worden gelegd doordat wijkgebonden sociale interventies vaak geen scherpe afbakening in tijd en intensiteit kennen. Daarnaast heerst het idee dat, vanwege de complexe dynamiek van wijken, de causale relatie tussen een sociale wijkinterventie en het effect daarvan *op het niveau van de wijk* niet is te meten. Met meer empirisch onderzoek kan meer inzicht verkregen worden over hoe plausibel bepaalde interventies zijn. Zo ontstaat meer kennis over de effectiviteit van interventies en kan een *evidence-based* manier van werken ook bij sociale interventies in de wijkaanpak meer begaanbaar worden (Lub, 2013).

3. Methodologie

Dit hoofdstuk heeft het doel dit onderzoek methodologisch te verantwoorden. Allereerst zijn de gekozen onderzoeksstrategie en onderzoeksdesign toegelicht. Hierna wordt een beschrijving gegeven van de manier waarop de vereiste data verzameld is. Vervolgens is per deelvraag kort toegelicht op welke manier een antwoord op de vraag gevonden is. Daarna is de uitgelegd waarom Doornakkers gekozen is als *case*. Daarna volgt een beschrijving van de manier waarop de interventies die worden uitgelicht zijn geselecteerd. Dit hoofdstuk eindigt met de methode die is gebruikt om de beleidstheorie te expliciteren.

3.1 Onderzoeksstrategie & -design

Onderzoeksstrategie

De onderzoeksvragen zijn aan de hand van kwalitatieve onderzoeksmethoden beantwoord. Bij het achterhalen van de veronderstellingen bij het beleid gaat het immers om het begrijpen van bepaalde gedachten en handelingen van personen; Weber's concept 'Verstehen'. Met kwalitatief onderzoek wordt getracht gedragingen, beleving en 'producten' van de beleidsmakers te verklaren, te interpreteren en te beschrijven (Bryman, 2012; Boeijs e.a., 2009). De beleidsvoering en zienswijzen zijn vergeleken met de praktische invulling en de aansluiting op de theoretische kennis. De data is verzameld met behulp van kwalitatieve interviewmethoden en een kwalitatieve analyse van de benodigde documenten.

Onderzoeksdesign

Het achterhalen van de veronderstellingen bij het beleid vergt immers veel diepgang. Daarom heeft dit onderzoek een casestudy design. Deze methode draagt bij aan een gedetailleerde en intensieve bestudering van één bepaalde case. Met een casestudy kunnen geen generaliseerbare conclusies worden getrokken, maar wordt juist één case gekozen om intensief onderzoek naar te verrichten (Bryman, 2012).

3.2 Onderzoeksmethoden

Deelvraag 1: "Wat is er in de (inter)nationale literatuur bekend over de effecten van beleid dat de sociale cohesie en leefbaarheid stimuleert?"

De eerste deelvraag richt zich op de wetenschappelijke kennis van sociale cohesie. Aan de hand van deskresearch is, via de faciliteiten van de bibliotheek van de Universiteit Utrecht, een uiteenzetting gemaakt van bestaande relevante (nationale en internationale) literatuur. Op basis daarvan is in hoofdstuk 2 een overzicht gegeven van de relevantie literatuur op het gebied van sociale cohesie, leefbaarheid en interventies.

Deelvraag 2: "Welk beleid is in Eindhoven gevoerd om de sociale cohesie en leefbaarheid in de Eindhovense wijk Doornakkers te verbeteren?"

Om deelvraag 2 te kunnen beantwoorden is het relevante gevoerde beleid bestudeerd. Eerst is een analyse van de problematiek in Doornakkers opgesteld. Vervolgens is achterhaald welk beleid gemeente Eindhoven daarbij heeft geformuleerd. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen stads-brede beleidsdocumenten en documenten die specifiek voor Doornakkers zijn opgesteld. Zo ontstond inzicht in de verantwoording van het gevoerde beleid. Informatie over het beleid dat in gemeente Eindhoven is gevoerd is digitaal verzameld, of via de gemeente verkregen.

Deelvraag 3: “In welke mate is het toegepaste beleid in Doornakkers effectief?”

Voor het beantwoorden van deelvraag 3 is informatie over de effectiviteit van het toegepaste beleid en de interventies verzameld. Eerder uitgevoerde (objectieve) evaluaties zijn bestudeerd en betrokken beleidsmedewerkers en vertegenwoordigers zijn geïnterviewd, voor subjectieve zienswijzen op de effectiviteit.

Door een synthese van de antwoorden op de drie deelvragen is de hoofdvraag beantwoord:

Hoofdvraag: “Wat is de onderbouwing van het beleid ter bevordering van sociale cohesie en leefbaarheid in Doornakkers en in welke mate was dit beleid effectief?”

3.3 Kwalitatieve interviews

Met kwalitatieve interviews zijn de veronderstellingen en meningen van beleidsmakers aangaande het beleid achterhaald en is informatie verkregen over de effectiviteit van het beleid en bijbehorende interventies op het gebied van sociale cohesie en leefbaarheid. De interviews vullen de informatie uit beleidsdocumenten aan, zodat bepaald kon worden in welke mate de praktijk contrasteert met de theoretische kennis en wetenschappelijke literatuur.

Interviewmethoden

De interviews zijn semi-gestructureerd afgenomen. Er is een ‘*interview guide*’ opgesteld met daarin de onderwerpen en vragen die ter sprake moesten komen. Door een semi-gestructureerd interview ontstaat ruimte om op de perceptie van de respondenten in te gaan. Bij een flexibel interviewproces is het mogelijk dat onderwerpen en vragen gedurende het interview in een andere volgorde plaatsvinden. Op die manier ontstaat de mogelijkheid om door te vragen op hetgeen de respondenten zeggen (Bryman, 2012).

Onderzoeksdoelgroep

Aangezien het beleid door verschillende partijen in een samenwerking is opgesteld en uitgevoerd, bestaat de onderzoeksdoelgroep uit (toenmalige) ambtenaren van gemeente Eindhoven, (toenmalige) ambtenaren van het ministerie van Wonen, Wijken & Integratie (WWI), medewerkers van woningbouwcorporatie Woonbedrijf, (voormalig) leden van bewonersorganisaties en (voormalig) medewerkers van welzijnsorganisatie Welzijn Eindhoven, die enkele interventies in Doornakkers uitgevoerd hebben. Er zijn zowel personen geïnterviewd die beleidsmatige functies vervulden, als personen die aan specifieke interventies gewerkt hebben.

Werven van respondenten

Voor een representatieve dataset zijn per organisatie meerdere personen benaderd voor een interview. Dit gebeurde volgens ‘*purposive sampling*’. Dit betekent dat op een strategische wijze naar de juiste personen is gezocht. Het bereiken van de juiste personen gebeurde op twee manieren. Een deel van de respondenten is direct benaderd. Uit documenten is herleid welke personen betrokken zijn geweest bij de beleidsvoering en interventies. Vervolgens is gebruik gemaakt van de sneeuwbal methode. Dit betekent dat aan respondenten is gevraagd om relevante personen aan te dragen (Bryman, 2012).

Inhoud interviews

In totaal zijn 15 interviews afgenomen waarin 17 personen zijn geïnterviewd. In bijlage 1 is een lijst van de respondenten opgenomen. De ambtenaren van het ministerie van WWI zijn bevraagd over de

rol van de Rijksoverheid op de wijkaanpak op lokale schaal en wijkniveau, met nadruk op Doornakkers. De ambtenaren van gemeente Eindhoven zijn bevroegd over het gevoerde beleid en de rol van de interventies daarbij. De interviews met medewerkers van Woonbedrijf richtten zich op de rol van de corporatie bij de wijkaanpak en hun aandeel in het beleid en interventies.

Bij vertegenwoordigers van interventies stond hun zienswijzen op de uitvoering en de effectiviteit van de interventie centraal. Ook een wijkagent is bevroegd over zijn zienswijze op de wijkaanpak in Doornakkers.

De topiclijst van de interviews is opgenomen in bijlage 2.

Analyse

Bij het interviewen is, na goedkeuring van de respondenten, gebruik gemaakt van opnamemateriaal. Het interview kon op die manier teruggeluisterd en getranscribeerd worden, wat de analysemogelijkheden vergroot. De interviews zijn volledig getranscribeerd in *Word* en gecodeerd door kleurgebruik. Het coderen startte deductief maar werd na meerdere interviews steeds inductiever. Dit betekent dat aanvankelijk een aantal categorieën waren aangemaakt en dat er later categorieën werden toegevoegd. Dit was nodig omdat de informatie toenam waardoor uitspraken gedetailleerder aan elkaar gekoppeld konden worden. Op deze manier konden uitspraken van respondenten over thema's met elkaar vergeleken worden (Bryman, 2012).

3.4 Interventiekeuze

In Doornakkers zijn veel interventies op het gebied van sociale cohesie en leefbaarheid gepleegd in de vorm van projecten en activiteiten. Er is een inventarisatie gemaakt van de totale projecten en activiteiten. Het overzicht is opgesteld op basis van de buurtcontracten die gemeente Eindhoven opstelt samen met bewoners en betrokken partners om afspraken te maken over de inzet van de wijkaanpak. De buurtcontracten zijn op aanvragen bij gemeente Eindhoven verkregen. Vervolgens is een vijftal interventies geselecteerd voor intensieve bestudering. Bij de selectie van deze interventies is gelet op een aantal criteria:

- De interventies moesten gericht zijn op het versterken van de sociale cohesie en leefbaarheid.
- De interventies moesten niet enkel betrekking kunnen hebben op deze wijk, maar ook elders toepasbaar zijn.
- De interventies moesten een looptijd hebben van minimaal één jaar zodat sprake is van een interventie met aanzienlijke tijdsomvang.

Er is gelet op de diversiteit tussen de interventies onderling; het zijn zowel fysieke als sociale interventies, ze zijn geïnitieerd vanuit verschillende partijen en ze dragen elk op een eigen manier bij aan de sociale cohesie en leefbaarheid. Informatie over de interventies is verkregen uit interviews en verzameld uit relevante documenten die via gemeente Eindhoven of respondenten zijn verkregen.

3.5 Reconstructie interventietheorieën

Beleidsstheorie

Om de veronderstelde effecten van de interventies te achterhalen is het noodzakelijk om het beleidsproces te bestuderen. De keten van 'probleem' → 'middel' → 'doel' gaat gepaard met veronderstellingen. Het gaat hier om de keuzen die beleidsmakers maakten om een bepaalde

interventie te plegen om bepaalde problematiek te bestrijden en om de veronderstelde effecten hierbij. Het beleidsproces van 'probleem' naar 'oplossing' gaat altijd gepaard met een expliciete of impliciete beleidstheorie. De beleidstheorie is het geheel aan veronderstelde mechanismen over de causale en finale relaties die ten grondslag liggen aan elk beleid. Deze mechanismen worden na erkenning van een bepaald probleem verondersteld te verklaren waarom de beleidsdoelen met de gekozen maatregelen bereikt worden (Akkers & Fenger, 2005; Van Noije & Wittebrood, 2008, pp. 55-59). Een reconstructie van de beleidstheorie maakt evaluatie beter mogelijk (Van Noije & Wittebrood, 2008; Lub, 2013).

Beleidstheorie → interventietheorie

Ook Lub (2013) onderzocht in hoeverre theorieën van sociale interventies op het gebied van buurtleefbaarheid worden gestaafd door bestaande wetenschappelijke kennis. Lub spreekt hierbij over een 'interventietheorie', aangezien hij zich richtte op verscheidene interventies binnen bepaald beleid. Hij deed dat door het geheel van assumpties over welke causale mechanismen een bepaald effect moeten sorteren, samen te voegen in een ideaaltypische causale keten van middel-doel-relaties. Hiermee is het verschil tussen een interventietheorie en beleidstheorie niet eenduidig te benoemen. Het principe blijft hetzelfde want beleid staat niet los van de interventies die daaruit voortvloeiden en de interventies staan niet los van het overkoepelende beleid (Lub, 2013). Aangezien ook in dit onderzoek specifieke interventies van het overkoepelend beleid bestudeerd zijn, is in het vervolg de term 'interventietheorie' gebruikt.

Reconstructie

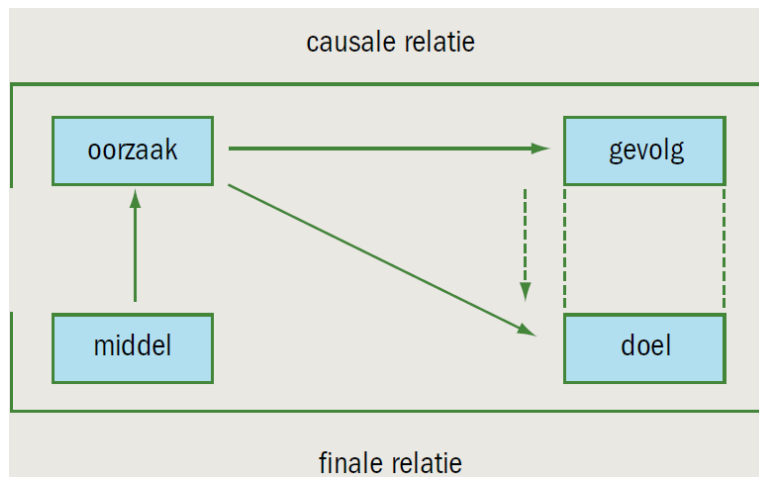
De toegepaste methode van reconstructie van de interventietheorie is gestoeld op de reconstructie van de beleidstheorie in 'Sociale Veiligheid Ontsluteld' (Van Noije & Wittebrood, 2008) en Lub (2013).

Het SCP volgde een beleidswetenschappelijke aanpak, zoals eerder is uitgevoerd door Hoogerwerf (1998), Hoogerwerf en Herweijer (2003) en Leeuw (2003). Lub (2013) gebruikte reconstructie van de beleidstheorie bij een wetenschappelijke beoordeling van sociale interventies op het terrein van buurtleefbaarheid. De toegepaste methode bestaat stapsgewijs uit:

- Het verzamelen van uitspraken van beleidsmakers. Het gaat hier om uitspraken in beleidsnota's en andere schriftelijke bronnen, maar ook interviews dragen bij aan het verzamelen van veronderstellingen;
- Het inventariseren van alle veronderstellingen over de relaties tussen doelen en middelen (finale relaties) en tussen oorzaken en gevolgen (causale relaties);
- De relaties, voor zover mogelijk, formuleren als causale ketens om zo een goed beeld te geven van de veronderstellingen die men had bij de interventies en de causale verbanden die daarbij worden verondersteld (Van Noije & Wittebrood, 2008, pp. 55-59; Lub, 2013, pp. 21-22).

De causale veronderstellingen gaan over oorzaak-gevolgrelaties en beschrijven de verklarende mechanismen voor het bestaan van een bepaalde situatie. Het gaat hierbij meestal om een probleem en de oorzaak daarvan. Finale veronderstellingen hebben betrekking op het idee dat met een beoogd middel (interventie) een bepaald doel bereikt kan worden. Finale veronderstellingen gaan in op causale veronderstellingen, aangezien een middel bedoeld is om een oorzaak met nadelige gevolgen positief te beïnvloeden. Een goede beleidstheorie bevat dan ook combinaties van causale en finale veronderstellingen (Van Noije & Wittebrood, 2008).

Afbeelding 3.1 Schematische weergave causale- en finale relaties

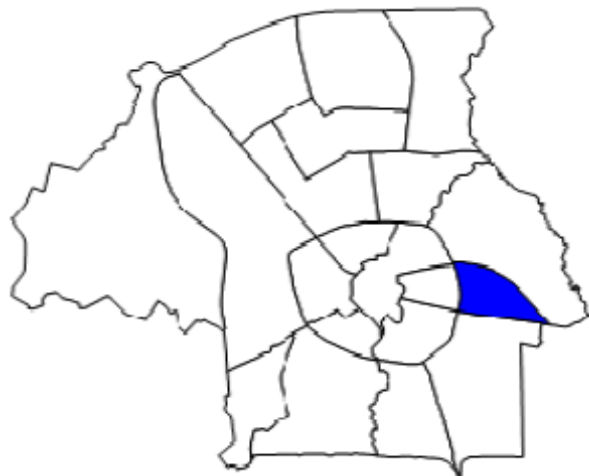
Bron: Van Noije & Wittebrood (2008, p. 57)

In afbeelding 3.1 is een schematische weergave gegeven van het verband tussen causale en finale relaties. De diagonale pijl geeft weer dat indien beleidsmakers er met het middel (interventie) in slagen het oorzakelijke probleem op te lossen, het ongewenste gevolg wijzigt in de richting van het gewenste doel. De vraag is dus ook 'wat is de oorzaak van het probleem en hoe kan het middel (interventie) dit bijsturen in de richting van het doel?' (Van Noije & Wittebrood, 2008).

3.6 Casestudy: Doornakkers, Eindhoven

De Eindhovense wijk Doornakkers ligt in het stadsdeel Tongelre. De wijk wordt begrensd door het Eindhovens kanaal, de spoorlijn Eindhoven-Weert en de binnenring waardoor het relatief ingesloten ligt.

Afbeelding 3.2 De ligging van Doornakkers in Eindhoven

Bron: Gemeente Eindhoven (2014b, p. 5)

In 2007 had Doornakkers ongeveer 6400 inwoners. Doornakkers is een wijk met veel (sociaaleconomische) problemen. In de wijk wonen veel multi-probleem gezinnen die kampen met bijvoorbeeld psychische problemen, gezondheidsproblemen, scheidingsproblemen, werkloosheid,

integratieproblematiek, een lage opleiding, een laag inkomen en armoede. De sociale cohesie is in de loop der jaren in aanzienlijke mate verloren gegaan. Er was sprake van een grote instroom van diverse sociaaleconomisch zwakkere mensen en een grote uitstroom van sociaaleconomisch sterkeren. Doornakkers kent een veelheid van naast elkaar levende- en elkaar niet goed kennende bevolkingsgroepen. Op sommige plaatsen is sprake van anonimiteit door het risico van segregatie. Door de diversiteit aan verschillende leefstijlen en de beperkte cohesie kwamen spanningen tussen de verschillende bevolkingsgroepen in de wijk voor (Gemeente Eindhoven, 2012; Gemeente Eindhoven, 2008a).

Doornakkers kreeg al langere tijd specifieke aandacht van gemeente Eindhoven. Toen de wijk in 2006 en 2007 door het Rijk werd geselecteerd voor respectievelijk de 'Sociale Herovering' en het 'Krachtwijkenbeleid' intensiverde de aanpak vanwege beschikbare subsidies. Dit resulteerde in diverse fysieke en sociale interventies gericht op zowel individuele ondersteuning van bewoners als het collectief van de wijk (Burgemeester en wethouders van Eindhoven, 2006; Gemeente Eindhoven 2008a).

Doornakkers als case

Er zijn een aantal redenen om Doornakkers als case te hanteren. Allereerst zijn de verschillende typen cases die Yin (2009) onderscheidt bestudeerd. Er is gekozen om geen case te kiezen die zich sterk onderscheidt van andere mogelijke cases. Een sterk onderscheidende case beschrijft Yin (2009) als een *extreme* of *unique* case. Het risico hiervan is namelijk dat de onderzoeksresultaten dan ver verwijderd zijn van de resultaten die bereikt zouden worden wanneer alle wijken bestudeerd zouden worden. Het is niet van belang voor het onderzoek om deze extremen bewust op te zoeken. Hetgeen Yin (2009) als *representative or typical case* beschrijft, sluit beter aan bij de keuze voor Doornakkers. Met de *representative or typical case* is een case geselecteerd welke een weergave is van meer algemene omstandigheden, waardoor de waarschijnlijkheid op conclusies voor een bredere categorie toeneemt (Bryman, 2012; Yin, 2009). Na bestudering van Deetman et al (2011), waarin per gemeente een tussentijdse evaluatie is verricht door de visitatiecommissie krachtwijkenwijkenaanpak, blijkt dat Doornakkers geen groot onderscheid vertoont met gemiddelde andere achterstandswijken. Bovendien zijn in Doornakkers interventies gepleegd die ook in andere wijken zijn gepleegd, waardoor eerder de richting van een *representative/typical case* dan een *extreme/unique case* is opgezocht.

Hiernaast is het feit dat de gemeente Eindhoven aan beleidsleren heeft gedaan door met Enschede en Leeuwarden ervaringen uit te wisselen een interessant gegeven om de theoretische onderbouwing te bestuderen (Deetman e.a., 2011). Uiteraard kan beleidsleren bijdragen aan ideeën over bepaalde problemen, oplossingen en methoden, maar het moet niet zomaar een inductieve werking hebben op andere gemeenten; de theoretische onderbouwing blijft belangrijk. Behaalde successen in Leeuwarden of Enschede hoeven immers niet een gelijksoortig succes voor Eindhoven te betekenen en kunnen ook niet als theoretische onderbouwing fungeren.

Verder heeft in Doornakkers geen grootschalige sloop en nieuwbouw plaatsgevonden omdat de kwaliteit van de woningen, al dan niet na renovatie, als voldoende werd beschouwd. In 2007 is wel gestart met de bouw van een nieuwe woonbuurt binnen Doornakkers op grond waar voorheen nog geen woningen stonden. De woningen die gebouwd zijn waren gericht op het duurdere segment. Door de vrij ingesloten ligging van Doornakkers voorzag men een rol voor deze nieuwe buurt met haar bewoners bij het bestrijden van de problematiek. Door de nieuwbouwuurt ontstond genoeg

draagvlak voor de ontwikkeling van een nieuw centrumgebied. Bewust op de grens van de bestaande wijk Doornakkers en de nieuwe buurt Tongelresche Akkers werd 'De Toeloop' ontwikkeld. Dit nieuwe centrumgebied moest een scharnierfunctie vervullen tussen de bestaande wijk en de nieuwe buurt. Onder andere door sociale interactie in het centrumgebied zouden de nieuwe bewoners een versterkende functie kunnen vervullen voor de bestaande wijk. Met de toestroom van nieuwe bewoners in de koopbuurt wilden de beleidsmakers meer differentiatie in de eenzijdige, sociaaleconomische zwakkere bevolkingssamenstelling creëren. Hierbij was tevens een rol beoogd voor de kinderen uit de nieuwbouwbouwt om de balans allochtoon – autochtoon op de lokale school te verbeteren (Gemeente Eindhoven, 2008a). De beoogde rol van de nieuwbouwbouwt in de bestrijding van de problematiek is bij uitstek een interessant onderwerp dat zich leent voor bestudering van de onderbouwing. Er vonden namelijk een aantal veronderstellingen plaats die in verband staan met de kenmerken van *gentrification*. Er werd immers getracht om verschillende bevolkingsklassen samen in een wijk te laten leven en van dezelfde voorzieningen gebruik te laten maken, om zo uiteindelijk de hele wijk in de lift te brengen. Binnen de wetenschap is veel onderzoek gedaan naar de beoogde effecten hiervan. Vanuit dat perspectief is het interessant om de achterliggende gedachte achter de nieuwbouwbouwt te implementeren in de zoektocht naar sociale cohesie.

4. Beleidsanalyse

In dit hoofdstuk is de problematiek beschreven en het relevante gevoerde beleid geanalyseerd. In §4.1 zijn de lokale politieke veranderingen uiteengezet. Doordat de wijkaanpak in 2006 intensiverde, is gekeken naar de toenmalige gemeentecoalitie. Deze is vergeleken met de coalitie van 2014. In §4.2 zijn de problemen en het gevoerde beleid ten aanzien van de bevolkingssamenstelling beschreven. De algemene leefbaarheidsthema's komen in §4.3 aan bod. In §4.4 is ingezoomd op de problemen en het beleid omtrent sociale cohesie. Het hoofdstuk sluit af met een korte conclusie in §4.5.

In dit hoofdstuk zijn twee interventietheorieën gereconstrueerd. Deze beschrijven de oorzaak-gevolgrelaties die uit de beleidsanalyse herleid zijn. Hiermee ontstaat inzicht in het veronderstelde mechanisme van sociale cohesie waarmee de beleidsmakers de leefbaarheid willen verbeteren (§3.5). In §4.3 is geëxpliciteerd hoe verbetering van de kwaliteit van de openbare ruimte volgens de beleidsmakers tot verbetering van de leefbaarheid en het faciliteren van sociale cohesie kan leiden. In §4.4 is geëxpliciteerd hoe de leefbaarheid verbetert na versterking van de sociale cohesie.

4.1 Lokale politieke veranderingen

Eindhoven één

Bij de Eindhovense gemeenteraadsverkiezingen in 2006 was de PvdA de winnende partij. Met 27% van de stemmen behaalden zij 14 zetels. De PvdA vormde samen met de CDA (15%, 7 zetels) en de SP (13%, 6 zetels) de coalitie (Kiesraad, z.j.).

In coalitieakkoord 2006-2010 'Eindhoven Eén' lag de nadruk sterk op creëren van een 'sociale stad'. De coalitie was van mening dat economische groei enkel tot wasdom kan komen in een samenleving waarin niemand "buiten de boot valt" en dat een aantrekkelijke stad alleen aantrekkelijk blijft wanneer iedereen deelt in de welvaart tussen de stad. De tweedeling die op de loer lag, wilde men voorkomen; de verschillen tussen arme en rijke wijken, kansen op de arbeidsmarkt, witte en zwarte scholen en gezond of ziek, leken overal groter te worden (Gemeente Eindhoven, 2006b).

Een ander beleidsdoel was om bewoners meer en beter te betrekken bij ontwikkelingen die voor hen van belang zijn. De coalitie wilde bijvoorbeeld het meedenken en meewerken van bewoners aan hun wijk stimuleren, door plannen en initiatieven van 'onderop' serieus te nemen. Hiermee wilde men uiteindelijk op buurt- en/of wijkniveau ook een integrale samenwerking creëren tussen burgers, ondernemers, woningcorporaties, politie, welzijnswerk, scholen en andere instellingen (Gemeente Eindhoven, 2006b). Bewonersparticipatie kwam hoog op de agenda van de gemeente te staan (Gemeente Eindhoven, 2008e).

Op het gebied van veiligheid en handhaving lag de aandacht voornamelijk op de aanpak van jeugdcriminaliteit, veelplegers en overlast en op een gebiedsgerichte aanpak van veiligheid en leefbaarheid in wijken. De samenleving moest hierbij meer verantwoordelijkheid krijgen voor de veiligheid. In aanvulling op de wettelijke en coördinerende taken van de overheid werd de inzet van inwoners en veiligheidspartners noodzakelijk geacht om zowel de objectieve veiligheid, als de subjectieve veiligheidsbeleving van de stad te verbeteren (Gemeente Eindhoven, 2006b).

Tot slot garandeerde de coalitie voor alle wijken en buurten een basiskwaliteit waarin de bewoner zich werkelijk thuis voelt en waar een passende en betaalbare woning te vinden is. Hierbij werd ook ingezet op een goed beheer en, indien nodig, een versterking van de groenstructuur en de openbare ruimte als belangrijkste kwaliteitsdragers van de stad en zijn imago. Men wilde een ongedeelde stad creëren met zoveel mogelijk gedifferentieerde buurten en wijken met een prettige, leefbare omgeving. De coalitie wilde steeds meer de bewoners betrekken bij het proces (Gemeente Eindhoven, 2006b).

Expeditie Eindhoven

Ook bij de meest recente gemeenteraadsverkiezingen in 2014 was de PvdA de grootste. Met 16% van de stemmen en 8 zetels heeft de partij echter aanzienlijk ingeleverd ten opzichte van de 14 zetels in 2006. De coalitie werd gevormd door de PvdA, D66, de SP en Groenlinks. D66 is in die acht jaar flink gestegen van 1 (3.33%) naar 7 zetels (14.78%). De SP kreeg ruim 14% van de stemmen en kwam daarmee op 7 zetels. Groenlinks won een klein beetje ten opzichte van 2008 en behaalde met bijna 6% van de stemmen 4 zetels (Kiesraad, z.j.).

Wat opvalt aan het coalitieakkoord 2014-2018 'Expeditie Eindhoven' ten opzichte van het coalitieakkoord van 2006, is dat de gevolgen van de economische crisis duidelijk merkbaar zijn. In het algemeen vond de coalitie het goed gaan met de stad, maar bij bepaalde groepen mensen bespeurde zij ook onzekerheid en teleurstelling. Het kwijtraken van banen, gedwongen verkoop van huizen, veranderingen in de zorg, allemaal thema's die volgens de coalitie leiden tot onrust. Daarnaast is de rol van de overheid als actieve verzorgingsstaat waarin inwoners, maatschappelijke organisaties en bedrijven participeren in publieke verbanden verschoven naar een rol in de maatschappij waarin de overheid juist participeert in hun netwerken. Ook hier was dus veel aandacht voor participatie van bewoners, maar zeker ook voor andere partners, zoals bedrijven (Gemeente Eindhoven, 2014a).

Het aanjagen van de bedrijvigheid en daarmee de banenmotor is het speerpunt van het coalitieakkoord. Ook het thema 'zorg' is een centraal aspect van het coalitieakkoord. In tegenstelling tot het coalitieakkoord van 2006, komen de thema's bewoners, sociale cohesie en leefbaarheid in 2014 in mindere mate expliciet aan bod. Waar dit eerst nog 'speerpunten' waren en thema's waar de coalitie 'op in gaat zetten', heeft dit nu een minder grote rol. Gebiedsgericht maatwerk ten behoeve van leefbaarheid kan een maatregel zijn indien een bepaalde situatie daar om vraagt en woonoverlast blijft een speerpunt in het integrale veiligheidsbeleid, maar vergeleken met 2006 is de aandacht voor deze thema's een stuk minder groot. Desondanks is in dit coalitieakkoord een nieuwe woonvisie aangekondigd, waarin de aandacht lag op het woonmilieu, de woonomgeving en de woningvoorraad. Hierbij is aangegeven dat men tevreden is over de gedifferentieerde wijken en buurten, terwijl dat in 2006 nog een expliciet beleidsdoel van de coalitie was. Op het gebied van leefbaarheid vindt de coalitie het belangrijk dat de stad wijken heeft waar het 'schoon, heel en veilig' is en waar bewoners zo veel mogelijk zeggenschap geven over wat er in hun buurt nodig is. Aan de hand van een buurtthermometer wordt gekeken of en waar speciale inzet nodig is. Mogelijkheden tot het versterken van de sociale cohesie werden gefaciliteerd door in elke buurt een plek voor buurtontmoeting te creëren. De basis van het thema 'veiligheid' is een wijk- en buurtgerichte aanpak, waarbij samen met inwoners en de wijkagent op basis van signalen en transparantie de nodige maatregelen om criminaliteit te voorkomen worden getroffen (Gemeente Eindhoven, 2014a).

4.2 Diversiteit in de bevolkingssamenstelling

In 2006 had Eindhoven ruim 209.000 inwoners. De samenstelling van de bevolking is van belang voor ontwikkelingen zoals ontgroening, vergrijzing en verdunning van de huishoudens. Die ontwikkelingen kunnen ingrijpende gevolgen hebben voor de leefsituatie van de bevolking (Ten Caten, 2007).

Leeftijd

In 2006 waren er relatief weinig mensen in de leeftijdsklassen tot 20 jaar (21% in Eindhoven, 25% landelijk, 25% regio). Wanneer het aandeel van de jeugd afneemt, spreekt men van ontgroening. Daarvan was in Eindhoven geen sprake. Dit aandeel schommelde al geruime tijd rond de 21%. De twintigers en dertigers zijn goed vertegenwoordigd in Eindhoven. De *babyboom* (geboren tussen 1946 en 1965) is in Eindhoven minder voelbaar dan gemiddeld in Nederland. De leeftijdsgroep tussen de 40 en 65 jaar bedroeg 31% in Eindhoven (34% landelijk, 36% regio). Er wordt gesproken over vergrijzing wanneer het aandeel 65-plussers op de totale bevolking toeneemt. Het aandeel 65-plussers in Eindhoven was sterk toegenomen ten opzichte van 1975 (10% toen, 15% in 2005). In Eindhoven is de vergrijzing meer voelbaar dan in de rest van Nederland, aangezien daar het absolute aantal wel sterk toenam, maar het aandeel op de totale Nederlandse bevolking slechts toenam van 11% in 1975 tot 14% in 2005 (Ten Caten, 2007).

Huishoudensverdunning

Wanneer het aantal huishoudens geruime tijd sterker groeit dan de bevolking, spreken we van 'huishoudenverdunning'. Van de Eindhovense huishoudens bestond in 2005 44% uit één persoon (35% landelijk, 25% regio). De landelijke trend dat het aantal alleenstaanden toeneemt, was ook in Eindhoven zichtbaar. In 1995 bedroeg het aandeel eenpersoonshuishoudens nog 41%. Een gemiddeld huishouden bestond in 2005 uit 2 personen (2,3 landelijk), terwijl dat in 1995 nog 2,1 (landelijk 3,6) was. De inkrimping wordt voornamelijk veroorzaakt door een daling van het gemiddelde kindertal (Ten Caten, 2007).

Migratie

Het aantal inwoners van Eindhoven groeide al jaren gestaag. De gemiddelde jaarlijkse groei lag tussen 2000 en 2005 op bijna 1.400 personen. De bevolkingsgroei wordt bepaald door natuurlijke groei en het migratiesaldo (Ten Caten, 2007).

Voor de bevolkingsgroei van Eindhoven zijn migratiestromen de meest bepalende factor geweest. In de periode 2000 tot 2005 is het migratiesaldo positief geweest. Er verhuisden jaarlijks gemiddeld 11.800 mensen naar Eindhoven en er verhuisden 11.100 mensen vanuit Eindhoven naar elders. Binnen de stad verhuisden jaarlijks bijna 17.000 mensen (Ten Caten, 2007).

Vanwege de functie als onderwijsstad heeft Eindhoven een hoge aantrekkingskracht op personen in de leeftijd van 18 tot en met 24 jaar. Het lukt Eindhoven niet goed de afgestudeerden aan de stad te binden. Voor personen in de leeftijd van 25 tot en met 34 jaar is de aantrekkingskracht veel lager. De eveneens lage aantrekkingskracht op 1- tot en met 5-jarigen bevestigt dat er een uitgaande beweging van gezinnen met kinderen is te verwachten (Ten Caten, 2007).

Gemeente Eindhoven vindt het belangrijk dat de woningvoorraad aansluit op de natuurlijke groei, huishoudenverdunning en migratiestromen. Wanneer dit niet het geval is neemt de druk op de woningmarkt toe, waardoor de prijzen (te) hoog blijven. Dat leidt er toe dat voor mensen met een beperkt budget de woningmarkt minder goed bereikbaar is (Gemeente Eindhoven, 2004a).

Etnische diversiteit

De bevolking van Eindhoven is met meer dan 150 herkomstlanden op etnisch vlak erg divers. De samenstelling van de bevolking van Eindhoven wordt steeds kleurrijker (Siroen e.a., 2005). Eén op de vier Eindhovenaren was buiten Nederland geboren of had minstens één ouder die buiten Nederland geboren is. In de 'Stadsvisie 1999-2010' staat beschreven dat er problemen zijn op het gebied van concentraties van kansarme allochtonen. In Eindhoven bedroeg het aandeel westerse allochtonen 11% van de totale bevolking en de groep niet-westerse allochtonen bedroeg 15% van de totale bevolking. Voornamelijk op buurtniveau was het aandeel niet-westerse allochtonen op de totale populatie ten opzichte van het stadsgemiddelde groot. Er waren 10 buurten waar meer dan een kwart van de inwoners tot de niet-westerse allochtonen wordt gerekend, waaronder Doornakkers (Ten Caten, 2007). In het beleidsplan Wonen 2004-2010 is vermeld dat voor allochtonen geen expliciet spreidingsbeleid wordt gevoerd. Eigen buurt- en woningkeuze stonden voorop (Gemeente Eindhoven, 2004a).

Gemeente Eindhoven stelt dat het gebaat is bij haar etnische diversiteit. Die diversiteit zou leiden tot creativiteit, brengt talenkennis en brengt landen die economisch, toeristisch en op andere manieren van belang of aantrekkelijk kunnen zijn, dichterbij. Gemeente Eindhoven wilde het samenleven van individuen met elkaar in één samenleving en één stad stimuleren zodat mensen prettig samenwonen met voor iedereen heldere, hanteerbare en eenduidige regels. De gemeente verwachtte van alle inwoners een bijdrage aan de opbouw van de samenleving door actief burgerschap: "daarbij geldt: niet alleen het eigen huis poetsen, maar samen de straat schoonvegen!", gemeente Eindhoven (2005).

Etnische diversiteit is voor gemeente Eindhoven geen aangrijpingspunt voor gemeentelijk beleid. Volgens gemeente Eindhoven ontstaat diversiteit door individuele verschillen. Etnische komaf is er daar slechts één van. Afkomst is voor gemeente Eindhoven geen reden voor het maken van onderscheid. Beleidsmakers ontwikkelden beleid dat op alle burgers van de stad van toepassing is. Er werd geen specifiek doelgroepenbeleid meer ontwikkeld, tenzij er sprake was van een achterstand. Binnen gemeente Eindhoven vond een verschuiving van beleidsaandacht plaats van sociaal-culturele diversiteit naar sociaaleconomische diversiteit (Gemeente Eindhoven, 2008h; Siroen e.a., 2005).

Sociaaleconomische diversiteit

Onder de noemer "Beter Samen, Samen Beter" werkte gemeente Eindhoven aan het (sociaaleconomische) diversiteitsbeleid. De doelstelling van het diversiteitsbeleid is: "Het bevorderen van het samenleven van individuen mét elkaar in één samenleving, één stad waarin mensen prettig samenwonen en met voor iedereen heldere, hanteerbare en eenduidige regels. Binnen die samenleving zijn er ruimte en kansen voor allen, doeltreffende ondersteuning voor wie dat nodig heeft en een individuele plicht om zich aan geldende regels te houden en bij te dragen aan de opbouw van onze samenleving", Gemeente Eindhoven (2008h). Het diversiteitsbeleid is 'inclusief beleid'. Dat betekent dat de diversiteit binnen het reguliere beleid wordt meegenomen. Op deze manier zocht de gemeente (interne) samenwerking op en wilde het verkokering voorkomen (Gemeente Eindhoven, 2008h).

De problematiek van de sociaaleconomische diversiteit is voornamelijk gericht op armoede. Eindhoven had te maken met een toenemende armoede in materiële of financiële nood. Uit de Eindhovense Armoedemonitor 2006 bleek dat 12% van de Eindhovense huishoudens beneden de grens van 105% van het sociaal minimum leeft. Dat komt neer op ongeveer 11.300 huishoudens. De mate waarin

groepen huishoudens zijn getroffen door financiële armoede liep uiteen. Voornamelijk alleenstaanden en eenoudergezinnen kampten met een tekort aan financiële middelen. Ook zijn er groepen waarvoor een gebrek aan financiële middelen niet het enige tekort vormt. Het gaat dan om groepen die beperkt worden door de fysieke en/of psychische toestand waarin zij zich bevinden of waarbij sprake is van onvoldoende normatieve integratie en sociale participatie (ex-psychiatrische patiënten, voormalige instellingsbewoners, ex-gedetineerden, junks, dak- en thuislozen, huishoudens die woonoverlast veroorzaken en asielzoekers die het risico lopen om te worden uitgezet). Voor hen leidt niet enkel een tekort aan financiën tot sociale onthouding, maar zeker ook een tekort aan voorzieningen (Smeets & Soeterbeek, 2007).

Werkloosheid

In 2007 was werkloosheid een voornaam probleem in Doornakkers. Het percentage werkloosheid schommelde tussen de 16% en 26% van de bevolking. Vanwege een gebrek aan opleidingsniveau (geen opleiding, basisonderwijs of vmbo: 41% en havo, vwo en mbo: 39%) waren de kansen op de arbeidsmarkt zeer beperkt. Door geestelijke en lichamelijke klachten en langdurige werkloosheid ontstond in relatief veel gevallen een neerwaartse spiraal van meervoudige problematieken wat ook bijdroeg aan beperkte kansen op de arbeidsmarkt. Hierdoor is voor veel jongeren het criminele circuit aantrekkelijker gebleken dan een reguliere baan. Door een gebrek aan goede voorbeelden in hun directe leefomgeving ondervonden zij ook weinig stimulans om te gaan werken (Gemeente Eindhoven, 2012).

4.3 Leefbaarheid

In de 'Stadsvisie 2010' omschrijft gemeente Eindhoven een centrale missie: "gezamenlijk werken aan een stad, waarin burgers zich thuis voelen, omdat ze nieuwe mogelijkheden zien en omdat ze sfeer ervaren waarin ruimte is voor prestatie en plezier, spanning en ontspanning, avontuur en veiligheid en voor individuele ontplooiing en sociale samenhang" (Klarenbeek, 2007).

In een aantal vooroorlogse en vroeg naoorlogse woonmilieus met kleine arbeiderswoningen stond de leefbaarheid onder druk. Door een cumulatie van problemen is in een aantal buurten de leefbaarheid sterk verminderd. Dit probleem werd voornamelijk gesignaleerd in wijken met een eenzijdige voorraad aan goedkope woningen. Voor deze gebieden werd in 1999 een gebiedsgerichte aanpak opgesteld (Gemeente Eindhoven, 2004a). Met deze methode wilde gemeente Eindhoven de leefbaarheid verbeteren, ruimtelijke segregatie tegengaan en de verhouding koop- en huurwoningen veranderen ten gunste van koop (Rekenkamercommissie gemeente Eindhoven, 2012).

Wonen

In het 'Beleidsplan wonen 2004-2010' staat beschreven dat in sommige vooroorlogse woonmilieus met lange rijen kleine woningen en in diverse naoorlogse woonmilieus met veel dezelfde eengezinsrijwoningen de kwaliteit niet meer voldoet aan de kwaliteitswensen van de woonconsument (Gemeente Eindhoven, 2004a). Doordat er steeds meer huishoudens kwamen met een hoog inkomen, nam de vraag naar koopwoningen fors toe. Veel mensen die in goedkope en middeldure huurwoningen woonden, wilden verhuizen (Gemeente Eindhoven, 2004a; Gemeente Eindhoven 2004b).

De gemeente zette de inzet daarom in op wijkvernieuwing en de transformatieopgave van een deel van de sociale huursector naar meer (sociale) koop. "Vanzelfsprekend zal de kernvoorraad voor

mensen in kwetsbare posities en bijzondere doelgroepen op peil gehouden worden”, aldus gemeente Eindhoven (2004b).

Op stadsdeelniveau streefde de gemeente naar een gedifferentieerd woningaanbod om levensloopbestendige stadsdelen te creëren. Daarnaast zou een gedifferentieerd aanbod van woonmilieus leiden tot behoud en versterking van de eigenheid van ieder stadsdeel en zou meer differentiatie van woonmilieus de sociale cohesie bevorderen. Op wijk- en buurtniveau streefde de gemeente naar homogene buurten in heterogene wijken. Een homogeen woonmilieu op buurtniveau werd vanuit sociaal oogpunt wenselijk geacht (Gemeente Eindhoven, 2004a).

Voor de periode 2000-2010 ging gemeente Eindhoven er vanuit dat ruim 15.000 woningen werden gebouwd en dat 5000 woningen werden gesloopt (Gemeente Eindhoven, 2004a). De bouwopgave vloeit voort uit de huishoudenverdunding en de bevolkingsprognose (er werd een groei verwacht van circa 15.000 huishoudens in Eindhoven en omliggende gemeenten).

Door het ontwikkelen van nieuwe woonlocaties, herstructurering en het streven om ongeveer 7000 huurwoningen te verkopen, trachtte men de woningvoorraad beter af te stemmen op de behoefte van de woonconsument. In 2000 lag het aandeel koopwoningen op 37,5%, terwijl de gemeente met deze voornemens naar een percentage van 51,5% wilde in 2010. Een deel van de woningbouwopgave vond zijn neerslag in Doornakkers. In 2007 werd gestart met de bouw van nieuwbouwuurt ‘Tongelresche Akkers’. Hiermee werd een nieuwe buurt van 900 nieuwe duurdere koopwoningen aan de wijk toegevoegd. Vanwege de crisis is de bouwontwikkeling gestagneerd; op het moment van onderzoeken zijn 300 van de 900 woningen gebouwd. Het woningaanbod richtte zich op de categorie middelduur en daarboven en is een substantiële nieuwbouwuuitbreiding die zou moeten zorgen voor een meer gevarieerde mix van huur- en koopwoningen in verschillende prijsklassen. Er is echter geen sprake van een mix verspreid over de wijk (Gemeente Eindhoven, 2008b; Gemeente Eindhoven, 2013).

In 2007 had Doornakkers ruim 2700 woningen. De wijk bestaat voornamelijk uit huurwoningen (72%), maar aan de randen van de wijk ook eigenwoningbezit (28%). De meeste huurwoningen zijn eigendom van woningbouwcorporatie Woonbedrijf, maar ook corporatie Trudo bezit een klein aandeel van de huurwoningen in de wijk. De corporaties waren nadrukkelijk betrokken bij de wijkaanpak. In Doornakkers heeft geen grootschalige sloop en nieuwbouw plaatsgevonden omdat de kwaliteit van de woningen, al dan niet na renovatie, als voldoende werd beschouwd. Gemeente Eindhoven realiseerde zich dat door grootschalige sloop en nieuwbouw het “bestaan van een wijk” verloren kan gaan en dat sociale problemen niet per definitie worden opgelost. Het zou een waterbedeffect kunnen veroorzaken. Dit betekent dat de problematiek van bewoners niet wordt opgelost, maar wordt verplaatst doordat bewoners in nieuwe wijken komen te wonen waar hun problematiek aanhoudt. De gemeente is daarom steeds meer gaan redeneren vanuit de specifieke problematiek. Er kwam meer aandacht voor de sociale en economische versterking van wijken in combinatie met renovatie en verkoop van woningen. Sociale vernieuwing en kleinschalige sloop werd steeds meer gehanteerd. “Achterstandsbuurten kunnen hierdoor daadwerkelijk een sociaaleconomische impuls krijgen”, gemeente Eindhoven (2004b). De sociaal-maatschappelijke inzet op wijkniveau, onder andere via clustering van voorzieningen en activiteiten (spilcentra, *civic centers*, woonservice, sportconcentratiegebieden, etc.), werd als een belangrijke positieve ontwikkeling gezien (Gemeente Eindhoven, 2004b; Gemeente Eindhoven, 2008a; Gemeente Eindhoven, z.j.a).

Voorzieningen

In Doornakkers was een tekort aan sociaal-maatschappelijke voorzieningen. Culturele voorzieningen en voorzieningen voor jongeren waren er nauwelijks. Die problematiek en de bouw van Tongelresche Akkers vormden aanleiding voor het opwaarderen van het voorzieningenniveau. De sociaal-maatschappelijke- winkel-, woon- en zorgvoorzieningen moesten ontwikkeling, ontspanning en ontmoeting faciliteren (Hurks Vastgoedontwikkeling, z.j.; Gemeente Eindhoven, 2008a).

Openbare ruimte

De openbare ruimte is een belangrijk aandachtspunt in het gemeentelijk beleid. Een goede openbare ruimte gaat volgens gemeente Eindhoven om de vraag of de inrichting het mogelijk maakt functies goed te vervullen, activiteiten te laten plaatsvinden en over de indruk die de openbare ruimte bij bewoners achterlaat; mooi, aangenaam en passend bij het woongedrag ter plekke. De openbare ruimte wordt als onlosmakelijk onderdeel van de woning ervaren en moet daarom aansluiten op de individuele beleving. ‘Schoon, heel en veilig’ is erg belangrijk en intensiever gebruik resulteert in frequenter onderhoud (Gemeente Eindhoven, 2004a).

De openbare ruimte in Doornakkers was kwalitatief van een laag niveau en de jarenlang braakliggende terreinen hadden hier ook geen positieve invloed op. Er was sprake van verloedering. Bewoners waren dan ook ontevreden over de kwaliteit van de openbare ruimte. Daarnaast resulteerde de lage betrokkenheid van bewoners in Doornakkers bij hun woon- en leefomgeving in achterstallig onderhoud van de buitenruimte. Meer betrokkenheid bij achterpaden en voortuinen was wenselijk. Er moest wat gedaan worden, want de toestand van de openbare ruimte was voor de beleidsmakers een belangrijke factor voor de leefbaarheid van de wijk. De gemeente ging daarom aanvullend investeren in de kwaliteit en het onderhoud van de openbare ruimte in Doornakkers (Gemeente Eindhoven, 2008a; Klarenbeek, 2007).

Onder de noemer ‘schoon, heel en veilig’ presenteerden de beleidsmakers enkele voorwaarden die men noodzakelijk achtte voor een wijk waar mensen kansen hebben, trots op zijn en waar het weer prettig wonen is. Het ging hierbij om inzet op het gebied van veiligheid, openbare ruimte, informatie en advies in de wijk, verbeteren sociale samenhang, opvoedondersteuning, activiteiten voor jongeren, voorzieningen en visieontwikkeling. Hierbij wilde men de bewoners actief stimuleren om hun eigen bijdrage te leveren aan de leefbaarheid van de wijk (Gemeente Eindhoven, 2008a).

Volgens de beleidsmakers waren de bewoners bij uitstek in staat om aan te geven waar de prioriteit lag. Activiteiten werden dan ook in nauwe samenspraak met bewoners uitgevoerd. Door de bewoners meer invloed te geven, kon tevens de betrokkenheid bij de wijk vergroot worden. Daarnaast werden bewoners gestimuleerd om een eigen bijdrage te leveren aan de wijk. Dat zou vervolgens weer bij dragen aan de sociale samenhang in de wijk (Gemeente Eindhoven, 2008a).

Het gezondheidsaspect werd geïmplementeerd in de aanpak van de openbare ruimte van Doornakkers: “De inrichting van de openbare ruimte is van invloed op de ervaren gezondheid in de buurt en kan een rol spelen in het stimuleren van gezond gedrag. Nodigt de openbare ruimte uit tot bewegen, spelen, sporten en ontmoeting?”, aldus Gemeente Eindhoven (2008a, pp. 40-41). De conclusie was dat daar nog onvoldoende rekening mee was gehouden. Verder zou voldoende hygiëne en onderhoud van de openbare ruimte en maatschappelijke voorzieningen bijdragen aan een gezonde leefomgeving en gezondheidsverbetering (Gemeente Eindhoven, 2008a).

Dit gebeurde naar aanleiding van een subsidie vanuit het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedsel. Het Ministerie stelde financiële middelen beschikbaar voor een verbetering van de kwaliteit van groenvoorzieningen en voor een gezondere leefomgeving (Gemeente Eindhoven, 2011). Mede door de Rijksbijdrage konden vier (groen)projecten in Doornakkers gerealiseerd worden. Het ging hierbij niet enkel om het aanleggen van groenvoorzieningen, maar ook om de wisselwerking tussen mensen en groen. Het combineren van groen met elementen voor spelen, bewegen en ontmoeten op het snijvlak van de 'oude Doornakkers' en nieuwbouwuurt 'Tongelresche Akkers', zou bij dragen aan de sociale en maatschappelijke integratie tussen beide leefomgevingen. Op die manier draagt de groenimpuls bij aan de gezondheid (beweegvriendelijke leefomgeving) en de sociale cohesie in de wijk (Gemeente Eindhoven & Woonbedrijf, 2011).

Interventietheorie 1: Verbeteren kwaliteit en inrichting openbare ruimte voor leefbaarheid

In Doornakkers is nadrukkelijk geïnvesteerd in de openbare- en fysieke ruimte (Gemeente Eindhoven, 2008a). Door het verbeteren van de kwaliteit en de inrichting van de openbare ruimte veronderstelden de beleidsmakers dat de leefbaarheid toe zou nemen.

Hieronder is interventietheorie 1 weergegeven. De aanname van de beleidsmakers was dat de slechte kwaliteit van de openbare ruimte (*oorzaak*) van negatieve invloed was op de leefbaarheid van de wijk (*gevolg*). Door te investeren in verbetering van de kwaliteit en inrichting van de openbare ruimte (*middel*), wilden de beleidsmakers de leefbaarheid van de wijk verbeteren (*doel*) en kansen creëren voor ontmoeting om een impuls te geven aan de sociale cohesie (*doel*).

Interventietheorie 1: Openbare ruimte

Verbeteren kwaliteit en inrichting openbare ruimte →

1) → minder verloedering → bewoners meer tevreden over leefomgeving → de ervaren gezondheid verbetert → kansen voor bewonersparticipatie (→ kansen op actief burgerbestuur nemen toe) → bewoners stellen prioriteiten en geven instanties informatie over de leefbaarheidsproblematiek → effectiviteit betrokken instanties wordt groter → leefbaarheid neemt toe.

2) → faciliteren van ontmoeting → versterken sociale cohesie (zie interventietheorie 2 bij §4.4).

De toestand van de openbare ruimte is volgens de beleidsmakers een belangrijke factor voor de leefbaarheid van de wijk en is ook bepalend voor de mate waarin bewoners tevreden zijn over hun leefomgeving. Door te investeren in de openbare ruimte en fysieke uitstraling wilden de beleidsmakers de verloedering bestrijden. Bij de inrichting van de openbare ruimte lag nadruk op het bieden van aangename plekken voor ontmoeting om zo een vergrote kans op sociale cohesie te faciliteren. De verbetering van de kwaliteit van de openbare ruimte zou tevens leiden tot meer betrokkenheid van bewoners.

Veiligheid

In een aantal gebieden in Eindhoven werd een cumulatie van veiligheidsproblemen gesignaleerd (Gemeente Eindhoven, 2004c). In de Eindhovense aandachtswijken scoorden de objectieve en subjectieve veiligheid slechter dan het gemiddelde van Eindhoven. In die wijken was sprake van toenemend probleemgedrag onder specifieke groepen: jeugd, Antillianen, Marokkanen en uitgeprocedeerde asielzoekers. Er werd een zorgwekkende situatie geconstateerd op het gebied van woninginbraak en verloedering. Het terugdringen van jeugdcriminaliteit en de aanpak van veelplegers werd één van de speerpunten van het gemeentelijk beleid (Zannoni e.a., 2009; Van Tuijl & Vissers, 2004).

In het veiligheidsplan 'Samen voor een veilige stad 2005-2009' heeft de gemeente de volgende doelstelling geformuleerd: "Het samen tot stand brengen van een zo veilig, heel en schoon mogelijke stad, waarin mensen zich veilig voelen, zelfredzaam zijn en vertrouwen hebben in de gemeentelijke overheid" (Zannoni e.a., 2009). Voor de uitvoering van het veiligheidsbeleid werd een gebiedsgerichte aanpak gehanteerd (Zannoni e.a., 2009).

De inwoners van Doornakkers zijn zich in de jaren voor 2007 steeds onveiliger gaan voelen. Dit kwam door de toenemende overlast en criminaliteit in combinatie met een vervuiling en verloedering van de woonomgeving. Het niet kennen van elkaar op straat- en buurtniveau droeg bij aan gevoelens van onveiligheid. Het gevaar van beperkte onderlinge bekendheid werd versterkt door de negatieve beeldvorming omtrent verschillende bevolkingsgroepen in de wijk (Gemeente Eindhoven, 2008a).

Gemeente Eindhoven zette stadswachten in voor taken waar de politie niet aan toekomt. De inzet van stadswachten moest bijdragen aan gevoelens van veiligheid bij burgers (Gemeente Eindhoven, 2004c). Ook de inzet op meer verbondenheid met de wijk (zie 4.4.3) moest leiden tot een vermindering van onveiligheidsgevoelens (Gemeente Eindhoven, 2004a). Eindhoven stond er vergeleken met andere Nederlandse steden goed voor op het terrein van onveiligheidsbeleving (Van Tuijl & Vissers, 2004). Uit onderzoek in 2009 bleek, ondanks een toename van objectieve onveiligheid, een stijgende lijn te zitten in de subjectieve veiligheidsbeleving; de meeste inwoners van Eindhoven voelen zich veilig in zowel de gehele stad, als in hun eigen wijk (Zanoni e.a., 2009).

Voor een aantal hardnekkige overlastproblemen is gebiedsgericht maatwerk ingezet. De openbare ruimte en sociale cohesie moesten echter ook bijdragen aan het beperken van onveiligheidsgevoelens. Door het verbeteren van de kwaliteit van de openbare ruimte en het faciliteren van ontmoeting, waardoor men elkaar beter leert kennen, wilden beleidsmakers het subjectieve onveiligheidsgevoel verbeteren (Gemeente Eindhoven, 2008a).

4.4 Sociale cohesie

In de *Stadsvisie 2010* heeft de gemeente een missie voor het sociaal beleid geformuleerd: "een stad waar mensen zich thuis voelen, als individu en in hun sociale omgeving". Concrete doelen hierbij waren het bevorderen van zelfredzaamheid en participatie, het bieden van mogelijkheden voor ontwikkeling, ontspanning, ontmoeting en opvang en het voorkomen van achterstanden (Gemeente Eindhoven, 2004b). Gemeente Eindhoven vindt inzet op het bevorderen van sociale cohesie belangrijk omdat de binding van mensen met elkaar en de verbondenheid met buurt en stad het cement van de samenleving vormt (Siroen e.a., 2005).

Gemeente Eindhoven stelt dat sociale cohesie kan worden omschreven als “de betrokkenheid van mensen bij elkaar, bij maatschappelijke verbanden en bij de samenleving als geheel” (Gemeente Eindhoven, 2004b). Om de betrokkenheid bij de samenleving te vergroten werd na de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 door de coalitie ingezet op meer inbreng van bewoners (Gemeente Eindhoven, 2006b).

In het ‘Handvest Burgerparticipatie’ (2005) heeft de gemeente burgerparticipatie gedefinieerd als “alles wat bewoners en ondernemers vrijwillig ondernemen, individueel of in groepsverband, om de leefbaarheid en veiligheid van de stad, wijk of buurt te verbeteren, zowel onafhankelijk, als in samenwerking met overheid, instellingen en bedrijven” (Steyaert & Verheijen, 2007). Het bestuur wilde daarbij dicht bij de burger in de stad staan, samenwerking zoeken en zeggenschap delen (Gemeente Eindhoven, 2004b). Afspraken over projecten en activiteiten werden vastgelegd in een jaarlijks buurtcontract, waarin staat wie wat ging doen en wiens verantwoordelijkheid de projecten waren. Door invoering van buurtcontracten wilde gemeente Eindhoven de kloof tussen burger en bestuur verkleinen en meer burgerparticipatie creëren (Gemeente Eindhoven, 2008a). De ambities betreffende participatie “... kunnen alleen worden gerealiseerd als velen in de stad (burgers, organisaties) zich willen zien als partner van de overheid en andersom”, gemeente Eindhoven (2004b).

In Eindhoven dreigden om verschillende redenen bepaalde categorieën mensen de aansluiting met de samenleving te missen of hadden deze reeds verloren (Gemeente Eindhoven, 2004b). Gemeente Eindhoven doelde op kinderen in slechte opvoedingssituaties, kwetsbare ouderen zonder maatschappelijke steun, langdurig werklozen en marginale groepen zoals dak- en thuislozen en verslaafden. Ook functioneerden verschillende categorieën (etnische) groepen op grote afstand van de samenleving. Dit gelde voornamelijk voor laagopgeleiden en groepen die niet op de arbeidsmarkt actief waren (Gemeente Eindhoven, 2004b). “In buurten waar deze problematiek in versterkte mate voorkomt, zal extra moeten worden ingezet om de sociale cohesie te bevorderen”, stelde Gemeente Eindhoven (2004b).

Van oorsprong kende Doornakkers veel samenhang en cohesie. In de jaren voor de intensieve wijkaanpak is dit in behoorlijke mate verloren gegaan. Volgens gemeente Eindhoven werd dit voornamelijk veroorzaakt door de grote instroom van diverse- en sociaaleconomisch zwakkeren en de uitstroom van sociaaleconomisch sterkeren. Hiernaast was er een groep bewoners uit herstructureringsgebieden die niet meer terug wilden of konden naar hun oorspronkelijke wijken. Het resultaat was een concentratie van sociaaleconomisch zwakkeren met diverse achtergronden (Gemeente Eindhoven, 2008a).

De diversiteit aan bevolkingsgroepen zorgde voor verschillende leefstijlen wat het risico van spanningen met zich mee brengt. Het risico werd vergroot doordat bevolkingsgroepen elkaar niet goed kennen. Specifieke bevolkingsgroepen die de beleidsmakers hierbij noemen zijn allochtone bewoners, ex-woonwagenbewoners en ex-psychiatrische patiënten. Door de beperkte sociale samenhang was op sommige plaatsen sprake van anonimiteit met het risico van segregatie (Gemeente Eindhoven, 2008a).

In Doornakkers wonen veel multi-probleem gezinnen; de problematiek zit achter de voordeur en is van negatieve invloed op participatie aan de samenleving. Dat gebrek aan participatie aan de samenleving vindt in Doornakkers neerslag in een aantal problemen:

- Sociale onthouding van specifieke bewonersgroepen (ex-psychiatrische cliënten, werkloze allochtone jongeren en dergelijke).
- Vanwege maatschappelijke achterstand van een aantal ex-woonwageneigenaren participeert die groep onvoldoende.
- Veel allochtone bewoners hebben te maken met een grote achterstand door een gebrekkige kennis van de samenleving, taalachterstanden en een eenzijdige samenstelling van sommige straten.
- Een aantal middelen in de wijk waren wegbezuinigd (bijvoorbeeld de fietscursus of taalcursus). Inburgeringscursussen waren hierna centraal georganiseerd, wat een hogere drempel creëert om hulp te zoeken.
- Het organiserend vermogen van een aanzienlijk deel van de bewoners was laag. Zij hebben veel ondersteuning nodig om hun leven weer op orde te krijgen.
- De slechte fysieke en geestelijke gezondheid in de wijk brengt sociale onthouding met zich mee, terwijl gezondheid en welbevinden als voorwaarden voor economisch of maatschappelijk 'meedoen' aan de samenleving werden gezien. Andersom zou participatie bijdragen aan een positievere gezondheidsbeleving.
- Vanwege de hoge mate aan anonimiteit in de wijk is de drempel om tijdig hulp te zoeken hoog (Gemeente Eindhoven, 2008a).

Problemen achter de voordeur

Het gebrek aan (economische of maatschappelijke) participatie aan de samenleving kwam doordat in Doornakkers veel multi-probleem gezinnen woonden met problemen achter de voordeur. Door een lage opleiding en werkloosheidsproblemen was er veel armoede. Door de armoede en slechte fysieke en geestelijke gezondheid was sprake van sociale onthouding. Gezondheid en het welbevinden werden door beleidsmakers als voorwaarden gezien om te kunnen participeren aan de samenleving (Gemeente Eindhoven, 2008a).

Waar voorheen voornamelijk fysieke ingrepen en inzet op leefbaarheid en sociale cohesie het stedelijk wijkvernieuwingsbeleid bepaalde, ontstond ten tijde van het krachtwijkenbeleid ook aandacht voor het sociale stijgingsperspectief van bewoners. In het rapport 'Stad en Stijging' uit 2006 adviseerde de VROM-raad het Ministerie van VROM om de ambities van bewoners als vertrekpunt voor stedelijk vernieuwingsbeleid te kiezen. De wens van bewoners om vooruit te komen was te veel uit het oog verloren. Sociale stijging is niet alleen vanuit sociaalmaatschappelijk oogpunt belangrijk (vanwege grote groepen achterblijvers in de stad), maar ook vanuit economisch oogpunt. De economie heeft sociale stijging nodig: "Sociale stijgers vormen het sociaal kapitaal van de stad en zijn belangrijk voor de sociale stijging van anderen", VROM-raad (2006). De beleidsmakers in Doornakkers zijn zich ook nadrukkelijk gaan richten op het vergroten van kansen voor sociale stijging van individuen. Sociale stijging werd als voorwaarde beschouwd voor een sociale cohesie, onder andere door de aanpak van problemen achter de voordeur (Interview ambtenaar gemeente Eindhoven, 2015).

De problemen achter de voordeur werden voorheen door veel organisaties (elk met zijn eigen thema) aangepakt, maar de methode werd niet toereikend geacht. Te veel organisaties met te veel

formulieren en procedures zouden de zwakste groepen doen 'verdrinken' in onduidelijkheden. Hulpverlenende instellingen wisten vaak niet van elkaar dat ze met dezelfde cliënt bezig waren en hoe het met de resultaten stond. Een coördinerende instantie voor een totaaloverzicht qua hulpverlening was er niet. Er werd in Doornakkers een nieuw instrumentarium ontwikkeld om de problemen achter de voordeur op een individuele, maatgerichte manier te bestrijden. Er kwam een sluitende aanpak voor het signaleren, prioriteren, opvolgen en bewaken van individuele problemen van bewoners. Daarnaast moesten ook andere activiteiten de binding van mensen met elkaar en met de wijk verbeteren. Hier zagen de beleidsmakers kansen voor activiteiten via sport, cultuur of op scholen, want "kennen en gekend worden is nog steeds de beste manier om stapeling van problemen en sociaal isolement tijdig te signaleren en te voorkomen", aldus Gemeente Eindhoven (2008a).

4.4.1 Sociale netwerken en sociaal kapitaal

Gemeente Eindhoven zette sterk in op een vitale sociale infrastructuur, wat gedefinieerd werd als "... het geheel van organisaties, diensten, voorzieningen en betrekkingen die het mogelijk maakt in redelijkheid in sociale verbanden (gezinnen, buurten, groepen, netwerken) samen te kunnen leven en te participeren in de samenleving" (Gemeente Eindhoven, 2004b).

Volgens gemeente Eindhoven zoeken mensen saamhorigheid in hun leefomgeving of hebben hun sociaal netwerk verspreid over de stad. De gemeente wil dat mensen die in een wijk wonen of werken elkaar kennen. Door het creëren van levensloopbestendige wijken met ontmoetingsplekken waar bewoners terecht kunnen voor hulp, advies en activiteiten wilde gemeente Eindhoven de sociale samenhang versterken (Gemeente Eindhoven, 1999).

In wijken waar herstructurering was gepland wilde gemeente Eindhoven de kwetsbare groepen niet de dupe laten worden van de wijkvernieuwing, maar door klassenoverbruggend contact moesten kwetsbaren juist, zoals gemeente Eindhoven (2006c) het noemt, "vooruit geholpen worden".

Werkloze jongeren die richting het criminele circuit zijn gegaan of dreigde te gaan, krijgen in hun directe leefomgeving (met name ouders en netwerken) nauwelijks een stimulans om te gaan werken; het goede voorbeeld ontbreekt doordat er een gebrek is aan goede rolmodellen. Door de samenhang in de wijk te versterken en het sociaal kapitaal te vergroten, hoopten de beleidsmakers een positieve impuls te geven aan de dagbestedingen van werklozen (Gemeente Eindhoven, 2008a).

Sport kan volgens gemeente Eindhoven werken als bindmiddel in de samenleving. "Door te sporten blijf je gezond en zit je in een netwerk van gelijkgestemden". Sport werd ingezet als middel om verschillen in de samenleving te overbruggen en een gevoel van saamhorigheid te creëren (Gemeente Eindhoven, 2008g).

Het aanbod van sportvoorzieningen werd integraal opgenomen in gebiedsgerichte programma's om zo per buurt of wijk te bezien hoe sport- en beweegaccommodaties pasten in het totale wijkconcept. Gymnastieklokalen en kunstgrasveldjes spelen hierbij een belangrijke rol, maar ook sportparken en sporthallen. Zo ontstaat een evenredige spreiding van velden en hallen over de stad en kunnen bewoners op wijkniveau diverse sporten beoefenen. Tevens werden speel- en beweegpleinen in wijken geambieerd die moesten uitnodigen tot meer bewegen, een gezonder levenspatroon en meer sociale interactie (Gemeente Eindhoven, 2008g). Beleidsmakers wilden een breed aanbod van gezondheidsbevorderende activiteiten in Doornakkers op het gebied van beweging, voeding, leefstijl, informatieverstrekking, consultatie en een loketfunctie (Gemeente Eindhoven, 2008a).

Bewoners van Doornakkers hadden gemiddeld genomen een slechte gezondheid. Sociale cohesie zou volgens de beleidsmakers bij kunnen dragen aan bestrijding van de gezondheidsproblematiek. Zo wilde de beleidsmakers de zelfredzaamheid van bewoners vergroten. Niet alleen door het betrekken van bewoners, maar ook door elkaar aan te spreken op ongezond gedrag moest meer bewustwording van ongezond gedrag ontstaan. Naast beweging zette men in op het belang van goede voeding en een gezonde leefstijl in de vorm van voorlichting. Een 'gezondheidswinkel' in de wijk zou hier aan bij kunnen dragen (Gemeente Eindhoven, 2008a).

Op het gebied van sportvoorzieningen in de wijk was de grote terugloop van vrijwilligers een probleem. Met name allochtonen bleken moeilijk te werven voor het verenigingsleven terwijl er bijvoorbeeld wel veel kinderen lid waren van bijvoorbeeld de voetbalvereniging. Sport werd gezien als een belangrijk instrument voor ontmoeting en integratie. Op die manier konden win-win-situaties ontstaan, want het droeg ook bij aan bestrijding van de gezondheidsproblematiek van Doornakkers. Deze win-win-situaties konden ook gecreëerd worden door bewegingsactiviteiten voor senioren te ontwikkelen. De beweging enerzijds en de ontmoeting anderzijds draagt dan bij een betere gezondheid en kan isolement voorkomen. Ook voor allochtonen kan een win-win-situatie ontstaan met betrekking tot integratie. Veel allochtone bewoners hebben met een grote achterstand te maken door taalachterstand, gebrekkige kennis van de samenleving en een eenzijdige samenstelling van sommige straten (Gemeente Eindhoven, 2008a).

4.4.2 Informele sociale controle en gedeelde waarden

Gedeelde waarden

Voor het creëren van een sociale samenleving met gedeelde waarden hecht gemeente Eindhoven veel waarde aan socialisatie van jongeren. "Via het proces van socialisatie verinnerlijkt een individu waarden, normen en gedrag die instituties zoals gezin en school hem opleggen". Gemeente Eindhoven voorziet daarbij ook een rol voor de buurt. Een geslaagd socialisatieproces is volgens gemeente Eindhoven de basis voor zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, het vermindert de risico's op afwijkend gedrag en heeft een remmende werking op delinquent gedrag. Bij jeugd met zwakke banden en geringe betrokkenheid bij gezin en school acht gemeente Eindhoven de kans groot dat ze afwijkend gedrag gaan vertonen (Gemeente Eindhoven, 2004b).

Gemeente Eindhoven constateerde in 2000 dat 15% van de ruim 14.000 Eindhovense leerlingen problemen heeft met betrekking tot het voor- en vroegtijds schoolverlaten. Van deze 2000 jongeren kan de helft met extra aandacht het reguliere onderwijstraject vervolgen. De andere 1000 jongeren hebben aanvullende zorg nodig. 'Voorkomen is beter dan genezen', was de gedachte van gemeente Eindhoven. De extra zorg werd zowel preventief als curatief aangeboden. Door een goed opvoedingsklimaat te realiseren stimuleerde gemeente Eindhoven het proces van socialisatie; er werd sterk ingezet op de thema's jeugd, gezin, opvoeding en onderwijs en daarmee op de educatieve en pedagogische infrastructuur (Gemeente Eindhoven, 2004b).

De educatieve en pedagogische infrastructuur omvat het geheel aan ketens van voorzieningen voor ongeveer 50.000 jeugdigen van 0 – 23 jaar. Ten behoeve van deze infrastructuren zijn er allerlei stedelijke en regionale samenwerkingsverbanden en interdisciplinaire projecten (zoals schoolmaatschappelijk werk, crisisopvang en huiswerkbegeleiding). Voor de pedagogische infrastructuur wil de gemeente de doorlopende ontwikkelingslijn 'gezin, buurt, school en vrije tijd'

optimaliseren. Dit gebeurde door de realisatie van SPIL-centra, visies, opvoedondersteuning, afstemming met jeugdzorg en activering door sport, kunst en cultuur (Gemeente Eindhoven, 2004b).

Wanneer, door een gebrek aan gedeelde waarden, buurtproblemen ontstaan, kan een beroep worden gedaan op *buurtbemiddeling*. Dit project is specifiek gericht op het tegengaan van escalatie van conflicten. *Buurtbemiddeling* ondersteunt bij het oplossen van problemen in de buurt. Buurtbemiddelaars helpen burens met elkaar in gesprek te gaan en samen naar oplossingen te zoeken. Bewoners kunnen *Buurtbemiddeling* inschakelen bij geluidsoverlast, rommel of vuilnis van burens, ruzie over erfafscheidingen, overhangende takken of struiken, overlast door kinderen of huisdieren, harde muziek, vernielingen, storende leefgewoonten, parkeerproblemen en pesterijen (Buurtbemiddeling Eindhoven, z.j.)

Informele sociale controle

In het veiligheidsplan *Veiligheid maken we Samen 2005-2009* benadrukt de gemeente dat niet alleen de overheid, maar vooral ook de burger een belangrijke rol heeft in de veiligheidsaanpak. De overheid is ondersteunend, benadrukt de gemeente in het plan (Zanoni e.a., 2009).

Gemeente Eindhoven (2010) hecht veel waarde aan sociale cohesie om veiligheid te creëren: “Hoe meer men zich in de woonomgeving tot elkaar betrokken weet, hoe beter men elkaar ziet en kent, hoe veiliger men zich in de wijk voelt en des te minder gelegenheid wordt gegeven aan anonieme criminele activiteiten. Sociale cohesie is een van de belangrijkste onderdelen van het veiligheidsgevoel”. Gemeente Eindhoven wilde dat bewoners verantwoordelijkheid nemen over eigen veiligheidsbeheer, door overlast en criminaliteit te signaleren en te melden (Gemeente Eindhoven, 2010).

4.4.3 Verbondenheid met de wijk en wijkidentiteit

In de *Stadsvisie 2010* staat beschreven dat de gemeente met haar burgers wil werken aan een stad waarin burgers zich thuis voelen; een stad waar mensen wonen, werken en verblijven die zin hebben in de dag van morgen (Gemeente Eindhoven, 2004b).

In het *Stedelijk Ontwikkelingsprogramma 2005-2009* stelt gemeente Eindhoven dat de burgers zich betrokken voelen bij de stad. Bij druk bezochte stadsgesprekken over de sociale ontwikkeling van de stad werd geconcludeerd dat er een toenemend beroep mag en kan worden gedaan op het zelforganiserend vermogen van bewoners. Gemeente Eindhoven had als ambitie om burgers als “co-producent” van beleid te laten participeren in de stad. Hierbij kregen kwetsbare burgers extra aandacht (Gemeente Eindhoven, 2004b).

Gemeente Eindhoven wilde de verbondenheid van bewoners met hun wijk Doornakkers vergroten door de geplande fysieke ingrepen in de woningvoorraad en de leefomgeving. Ook sociale- en wijk economische maatregelen en de inzet op bewonersparticipatie moesten leiden tot meer verbondenheid met de wijk (Gemeente Eindhoven, 2004a; Steyaert & Verheijen, 2007).

Van het Ministerie van Wonen, Wijken en Integratie en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap ontving gemeente Eindhoven subsidies voor een ‘Impuls Herbestemming en Herontwikkeling’. Met deze subsidie wilden de Ministeries een impuls geven aan de revitalisering van (historische) architectuur en stedenbouw om waardevolle aspecten in de wijk duurzaam te behouden (Platform 31, 2008). Doornakkers kreeg een budget voor het behoud en uitbouwen van de kwaliteit

van bepaalde woningen, een klooster, een school en andere bijzondere gebouwen in Doornakkers (Rijksadviseur Cultureel Erfgoed, 2011). Historische informatie en het aanwezige cultureel erfgoed versterkt de identiteit van gebieden en de betrokkenheid van bewoners (Gemeente Eindhoven, 2004b).

Met het concept *Civic Centers* werkte gemeente Eindhoven in Woensel-Zuid aan versterking van de stadsdeelidentiteit. Later is het concept doorontwikkeld voor alle stadsdelen in Eindhoven (Platform 31, z.j.) *Civic Centers* is een nieuw en aangepast stelsel van maatschappelijke voorzieningen dat inspeelt op de veranderende vraag van burgers en tegelijkertijd bijdraagt aan de gewenste versterking van het publieke domein. De gedachte hierbij was dat burgers niet enkel meer op zoek zijn naar dagelijkse voorzieningen, maar ook naar voorzieningen die aansluiten op hun leefstijl. Commerciële en maatschappelijke voorzieningen moeten op die manier bijdragen aan de stadsdeelidentiteit (Gemeente Eindhoven, 2004b). *Civic Centers* vormen tevens een ontmoetingsplek voor sociale contacten (Platform 31, z.j.).

Om de identiteit van Doornakkers te behouden en te versterken heeft gemeente Eindhoven een identiteitsonderzoek uit laten voeren. Het onderzoek werd verricht op verschillende schaalniveaus (individueel, straat, wijk, stad) in verschillende tijdslagen (verleden, heden, toekomst) en op verschillende beleidspijlers (economie, sociaal, fysiek, cultuur). De wijkidentiteit werd vanuit verschillende kijkrichtingen benaderd, zowel van bovenaf (beleid, theorie), van opzij (onderzoek, kunst) en van onderaf (bewoners, gebruikers). Het onderzoek leverde de beleidsmakers advies op over te benutten locaties en functies, waarbij positieve aspecten uit de geschiedenis van de wijk zijn gevonden om opnieuw tot waarde te laten komen (WijkWiskunde, 2009).

Interventietheorie 2: Versterken sociale cohesie voor leefbaarheid

Door te investeren in de sociale cohesie wilden de beleidsmakers meer onderlinge contacten genereren (Gemeente Eindhoven, 2008a). Door te investeren in het faciliteren van ontmoeting veronderstelden de beleidsmakers dat de leefbaarheid toe zou nemen. Het 'kennen en gekend worden' is volgens de beleidsmakers de beste manier om sociale onthouding te signaleren en te voorkomen.

De aanname van de beleidsmakers was dat de beperkte mate aan sociale cohesie (*oorzaak*) van negatieve invloed was op de leefbaarheid van de wijk (*gevolg*). Door te investeren in versterking van de sociale cohesie (*middel*), wilden de beleidsmakers de leefbaarheid van de wijk verbeteren (*doel*).

Door sociaal isolement, beperkte onderlinge bekendheid en anonimiteit was sprake van segregatie tussen verschillende bewoners(groepen). Door meer samenhang te creëren poogden de beleidsmakers meer onderling toezicht te creëren, onveiligheidsgevoelens te reduceren en meer mensen aan de (lokale) samenleving te laten participeren waardoor bewoners meer betrokken en actiever zouden worden. Op die manier trachtten de beleidsmakers de leefbaarheid te verbeteren.

Versterken sociale cohesie →

Minder sociaal isolement → mensen en groepen leren elkaar (beter) kennen → minder anonimiteit → betere integratie van allochtone bewoners → minder kans op segregatie → meer 'toezicht' op elkaar (signaleringsfunctie bij problemen 'achter de voordeur') → minder (onderlinge) onveiligheidsgevoelens → minder kans op sociale onthouding (van specifieke bewonersgroepen) → minder risico's op spanningen tussen verschillende bevolkingsgroepen → minder gevoelens van onveiligheid → actievere inzet voor vrijwilligerswerk (georganiseerde bewonersvertegenwoordiging, mantelzorg, verenigingsleven) → bewoners gaan eerder zelf (gezamenlijke) activiteiten ontplooiën → kansen op actief burgerbestuur nemen toe → bewoners stellen prioriteiten en geven instanties informatie over leefbaarheidsproblemen → effectiviteit betrokken instanties wordt groter → leefbaarheid neemt toe.

4.5 Conclusie

In 2006 ging de Eindhovense coalitie nadrukkelijk voor een inclusieve stad om de polarisatie tussen verschillende bewonersgroepen te beperken. Bewonersparticipatie stond hierbij hoog in het vaandel.

Op etnisch vlak is de diversiteit van de bevolkingssamenstelling voor gemeente Eindhoven geen reden om specifiek beleid te voeren. Beleidsmakers stopten met doelgroepenbeleid, tenzij er sprake was van een achterstand. Voor sociaaleconomisch zwakkeren streefde gemeente Eindhoven naar verbetering, door bijvoorbeeld in te zetten op het bestrijden van werklozen.

Aan de hand van een gebiedsgerichte aanpak probeerde gemeente Eindhoven de leefbaarheid en veiligheid in achtergestelde wijken te verbeteren. Per wijk werd gekeken naar de problemen en de mogelijkheden voor verbetering. Een goede kwaliteit van de openbare ruimte werd als voorwaarde gezien voor een leefbare wijk (interventietheorie 1; §4.3), net als een passend voorzieningenniveau. Door verbetering van de kwaliteit en inrichting van de openbare ruimte in Doornakkers wilden de beleidsmakers tevens ontmoeting faciliteren om sociale interacties tussen bewoners te bevorderen.

In Doornakkers wilden de beleidsmakers de betrokkenheid bij de wijk vergroten door bewoners te laten participeren. Veel mensen hadden echter (individuele) problemen achter de voordeur. Sociale stijging werd als voorwaarde gezien om de bewoners met individuele problemen aan de lokale samenleving te laten participeren. Enkel wanneer mensen hun eigen zaken op orde hebben, kan de meerwaarde van sociale cohesie tot wasdom komen.

De beleidsmakers wilden de samenhang in Doornakkers herstellen. Klassenoverbruggend contact en interetnisch contact, sociale controle, betrokkenheid bij elkaar en bij de wijk zou toenemen wanneer de sociale cohesie versterkt zou worden. Bewoners zouden dan meer actiever participeren aan de lokale samenleving waardoor de leefbaarheid toe zou nemen (interventietheorie 2; §4.4). In hoofdstuk 5 volgt een bestudering van een vijftal interventies waarmee de beleidsmakers de kwaliteit van de openbare ruimte wilden verbeteren en de sociale cohesie wilden versterken.

5. Interventies; projecten en activiteiten

Volgens de beleidsmakers droeg het gebrek aan sociale cohesie en de matige kwaliteit van de openbare ruimte bij aan de leefbaarheidsproblematiek van Doornakkers. In hoofdstuk 4 zijn de causale veronderstellingen geëxpliciteerd tot gereconstrueerde interventietheorieën. In dit hoofdstuk komen interventies (finale veronderstellingen) aan bod waarmee de beleidsmakers de sociale cohesie en kwaliteit van de openbare ruimte wilden verbeteren. Deze interventies zijn middelen waarmee werd gepoogd de oorzaak van de problematiek te bestrijden en de leefbaarheid te verbeteren (zie afbeelding 3.1 in §3.5). In deze paragraaf komen 5 'middelen' aan bod:

1. De Toeloop
2. Doornakkers Praat
3. Aanpak Speelvoorzieningen
4. Straat aan Zet
5. Regiegroep

Van het vijftal interventies volgt een beschrijving van de achtergrond, doelen, werkwijze en financiering. Per interventie zijn effectstudies en andere documenten verzameld waarin uitspraken zijn gedaan over de effecten van de interventies. Aangevuld met informatie uit interviews met betrokken actoren zijn de resultaten per interventie beschreven. De interventiebeschrijvingen eindigen met succes- en probleemfactoren die van invloed zijn op de resultaten.

5.1 De Toeloop

Context

Uit de beleidsanalyse in hoofdstuk 4 blijkt dat gemeente Eindhoven nieuwe koopwoningen wilde ontwikkelen om aan te sluiten op de woonbehoeften en bevolkingssamenstelling. Een deel van de woningbouwopgave vond zijn neerslag in Doornakkers. Op de rand van de bestaande wijk werd een nieuwe buurt met koopwoningen uit het duurdere segment toegevoegd aan de bestaande wijk (Gemeente Eindhoven, 2008b). In de nieuwe buurt 'Tongelresche Akkers' waren 900 woningen gepland. Deze ontwikkeling was nodig om voldoende draagvlak te creëren voor het opwaarderen van de voorzieningen in de wijk (RIGO, 2011).

Daarnaast wilde de gemeente met het toevoegen van de nieuwe woonbuurt aan de wijk ontmoeting tussen verschillende sociaaleconomische klassen faciliteren om de sociale cohesie te stimuleren. Een nieuw centrumgebied moest de locatie worden voor deze ontmoeting (Interview ambtenaar gemeente Eindhoven, 2015).

De ontwikkeling van een nieuw centrumgebied in Doornakkers stond al lange tijd op de agenda van het wijkenbeleid van gemeente Eindhoven. Bij invoering van het Impulsbeleid in 1997 werd de wens voor een nieuwe centrumfunctie reeds op de agenda gezet (Gemeente Eindhoven, 2000).

Het centrumgebied heet 'De Toeloop' en bestaat uit vier gebouwen met ieder een eigen functie:

- Berckelhof is het woonzorgcentrum van Vitalis Woonzorg groep. Hierin zijn 121 nieuwe appartementen gerealiseerd voor ouderen. Het gebouw wordt gedeeld met SGE (Stichting Gezondheidscentra Eindhoven), het gezondheidscentrum voor de wijk.

- In wijkgebouw De Toeloop zijn diverse maatschappelijke functies voor de wijk ondergebracht: Basisschool BoschAkker, een kinderdagverblijf, een peuterspeelzaal, buitenschoolse opvang, een buurtinfowinkel, het consultatiebureau, sport- en ontmoetingscentrum De Inloop, een gemeenschappelijke sportzaal, een jongerencentrum en 25 huurappartementen.
- Winkelcentrum De Toeloop met 53 koopappartementen. In het winkelcentrum is een supermarkt en een aantal kleinere winkels gevestigd.
- Het Podium bestaat uit 83 huurappartementen voor 55-plussers (Hurks Vastgoedontwikkeling, z.j.)

De vier gebouwen zijn in twee fasen opgeleverd. Berckelhof en wijkgebouw De Toeloop in 2009, het winkelcentrum en het Podium in 2012 (Hurks Vastgoedontwikkeling, z.j.).

Doelen

Met De Toeloop wilde Gemeente Eindhoven het voorzieningenniveau opwaarderen en aan laten sluiten op de behoeften van de bewoners. Woonbedrijf wilde met De Toeloop haar aanbod aan huurders verbeteren. Het aanbieden van de juiste voorzieningen in de wijk moest leiden tot een verbetering van de leefbaarheid. De voorzieningen richtten zich op verschillende leeftijdsgroepen, sociaaleconomische klassen en etnische achtergronden. Voor een leefbare wijk is het van belang dat de wijk in de primaire behoeften van bewoners kan voorzien. Het ging hierbij niet enkel om het bieden van activiteiten, faciliteiten en voorzieningen, maar ook nadrukkelijk om de sociale functie (Verwey-Jonker Instituut & Woonbedrijf, 2011).

Het centrumgebied moest een centrale ontmoetingsplek worden in de wijk, waar alle bewoners gebruik van zouden maken. Niet enkel van de bestaande wijk, maar De Toeloop moest ook fungeren als sociale verbinding tussen bewoners van de bestaande wijk en de nieuwbouwuurt (Hurks Vastgoedontwikkeling, z.j.; Platform 31, 2011). Door het stimuleren van sociale interactie tussen bewoners van de bestaande wijk en de nieuwe buurt, hoopten de beleidsmakers dat de nieuwe bewoners en de nieuwbouw een gewenst “verbeterend effect hebben” (Gemeente Eindhoven, 2008a).

De ruimtelijke uitstraling en de architectonische kwaliteit moesten een positieve impuls geven aan de identiteit en het imago van de wijk (Hurks Vastgoedontwikkeling, z.j.).

Werkwijze

De Toeloop is tot stand gekomen door een samenwerking tussen verschillende partijen. Hurks Vastgoedontwikkeling, Vitalis Woonzorg Groep, woningbouwcorporatie Woonbedrijf en Gemeente Eindhoven trokken samen de kar aan de hand van een gedeelde visie op De Toeloop. De bewoners van Doornakkers zijn nadrukkelijk betrokken bij de ontwikkeling van De Toeloop. Bij de planontwikkeling zijn gesprekken gevoerd met bewoners en toekomstige bewoners om de verwachtingen en de behoeften van de mensen te peilen. Door goed te luisteren naar de bewoners wilde men *commitment* creëren waardoor de bewoners het ook echt als hun project in hun wijk zouden zien. Activiteiten voor en door bewoners hadden volgens de beleidsmakers immers het meeste kans op succes. Om zo veel mogelijk mensen te bereiken werd dan ook extra ingezet om groepen minder bekende bewoners te bereiken (zoals de allochtone gemeenschap en (ex)woonwagenbewoners) (Gemeente Eindhoven, 2008a).

Om ontmoeting tussen bewoners van de nieuwbouwuurt en de bestaande wijk te stimuleren, is het centrumgebied bewust in een campusmodel ontwikkeld op de grens van de oude en de nieuwe buurt (Interview ambtenaar gemeente Eindhoven, 2015).

Bouw je eigen Buurt

De bouw van De Toeloop is tevens het project 'Bouw je eigen Buurt' gestart. Bouw je eigen Buurt is een initiatief van Hurks Vastgoedontwikkeling, de ontwikkelaar van het centrumplan. Het project creëerde leerwerkplekken. Dit hield in dat werklozen uit Doornakkers tijdens de bouw opgeleid konden worden tot bouwvakker, op een laagdrempelige manier en in hun eigen buurt. Op die manier werd aansluiting gevonden bij het doorbraakthema werkloosheid (Gemeente Eindhoven, 2009b).

Fysieke kwaliteit

De importantie van de fysieke kwaliteit van De Toeloop werd niet onderschat. Door een projectarchitect werd een stedenbouwkundig plan opgesteld. Hiermee werd getracht aan te sluiten op de bestaande wijk, maar ook om iets toe te voegen. De vormgeving van de buitenruimte was gericht op ruimtelijke samenhang, die oud en nieuw in de wijk met elkaar verbindt. Het was niet eenvoudig om zo veel partijen en belangen onder één dak te bergen. Er zijn daarom veel gesprekken gevoerd om zo veel mogelijk aan de wensen van de toekomstige gebruikers te voldoen. Na realisatie en oplevering van de complexen hebben de partijen zich niet teruggetrokken uit het gebied. Zij zijn blijven sturen op resultaat en het tonen van blijvende betrokkenheid (Hurks Vastgoedontwikkeling, z.j.).

Sociaal manager

Om de samenwerking tussen de verschillende partijen die gebruik moesten maken van De Toeloop te optimaliseren werd een sociaal manager aangesteld. De sociaal manager kreeg als taak het aanbod te verbeteren en de communicatie en samenwerking tussen partijen vorm te geven. De sociaal manager organiseert een programma dat aansluit bij zowel de oude wijk als de nieuwe buurt (Hurks Vastgoedontwikkeling, z.j.).

De sociaal manager, of sociaal ondernemer, beheert de sportzaal voor de avond- en weekenduren en de buurtontmoetingsruimte. Hier zijn activiteiten voor jong en oud, allochtoon en autochtoon: volksdansen, een breigroep, een stamtafel, bewegen op afstand, kienen, bijeenkomsten voor Turkse senioren, wijkoverleg Doornakkers Praat, kindermiddagen, kindercarnaval en andere activiteiten (Gemeente Eindhoven, 2014b). De sociaal manager werd aangesteld voor een periode van vijf jaar. De veronderstelling was dat vrijwilligers na vijf jaar een deel van het takenpakket van de sociaal manager over konden nemen (Verwey-Jonker Instituut & Woonbedrijf, 2011).

Infowinkel

De buurtinfowinkel moest fungeren als laagdrempelige toegangspoort tot informatie en advies naar en vanuit instellingen en belangrijke organisaties voor de bewoners. Tevens moest het bijdragen aan de signalering van wijkbrede knelpunten en problemen op het gebied van de openbare ruimte en sociale problemen zoals overlast. De rol als vooruitgeschoven post moest bijdragen aan het verzamelen en doorgeleiden van klachten en vragen met betrekking tot wijkbeheer, veiligheid, etc. (Hurks Vastgoedontwikkeling, z.j.). Er is tevens een politiepreekuur, een spreekuur voor

maatschappelijke ondersteuning en De Stamtafel, waar vier dagen per week bewoners samen komen voor koffie en een praatje (Gemeente Eindhoven, 2014b).

Financiering

Doordat Woonbedrijf het grootste aandeel van de woningen in de wijk en rondom De Toeloop bezit zijn zij betrokken geraakt bij de planontwikkeling. Later werd Woonbedrijf bouwheer en eigenaar. Gemeente Eindhoven huurt de buurtontmoetingsruimte, een sportzaal en de buurtinfowinkel van Woonbedrijf (Gemeente Eindhoven, 2014b).

De kosten van Woonbedrijf voor De Toeloop bedroegen de eerste vijf jaar jaarlijks ruim 100.000 euro, daarna jaarlijks 30.000 euro (Verwey-Jonker Instituut & Woonbedrijf, 2011).

Activiteiten en organisaties in De Toeloop worden ondersteund door doeluitkeringen (Interview ambtenaar Gemeente Eindhoven, 2015).

Resultaten

Door realisatie van De Toeloop is de wijk aantrekkelijker geworden. Gemeente Eindhoven noemt De Toeloop een succes. Het SPIL-centrum ontwikkelt zich van een zwarte- naar een gemengde school en het gebruik door wijkbewoners neemt toe (Gemeente Eindhoven, 2014b). Bewoners hebben een betere woonkwaliteit gekregen door de nieuwe voorzieningen in de wijk (Verwey-Jonker Instituut & Woonbedrijf, 2011).

Daarnaast heeft het opwaarderen van het voorzieningenniveau geleid tot een stijging van de WOZ-waarde. Dit was opvallend, want Doornakkers week hiermee af van het Woonbedrijf-gemiddelde en enkele vergelijkbare controlewijken in Eindhoven (Verwey-Jonker Instituut & Woonbedrijf, 2011).

Voor Woonbedrijf is de mutatieleegstand verkort. Er zijn minder opzeggingen en weigeringen en de woningen zijn meer gewild. Voor Woonbedrijf betekent dit een vermindering van de mutatiekosten waardoor sprake is van efficiëntere bedrijfsvoering (Verwey-Jonker Instituut & Woonbedrijf, 2011).

Voor de sociale cohesie binnen de wijk is wijkcentrum 'De Toeloop' een belangrijke schakel. De toeloop huisvest immers een basisschool, peuterspeelzaal, kinderdagverblijf, consultatiebureau, bewonerssteunpunt, sportzaal, bewonersontmoetingsruimte en een jongerencentrum (Verwey-Jonker Instituut & Woonbedrijf, 2011; Gemeente Eindhoven, 2008).

Hurks Vastgoedontwikkeling (z.j.): *"Bewoners komen elkaar tegen in de supermarkt, tijdens het sporten, of op het schoolplein. Jonge ouders brengen hun kinderen hier naar het kinderdagverblijf en opa's en oma's blijven betrokken en verblijven geheel zelfstandig in hun zorgwoningen. Met andere woorden, iedereen in de wijk, van jong tot oud, komt al dan niet dagelijks bij De Toeloop".*

In 2011 is tussentijds onderzoek gedaan naar hoe De Toeloop in het eerste jaar gebruik werd en welke meerwaarde dit heeft gegeven voor de samenwerkende partijen in het gebouw, wijkbewoners en woningbouwcorporatie Woonbedrijf. Hierin is een meting gedaan naar de maatschappelijke effecten. Door *Centrum voor Woononderzoek* is een bewonersonderzoek uitgevoerd. Enkele resultaten hiervan (Verwey-Jonker Instituut & Woonbedrijf, 2011):

- Naamsbekendheid van De Toeloop: 64% van de respondenten kent het gebouw en ook onder bewoners van de buitenranden van de wijk is dat nog steeds 63%.

- Mensen staan positief ten opzichte van De Toeloop: De uitstraling kreeg een 7,5 en bewoners vinden het over het algemeen een verbetering voor de buurt.
- De bekendheid van specifieke voorzieningen is vooral hoog als het gaat om schoolse activiteiten: 85% kent de basisschool, 75% de peuterspeelzaal en 68% de kinderopvang.
- Ten tijde van het onderzoek maakten veel mensen gebruik van één soort dienst (voornamelijk schoolse activiteiten en sportactiviteiten).
- Een grote groep respondenten gaf aan dat zij bij een ander aanbod naar De Toeloop zouden komen.
- Er moest meer aandacht gegeven worden aan de bekendheid van buurtactiviteiten in De Toeloop en de aard en bekendheid van het activiteitenaanbod.
- Er is duidelijk sprake van een voorziening voor beide wijken.

In De Toeloop wilden de beleidsmakers mogelijkheden voor sociale interactie faciliteren voor bewoners van zowel Doornakkers als de nieuwbouwbuurt Tongelresche Akkers. Een geïnterviewde medewerker van Woonbedrijf op de vraag of er klassenoverbruggend contact plaatsvindt in De Toeloop:

Medewerker Woonbedrijf: *“Ik merk er niks van. Het enige wat ik me voor kán stellen, maar dat verzin ik dan ter plekke want ik weet niet of het gebeurt, maar dat ouders elkaar op het schoolplein ontmoeten en daar een praatje maken. Voor de rest kan ik me daar in De Toeloop geen voorstelling bij maken”.*

Succesfactoren

Door budgetten die beschikbaar werden gesteld vanwege de aanwijzing als krachtwijk kon meer energie gestoken worden in de optimalisering van het gebruik van De Toeloop. De aanwijzing is een katalysator geweest voor de snelheid van het proces. Op dat moment waren gemeente Eindhoven en Woonbedrijf nog bezig met de programmering van functies in en rondom De Toeloop. Door de beschikbare subsidies en de toegenomen urgentie kon de invulling van het krachtwijkenbeleid afgestemd worden met de mogelijkheden van De Toeloop en vice versa. Dit resulteerde in krachtwijkactiviteiten en –interventies die plaats konden vinden in De Toeloop (Van der Ven, 2012).

Doordat verschillende functies in een cluster bij elkaar zitten halen zij voordeel uit elkaar. Het geeft een levendig gevoel en mensen hoeven niet naar verschillende locaties in de wijk voor verschillende activiteiten. Doordat organisaties in één ruimte werken ontstaat meer kennis over en betrokkenheid met elkaar (Hurks Vastgoedontwikkeling, z.j.)

Verwey-Jonker Instituut & Woonbedrijf (2011): *“We zagen dat het peuterwerk, de kinderopvang en het basisonderwijs al in het eerste jaar synergie realiseren. De overige voorzieningen hebben [in 2011] een voorbeeld om zich aan op te trekken”.*

De Toeloop werd op een interactieve manier ontwikkeld. Bewoners, gezondheidszorg, corporaties, onderwijs, winkeliers en ondernemers zijn in een vroeg stadium betrokken bij de planvorming. Er werd een klankbordgroep geformeerd om de belangen van lokale gemeenschappen (bewoners, verenigingsleven, schoolbestuur, et cetera) te implementeren. In het begin verliep de samenwerking minder goed. De betrokken partners handelden te veel vanuit eigen belang en bewoners bleken lastig te activeren. Toen de wijkaanpak intensiverde dankzij de Sociale Herovering- en Krachtwijkenaanwijzing namen de urgentie en financiële mogelijkheden toe, waardoor beter werd samengewerkt naar een

gemeenschappelijk doel. Zo werd in 2006 het alliantiemodel tussen de gemeente en Woonbedrijf gestart, een duaal leiderschap, en werd in samenwerking tussen Hurks, gemeente Eindhoven en Woonbedrijf een masterplan opgesteld. (Van der Ven, 2012).

Probleemfactoren

De intentie was om de sociaal manager vijf jaar in te zetten voor programmaontwikkeling en samenwerkingsbevordering. Een geïnterviewde vindt die periode te kort om een nieuw programma te ontwikkelen wat aansluit op de behoeften van alle bewoners en daar draagvlak voor te creëren:

Medewerker woonbedrijf: *“We hebben daar [in De Toeloop] ook een sociaal manager, of twee personen die dan de functie van sociaal manager vervuld hebben. Ik denk dat vijf jaar, die wij dan binnen het Krachtwijkenverhaal daarvoor gebruikt hebben.. dat is dan in samenwerking met de gemeente gedaan om het wat meer bruisend te krijgen, dat ook gewoon zo’n periode al veel te kort is om dat goed voor elkaar te krijgen. Kijk, bewoners moeten ook eerst hun weg weer zien te vinden. Die zijn altijd gewend geweest naar de oudere gebouwen te trekken en dan moeten ze op zich ook naar een nieuw gebouw en daar hun draai weten te vinden. Sommigen vinden die wel en anderen vinden die niet”.*

Na die vijf jaar was het de bedoeling dat vrijwilligers het takenpakket deels over zouden nemen (Verwey-Jonker Instituut & Woonbedrijf, 2011). Het vinden van vrijwilligers blijkt niet eenvoudig.

Ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Wat ik dus merk, is dat het [eerdere inzet] allemaal door professionals gedaan is, en niet door bewoners zelf. (. . . .) Nu is er minder geld, dus wij als professionals doen veel minder. We kunnen bijna geen vrijwilligers krijgen, [want] voorheen was er dus bakken met geld; alles werd georganiseerd vóór bewoners en nou willen we hebben dat het door bewoners georganiseerd wordt, maar die vrijwilligers zijn er niet”.*

Volgens een voormalig ambtenaar van gemeente Eindhoven is een multifunctioneel centrumgebouw minder interessant voor mensen met een hogere sociaaleconomische status. Mensen maken keuzes om hun eigen leefwereld te kiezen:

Voormalig ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Als je aan de onderkant van de samenleving zit, dan ben je heel erg geëngelijkt aan het gebiedje waar je woont. Dus de voetbalvereniging, het buurthuis, vrienden en familie; alles zit in dat kleine gebied. Zit je in de middenklasse of hoger.. dan bepaal je.. ik ga naar tennisclub ‘X’ omdat mijn vrienden daar zitten. (. . . .) Wat je kunt doen, is inderdaad met De Toeloop een gebouw ter beschikking stellen voor alle soorten doelgroepen. Dan hoop je dat met een natuurlijke beweging alle mensen er gebruik van maken. Maar je moet ook wel wezen, iemand die huisarts is en die woont in een huis van zes ton, die gaat niet naar de Bingoavond bij De Toeloop. Zijn leefsysteem zit op een heel ander niveau dan mensen die aan de onderkant van de samenleving zitten”.*

De locatiekeuze van het centrumgebied is volgens sommigen niet goed. Het centrumgebied ligt niet centraal in de wijk, maar op het snijvlak van de bestaande wijk en nieuwbouwuurt Tongelresche Akkers. Dat wordt soms ervaren als een beperking van de toegankelijkheid, zeker doordat niet alle bewoners de beoogde meerwaarde (voor versterking van de sociale cohesie) van de Tongelresche Akkers erkennen (Interview met bewoner, 2015).

Door de ligging van De Toeloop in het oosten van Doornakkers lukte het aanvankelijk ook niet om de basisschool in het westen van Doornakkers naar de sportzaal te trekken om gymles te geven:

Medewerker Woonbedrijf: *“Dat vonden ze veel te ver, dat vonden ze in een ander wijkdeel liggen. Toen heeft de gemeente ook een bus geregeld waarmee ze dan eerst gingen sporten in Lakerloen, totdat de sporthal gesloopt werd. Toen gingen ze op het TU-terrein sporten. Nu zijn ze dan ook zo ver dat ze ook in De Toeloop sporten. Terwijl, ja, het is altijd een sporthal voor heel de wijk geweest”.*

De stagnering van de woningbouwontwikkeling Tongelresche Akkers is een probleemfactor voor de exploitatie van het wijkwinkelcentrum en de basisschool. Dat de beoogde ontwikkeling veel trager gaat dan gepland is niet bevorderlijk voor de gewenste klassenoverbruggende contacten (Interview ambtenaar gemeente Eindhoven, 2015; Van der Ven, 2012).

5.2 Doornakkers Praat

Doornakkers werd in 2006 geselecteerd voor het Rijksprogramma 'Sociale Herovering'. Beschikbare budgetten door Rijkssubsidies werden afschreven op de thema's 'veilig & leefbaar', 'spelen & opgroeien' en 'participatie' (Gemeente Eindhoven, 2006a). Het thema participatie werd onder andere ingevuld met het brede wijkoverleg 'Doornakkers Praat' (Gemeente Eindhoven & Woonbedrijf, 2011b).

Doelen

Met Doornakkers Praat wilden de beleidsmakers een samenspraakproces aangaan (Gemeente Eindhoven & Woonbedrijf, 2011b). Gemeente Eindhoven wilde meer participatie creëren door een open wijkoverleg te organiseren om op die manier samen de ontwikkeling van de wijk vorm te geven. Het streven was een representatieve afspiegeling van de wijk te betrekken om zo te informeren over ontwikkelingen, meningen te peilen, ideeën en initiatieven te verzamelen, te enthousiasmeren en draagvlak te creëren. Ieder vanuit zijn eigen discipline. Door bewoners daadwerkelijk te laten participeren bij de wijkontwikkeling, hoopten de beleidsmakers de betrokkenheid en verbondenheid van bewoners met de wijk te versterken (Interview met vertegenwoordiger Doornakkers Praat, 2015).

Werkwijze

Voordat Doornakkers werd geselecteerd in het kader van de Sociale Herovering participeerden bewoners uit de wijk via een georganiseerde groep bewoners. Onder andere doordat die groep door gemeente Eindhoven niet meer als wijkvertegenwoordiging werd gezien, is de samenwerking beëindigd. Aangezien er vanwege de beschikbaar gekomen budgetten vanuit de Sociale Herovering, en later de Krachtwijkaanpak, veel veranderingen in de wijk op komst waren, wilde gemeente Eindhoven nieuwe vormen van bewonersparticipatie organiseren. Gemeente Eindhoven wilde open vergaderingen houden, waarbij iedereen ook expliciet wordt uitgenodigd. Het wijkoverleg wordt vier maal per jaar georganiseerd om in een direct contact met de bewoners te praten over de plannen van het bestuur en de problemen die bewoners ervaren (Blokker, 2015; Interview vertegenwoordiger Doornakkers Praat).

Doornakkers Praat is het centrale overleg waar bewoners de professionals en ambtenaren ontmoeten. Doornakkers Praat vindt plaats in De Toeloop. Er is een zaal met voldoende zitplaatsen, een hapje en een drankje en een beamer om presentaties te kunnen geven. De onderwerpen die aan bod komen lopen uiteen. De opbouwwerker is voorzitter van de bijeenkomst en gemeente Eindhoven en Woonbedrijf vormen samen met enkele bewoners de agendacommissie (Futura, 2011). Doornakkers Praat is inhoudsvrij. Mensen die activiteiten ontplooiën in de wijk, bewoners die iets organiseren, een vraag hebben, anderen ergens mee willen enthousiasmeren; iedereen krijgt een podium (Interview vertegenwoordiger Doornakkers Praat), bewoners en professionals. Tijdens het krachtwijkenbeleid werd sterk ingezet op de gezondheid van bewoners. Dit resulteerde in het gebiedsgericht programma 'Doornakkers Gezond'. De organisatie van Doornakkers Gezond gebruikt Doornakkers Praat voor overleg tussen bewoners en professionals over de ontwikkelingen van de gezondheidsaanpak. In dit geval stuurde Doornakkers Gezond een projectmedewerker van de GGD naar het overleg om activiteiten te promoten. De input van Doornakkers Gezond is slechts een voorbeeld, maar weergeeft de inhoudsvrije werkwijze van Doornakkers Praat (GGD Brabant-Zuidoost, 2010).

Bij het wijkoverleg stonden openheid en transparantie hoog in het vaandel. In een samenwerking met 'Ons Net Eindhoven' is 'Doornakkers TV' opgericht. Dat werd gevuld met filmpjes van buurtbewoners

en allerlei initiatieven die in gang waren gezet. Aanvankelijk werd het wijkoverleg opgenomen, zodat bewoners het ook konden zien wanneer ze er niet bij waren geweest. Tegenwoordig is dat niet meer (Interview vertegenwoordiger Doornakkers Praat, 2015).

Financiering

Gemeente Eindhoven heeft in de periode 2007 tot 2009 19.914,40 euro geïnvesteerd in de uitbreiding van bewonersparticipatie door middel van een Wijkoverleg. Doornakkers Praat is gefinancierd met financiële middelen die beschikbaar kwamen vanuit het Rijksproject 'Sociale Herovering' (Gemeente Eindhoven, 2009c). Na de Sociale Herovering is blijvend geïnvesteerd in Doornakkers Praat (Gemeente Eindhoven & Woonbedrijf, 2011a).

De voornaamste kostenposten waren de communicatie omtrent Doornakkers Praat; er werd geïnvesteerd in Doornakkers TV en 'Ons Net' (Interview vertegenwoordiger Doornakkers Praat, 2015).

Resultaten

Op de meeste edities van het wijkoverleg Doornakkers Praat kwamen ongeveer 50 bewoners af. Naast de meer inhoudelijke doelen is Doornakkers Praat een avondje weg voor bezoekers. Het draagt bij aan sociale samenhang doordat mensen uit bijvoorbeeld een straat gezamenlijk het wijkoverleg (Interview met ambtenaar gemeente Eindhoven, 2015).

De bewonersparticipatie die voorheen via een georganiseerde groep bewoners verliep voldeed niet meer aan de wensen van de beleidsmakers. Het doorbreken van het oude patroon wordt als een succesfactor ervaren. Participatie van de wijkbewoners die zich niet aangesloten of toegetrokken voelden bij de toenmalige groep georganiseerde bewoners was er nauwelijks. Door een veranderende energie te creëren wilden de beleidsmakers de betrokkenheid van alle wijkbewoners vergroten. *"Dat was nodig toen. Je moest niet meteen met een bulldozer..., dat ook weer niet. Maar je moest vooral ook niet laten wat het was"*. Door Doornakkers Praat ontstond een meer gevarieerde samenstelling van participerende bewoners (Interview met vertegenwoordiger Doornakkers Praat, 2015).

De 'Visie Doornakkers', een doorkijk op de wijk van 10 tot 15 jaar, is tot stand gekomen in samenwerking met Gemeente Eindhoven, Woonbedrijf, professionele partners en bewoners. Doornakkers Praat stond in 2010 op een aantal thema-avonden in het teken van de Visie Doornakkers. Na een eerste startbijeenkomst volgden vier bijeenkomsten met ieder een eigen thema; leefbaarheid en veiligheid (1), wijk economie en werkgelegenheid (2), sociaal en maatschappelijk (3), groen, openbare ruimte en verkeer, wonen en herbestemming (4). De avonden werden georganiseerd om bewoners, bedrijven en organisaties mee te laten denken, informatie over te dragen en draagvlak te creëren. *"Er is een waslijst aan ideeën en initiatieven van bewoners opgehaald"*, gemeente Eindhoven & Woonbedrijf (2011b). Later zijn de belangrijkste punten uit de thema-avonden teruggekoppeld via Doornakkers Praat, op de wijk-website en in het wijkblad. In 2011 is bij Doornakkers Praat uitgelegd en besproken hoe de ideeën en initiatieven van bewoners zijn verwerkt in de Visie Doornakkers (Gemeente Eindhoven & Woonbedrijf, 2011b).

In de Visie Doornakkers spreken gemeente Eindhoven en Woonbedrijf hun tevredenheid uit over deze vorm van bewonersparticipatie. Het verbeteren en bevorderen van interactieve communicatie met bewoners en ondernemers, wederkerige contacten met actieve burgers en het 'zenden en ontvangen' blijft de komende jaren het doel voor de beleidsmakers. Er zal dan ook blijvend geïnvesteerd worden in Doornakkers Praat (Gemeente Eindhoven & Woonbedrijf, 2011a).

Succesfactoren

Doornakkers Praat heeft er toe geleid dat het vertrouwen van bewoners over de eigen inbreng en mogelijkheden is toegenomen. Voor het wijkoverleg werd ingevoerd heerste een algemeen beeld dat gemeente Eindhoven en Woonbedrijf matig bereikbaar waren en niet naar wensen van bewoners luisterden. Doordat bewoners elkaar spraken over bepaalde problemen in de wijk en een gezamenlijke wens konden formuleren richting instanties, bleken eigen initiatieven eerder haalbaar. Door toegenomen samenhang en de gemeentelijke inzet op participerende bewoners werden ontwikkelingen mogelijk die voorheen niet snel tot stand zouden komen:

Bewoner Doornakkers: *“De brandgangen. Op een gegeven moment, als het donker is in de herfst, en er wordt wat verhandeld en er wordt wat gedaan in die donkere gangetjes. Ik zeg: ‘het zou ideaal zijn om poorten te laten plaatsen’. (. . .) Maar op een gegeven moment merk je, bij het wijkoverleg in het begin, dat ik zeg: ‘luister, ik wil die poorten in die gangen’. ‘Dat gaat toch niet lukken’. Ik heb (. . .) een petitie opgesteld voor bewoners bij mij in de straat om die te laten tekenen. Een achterbuurman (. . .) heeft in zijn straat, de achterkant van mij, bewoners ook laten tekenen en die poorten zijn er gekomen”.*

Door daadwerkelijk in overleg te gaan met bewoners en aan bewonersinitiatieven gehoor te geven blijkt meer samenhang te ontstaan en het vertrouwen in instanties toe te nemen. De geïnterviewde vertegenwoordiger is dan ook van mening dat Doornakkers Praat als katalysator heeft gefungeerd voor de toegenomen betrokkenheid van bewoners.

Het open karakter biedt alle bewoners de mogelijkheid om langs te komen. Zeker ten tijde van de Sociale Herovering en de Krachtwijkaanpak gebeurde er ontzettend veel in de wijk waarover de betrokken organisaties wilden communiceren. De geïnterviewde vertegenwoordiger geeft aan dat Doornakkers geen “leespubliek” is. Communicatie via nieuwsbrieven en wijkkranten zou niet iedereen bereiken waardoor voor een meer fysieke communicatievorm is gekozen. Op die manier werd de betrokkenheid vergroot (Interview met vertegenwoordiger Doornakkers Praat, 2015).

Probleemfactoren

Door het open karakter en de grote opkomst in sommige gevallen, bleek de werkbaarheid beperkt. Zeker in het begin moest de werkwijze nog verder ontwikkeld worden om een effectief wijkoverleg plaats te laten vinden.

Vertegenwoordiger Doornakkers Praat: *“Ik ben nou niet iemand die voor grote zalen gaat optreden, bij wijze van spreken. (. . .) Er kwamen wel 60 mensen op af, dat is best veel. Dat overkomt je dan, je bent het aan het uitproberen en dan denk je ‘jeetje, 60 mensen’. En dan merk je dat dat niet meer zo werkbaar is hè. Als je tenminste interactief wilt zijn. Dus het werd een beetje teveel zenden. Dat was echt een ontwikkelproces”.*

De grote opkomsten in het begin kwamen deels door de vele ontwikkelingen die destijds gaande waren. Vanwege de Rijkssubsidies in het kader van de Sociale Herovering en de Krachtwijkaanpak gebeurde er veel. De bouw van de Tongelresche Akkers, vernieuwing van het riool en stratenpatroon, de aanpak van de speelvoorzieningen en andere ontwikkelingen riepen vragen en discussie op. Een aantal jaren later, met veel grootschalige ontwikkelingen achter de rug, blijkt de opkomst toch minder hoog. Tegenwoordig bestaat de participerende groep voornamelijk uit een vaste groep bewoners en stagneert de aanwas (Interview vertegenwoordiger Doornakkers Praat, 2015; Interview voormalig

ambtenaar Gemeente Eindhoven, 2015). Tevens blijken bewoners van nieuwbouwuurt Tongelresche Akkers vooralsnog niet te participeren aan het wijkoverleg, waardoor het wijkoverleg niet leidt tot de gewenste klassenoverbruggende contacten (Interview bewoner, 2015).

Hoewel Doornakkers Praat heeft geleid tot meer variatie in participerende bewoners, is het op etnisch vlak niet gelukt een representatieve afspiegeling van de wijk te betrekken. Doornakkers Praat heeft vaak weinig allochtone bezoekers. De betrokkenheid van de allochtone gemeenschappen bij de wijk blijkt nihil:

Voormalig ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Allochtone mensen komen niet naar een wijkoverleg. Dat zit niet in hun systeem. Alles wat buiten gebeurt, dat is de verantwoordelijkheid van de gemeente. Dus waarom moet ‘ik’ mij bemoeien met praten over die stoeptegels?”*.

Het is lastig om de Turkse gemeenschap te betrekken bij Doornakkers Praat. Om de taalbarrière te beperken en de mensen meer te betrekken is er een wijkoverleg geweest in de Turkse taal. Voor de Nederlandse bezoekers was een vertaling geregeld. Met moeite en veel werven kwamen er ongeveer 30 allochtone bezoekers. Er is veel geprobeerd om ze te laten participeren, maar uiteindelijk lukt het niet om structureel een aanzienlijk aandeel allochtone bezoekers bij het wijkoverleg te hebben. Hierdoor is geen sprake van een representatieve afspiegeling van wijkbewoners bij Doornakkers Praat (Interview met wijkagent, 2015).

5.3 Aanpak speelvoorzieningen

In 2007 bedroeg het inwoneraantal van Doornakkers 6341. Daarvan zaten 1019 bewoners in de leeftijdscategorie 0 tot 14 jaar en 28% van de huishoudens had kinderen (Gemeente Eindhoven, z.j.a; Gemeente Eindhoven, 2008a, p. 9). Ook die doelgroep kwam aan bod in de wijkaanpak. Ten tijde van het krachtwijkenbeleid zijn meerdere sport- en spelactiviteiten georganiseerd, zoals theateractiviteiten, 'buurtidols' en straatspeeldagen. Daarnaast werden samenwerkingen aangegaan met lokale sportverenigingen, kwam er een jongerencentrum en werd er geïnvesteerd in de speelvoorzieningen. De veronderstelling bij deze investeringen was dat sport en spel niet alleen bij zou dragen aan een betere gezondheid en leefbaarheid, maar ook een belangrijk instrument zou zijn voor ontmoeting en integratie (Gemeente Eindhoven, 2008a).

Doelen

De aanpak van de speelvoorzieningen in Doornakkers diende verschillende doelen, zowel sociaal als fysiek. Onder de noemer 'schoon, heel en veilig' werkten de beleidsmakers aan verbetering van de kwaliteit van de openbare ruimte. De tevredenheid onder de bewoners over de openbare ruimte was immers afgenomen. Onder andere de speelvoorzieningen in Doornakkers waren verouderd en zorgden voor een negatieve uitstraling. Met de aanpak van de speelvoorzieningen wilden de beleidsmakers de kwaliteit en inrichting van deze voorzieningen verbeteren en een positieve impuls geven aan de openbare ruimten, zodat ouders hun kinderen op een vrije manier kunnen laten spelen in de wijk (Gemeente Eindhoven, 2008a).

Op sociaal vlak had de aanpak van de speelvoorzieningen het doel aantrekkelijke en veilige plekken voor kinderen te creëren, met aandacht voor het gezondheidsaspect. Aantrekkelijke speelvoorzieningen zouden bijdragen aan onderlinge bekendheid, waardoor de kans op versterking van de sociale cohesie toenam. Dit gold niet enkel voor de kinderen, maar ook voor ouders en omwonenden (Gemeente Eindhoven, 2008a; Interview vertegenwoordiger Aanpak Speelvoorzieningen, 2015).

Werkwijze

De initiëring van de aanpak van de speelvoorzieningen kwam vanuit de bewoners. De beleidsmakers ontvingen signalen uit de wijk dat de bewoners ontevreden waren over de toenmalige staat van de speelvoorzieningen. Er was sprake van veroudering en een negatieve uitstraling (Interview vertegenwoordiger Aanpak Speelvoorzieningen, 2015).

De bewoners en gebruikers werden gevraagd om een aantal speelplekken in de wijk beter in te richten, zodat er meer gebruik van zou worden gemaakt. Gebruikers en omwonenden zijn bij vier speelplekken in de wijk betrokken bij het ontwerpen van de inrichtingsvoorstellen (Gemeente Eindhoven, 2008c).

Om een significante verandering teweeg te brengen in de openbare ruimte wilden de beleidsmakers een vernieuwend element toevoegen. Er werd een speellint door de wijk aangelegd als verbinding tussen de bestaande en de nieuwe speelvoorzieningen (Gemeente Eindhoven, 2006a).

Aan de Quinten Matsyslaan stelde woningbouwcorporatie Trudo, een corporatie met een klein aandeel van de woningen in de wijk, twee velden beschikbaar voor speelvoorzieningen voor de oudere jeugd. De voorzieningen waren gericht op straatvoetbal, basketbal en skating. Welzijn Eindhoven heeft de doelgroep betrokken bij de inrichting en het beheer van het terrein en de toestellen zijn door

jongeren uit de buurt geplaatst. Later zijn meermaals kleinschalige activiteiten op de veldjes georganiseerd door Welzijn Eindhoven (Gemeente Eindhoven, 2009a).

Financiering

De Aanpak van de Speelvoorzieningen is gefinancierd uit het budget van de 'Sociale Herovering'. Gemeente Eindhoven heeft 249.500 euro van dit budget vrijgemaakt voor investeringen in de speelvoorzieningen in Doornakkers. Daarnaast is 35.000 euro geïnvesteerd in een speelplek voor de nieuwe woonwagenlocatie. Een deel van de speeltoestellen is door woningbouwcorporatie Trudo gekocht. De basisschool en de speeltuinvereniging hebben speeltoestellen gedoneerd (Gemeente Eindhoven, 2009c).

Ook de besteding van de Groenimpuls, een Rijkssubsidie voor verbetering van de kwaliteit van groenvoorzieningen en voor een gezondere leefomgeving, heeft bijgedragen aan de speelvoorzieningen in de openbare ruimte. Met de Groenimpuls wilden de beleidsmakers de leefomgeving groener, beweeg- en speelvriendelijker en meer uitnodigend voor ontmoeting maken (Gemeente Eindhoven, 2011).

Resultaten

De aanpak van de speelvoorzieningen heeft geleid tot een verbetering van de openbare ruimte. Er is zowel geïnvesteerd in bestaande speelvoorzieningen, als in de aanleg van nieuwe speelvoorzieningen. Door herinrichting van de speelvoorzieningen is een impuls gegeven aan de ruimtelijke uitstraling van die locaties. Er zijn nieuwe speeltoestellen geplaatst, het reguliere onderhoud is opgewaarderd, er zijn hekken geplaatst en verouderde speeltoestellen zijn vervangen. Met het speellint door de wijk heen is een groene beleefplek gecreëerd. De wijk is kindvriendelijker geworden en de openbare ruimte nodigt, meer dan voorheen, uit tot spelen, sporten en ontmoeting (Interview vertegenwoordiger Aanpak Speelvoorzieningen, 2015).

Of de aanpak van de speelvoorzieningen daadwerkelijk heeft bijgedragen aan het versterken van de sociale cohesie, vinden de respondenten lastig aan te geven. Doordat de effecten van de aanpak op de sociale cohesie in de wijk lastig meetbaar zijn is de aandacht hiervoor onderbelicht geraakt. Het is lastig te bepalen in hoeverre deze interventie de samenhang in de wijk heeft versterkt. Een ambtenaar van gemeente Eindhoven verwacht dat het niet tot duurzame contacten tussen ouders heeft geleid:

Ambtenaar gemeente Eindhoven: *"Ik denk, de eerste paar jaar van hun [kinderen] leven ontmoet je andere mensen, maar daarna ben je daar ook weer weg. (. . .) het zijn ook nog vluchtige contacten".*

Volgens een vertegenwoordiger van de Aanpak van de Speelvoorzieningen gaat het om het faciliterende karakter en het vergroten van de kans op sociale cohesie. Door de fysieke verbetering zijn de speelvoorzieningen weer aantrekkelijke verblijfsplekken geworden, waardoor een toename van sociale interacties waarneembaar was. Of de fysieke opwaardering voldoende is en daadwerkelijk in duurzame sociale cohesie heeft geresulteerd, trekt de vertegenwoordiger in twijfel:

Vertegenwoordiger Aanpak Speelvoorzieningen: *"(. . .) want als ouders.. ofja, volwassenen, (. . .) niet die binding hebben met elkaar en niet met een wijk, dan zal je meer moeten doen als sec gewoon voorzieningen neerleggen. Dan zou je daar ook qua activiteit en programmering meer moeten doen. (. . .) maar die programmering ontbreekt vaak. (. . .) We hebben toen wel ook sport ingezet als middel*

om die speelplekken (. . .) levendiger te maken. Ik denk wel dat je in sommige wijken, dat hangt af van de bewoners zelf, wat extra moet doen aan dat soort impulsen”.

Respondenten geven aan dat het gebruik van de speelvoorzieningen is toegenomen, maar weten niet of er duurzame contacten zijn ontstaan die bij hebben gedragen aan de sociale cohesie. Als voornaamste winstpunten worden een levendigere straat, een schone en veilige plek voor kinderen, een verbeterde kwaliteit van de openbare ruimte en de cognitieve ontwikkeling van kinderen door het samenspelen in de publieke ruimte genoemd.

Succesfactoren

De financiële mogelijkheden voor de aanpak van de speelvoorzieningen nam toe toen de gemeente werd geselecteerd voor de Sociale Herovering. Opknappbeurten, onderhoud en het vervangen van verouderde speeltoestellen horen bij reguliere onderhoudsbeurten, maar vanwege de toegenomen financiële mogelijkheden kon daadwerkelijk opwaardering van de speelvoorzieningen plaatsvinden (Interview vertegenwoordiger Aanpak Speelvoorzieningen, 2015; Gemeente Eindhoven, 2008a).

Het betrekken van bewoners en kinderen bij de inrichting en de locatiekeuzen van de speelvoorzieningen heeft er aan bijgedragen dat speelvoorzieningen daadwerkelijk (intensief) gebruikt werden (Interview vertegenwoordiger Aanpak Speelvoorzieningen, 2015).

Probleemfactoren

De toegekende subsidies vanuit de Sociale Herovering hebben een positief effect gehad op de mogelijkheden, maar wordt door een vertegenwoordiger van de Aanpak van de Speelvoorzieningen ook als probleemfactor gezien.

Vertegenwoordiger Aanpak Speelvoorzieningen: *“Een valkuil kan ook zijn dat je dat geld krijgt, en dat je dat ook op moet maken in beperkte tijd. Want je gaat het dan vaak in faciliterende dingen zoeken, terwijl in die proceskant ook heel veel geïnvesteerd zou moeten worden”,* vertegenwoordiger Aanpak Speelvoorzieningen.

Volgens de geïnterviewde vertegenwoordiger hebben de toegewezen subsidies, in combinatie met de tijdsdruk, er aan bijgedragen dat er weinig tijd was om goed na te denken over hoe het geld besteed moest worden. Hierdoor werd voornamelijk geïnvesteerd in fysieke verbetering van de speelvoorzieningen, want “iets neerzetten” heb je relatief snel gedaan. De sociale doelstellingen raakten daardoor onderbelicht. De mogelijkheden voor sociale cohesie werden door de fysieke verbeteringen vergroot, maar de vertegenwoordiger pleit voor meer diepte-investeringen in het proces om de sociale doelen te bereiken. Hoewel er aanvankelijk wel activiteiten zijn georganiseerd bij de speelvoorzieningen, is het gebrek aan programmering een probleemfactor voor het bereiken van de sociale doelstellingen. Er zou een betere balans moeten zijn tussen fysiek en sociaal (Interview vertegenwoordiger Aanpak Speelvoorzieningen, 2015).

De vertegenwoordiger stelt dat blijvende levendigheid bij de speelvoorzieningen noodzakelijk is om de sociale doelen te bereiken. Hierin is de aanpak tekortgeschoten. Om meer betrokkenheid van kinderen en ouders en meer sociale samenhang te genereren, zou meer geïnvesteerd moeten worden in activiteiten en programmering. Bijvoorbeeld doordat ouders sneller geneigd zijn te komen bij een activiteit. Doordat het organiserend vermogen van de bewoners als laag werd beschouwd, had meer

inzet op het proces (deskundigheidsbevordering, het betrekken van mensen) de levendigheid beter kunnen behouden:

Vertegenwoordiger Aanpak Speelvoorzieningen: *“(. . .) mensen moeten het (organiseren) ook leren, ze weten niet hoe ze het moeten organiseren of ze hebben daar überhaupt nog nooit over nagedacht. (. . .) Het is niet puur een succes als je daar een prachtige speelvoorziening hebt liggen. Nee, zeker niet”.*

Doordat er een aantal nieuwe speelvoorzieningen werd toegevoegd aan de wijk ontstond bij een groep bewoners weerstand tegen de komst van een nieuwe speelvoorziening. Doordat in hun straat geen kinderen woonden en er al veel geïnvesteerd werd in andere (nieuwe) speelvoorzieningen in de wijk, waren zij tegen de komst van een voetbalkooi op een grasveld tegenover hun woningen. Er ontstond een discussie tussen de beleidsmakers die de groep bewoners wilden overtuigen van het algemene belang, terwijl voor de groep bewoners de komst van een speelvoorziening op die locatie voor hun geen verbetering van de leefbaarheid betekende. Het geschil had een negatief effect op de verstandhouding tussen de groep bewoners en de instanties. Vanwege weerstand van de bewoners is de voetbalkooi uiteindelijk niet gerealiseerd. Voor de Speel Voorzieningen was dit voorbeeld van subjectieve leefbaarheid een probleemfactor (Interview vertegenwoordiger Aanpak Speelvoorzieningen, 2015; Interview bewoner, 2015).

Signalen uit de wijk toonden aan dat bewoners ‘iets voor de kinderen willen’. De investering in speelvoorzieningen is van positieve invloed op de wijk maar er worden vraagtekens gesteld bij de noodzaak van speelvoorzieningen. Die gedachte vloeit voort uit de vraag wat nou de daadwerkelijke behoeften van de bewoners waren. Een beperking aan eensgezindheid over de noodzaak van een interventie is een probleemfactor gebleken.

Medewerker Woonbedrijf: *“Wij [Woonbedrijf] zeggen ‘hou daar [investeren in speelvoorzieningen] eens mee op’, want uiteindelijk is dát niet wat die mensen vragen. (. . .) eigenlijk zeggen ze ‘wij willen een goede school’. Als je goed luistert zeggen ze ‘wij willen dat onze kinderen het beter krijgen dan wij’ (. . .) Toen hebben wij gezegd ‘kunnen we dan niet beter inzetten op niet nóg een veldje, nóg een wipkip, maar gewoon in een goede school.(. . .) Is dat theoretische onderbouwing? Schiet mij maar lek”.*

5.4 Straat aan Zet

Het project 'Straat aan Zet' ondersteund bewoners om hun kwaliteiten in te zetten voor hun eigen woon- en leefomgeving. De gedachte hierbij was dat door bewoners samen te laten werken aan de fysieke gesteldheid van de wijk, ook het sociale leefklimaat verbeterd. De Straat aan Zet methodiek is ingezet in wijken waar het onderling contact gering is, of waar zich specifieke incidenten voor hebben gedaan. De centrale gedachte achter Straat aan Zet is respect: 'wanneer mensen met respect met elkaar omgaan, kan je veel bereiken' (Huygen & Verwijs, 2010).

Doelen

Het doel van het 'Straat aan Zet' project is activering van bewoners op straatniveau met een nadruk op het met elkaar in contact brengen van mensen. Het vergroot de zelfredzaamheid en het zelforganiserend vermogen. Door bewoners actief te laten participeren bij deze doelstelling bereik je enerzijds een schone, hele en veilige buurt en is er in toenemende mate meer onderling contact en ontmoeting wat weer gunstig werkt op de sociale samenhang in de wijk (Gemeente Eindhoven, z.j.b).

Vertegenwoordiger Straat aan Zet: *"De beleving van de straat is een soort eenheid waar mensen zich thuis voelen, waar ze zich gevonden mee voelen, waar ze een algemeen belang hebben; dat ze er prettig willen wonen. En dat algemeen belang is natuurlijk een kracht waar je gebruik van kunt maken"*.

Werkwijze

Welzijn Eindhoven heeft het project Straat aan Zet uitgevoerd. Welzijn Eindhoven is een organisatie die werkt aan de maatschappelijke en economische zelfstandigheid van mensen en aan een stimulerende en veilige leefomgeving (Lumens groep, z.j.). De welzijnsorganisatie is door gemeente Eindhoven betrokken bij de wijkaanpak in Doornakkers. Straat aan Zet is een onderdeel van hun bredere programma 'De Ontmoeting', wat zich richt op mensen in contact brengen met elkaar. De Straat aan Zet richt zich op de kwaliteiten van bewoners. De insteek is ontdekken welke potentie aanwezig is bij de bewoners, te achterhalen waarom ze niks samen doen, wat de behoefte is en achterhalen of de mensen wel iets samen willen doen. Door op de bewoners af te stappen probeerden de beleidsmakers er achter te komen wat er leeft in de straat om zo de behoeften van bewoners te achterhalen. De huis-aan-huis gesprekken waren een intensief proces. Iedereen in de straat werd geïnterviewd om een beeld te krijgen van wat er speelde in de wijk en wat de problemen waren. Na afronding van de straatanalyse werden de bevindingen teruggekoppeld aan de bewoners. De situatie wordt vervolgens niet als een probleem benaderd, maar hanteert een positieve insteek; gebruik maken van aanwezige (onvermoede) talenten, kwaliteiten en behoeften van bewoners. Wanneer het activeren van de bewoners op straatniveau was gelukt, bekeek Welzijn Eindhoven de mogelijkheden om meerdere straten aan elkaar te koppelen (Huygen & Verwijs, 2010).

In een straat in Doornakkers kwam de behoefte naar voren om elkaar te helpen bij het opknappen van de voortuinen. Die behoefte kwam voort uit irritaties van mensen uit de straat over verwaarloosde voortuinen en doordat sommige bewoners graag hun tuin willen opknappen, maar dit niet kunnen of niet weten hoe dat te doen. Daarnaast wilde ook Woonbedrijf graag een opknapbeurt voor de tuinen. Het doel was niet enkel om de voortuinen aan te pakken, maar ook dat bewoners in een straat zich met elkaar gaan inzetten voor elkaar en de straat. Bewoners maakten een plan voor hun tuin en ontvingen hierbij een budget. De plannen werden beoordeeld door de werkgroep in de straat, Woonbedrijf en een tuincentrum. Na goedkeuring werd door bewoners gezamenlijk gekeken naar de

uitvoering van de plannen. Een keer per jaar vond een feestelijke keuring plaats waar de beste en mooiste voortuin werd verkozen door een jury (Gemeente Eindhoven, 2007a).

Om in aanmerking te komen voor de Straat aan Zet methodiek, stelden de beleidsmakers randvoorwaarden. Zo moest de steen-groen verhouding minimaal 75%-25% zijn en moesten minstens 50% van de huishoudens deelnemen (Gemeente Eindhoven, 2007a).

In twee andere straten met lage huur portiekflats werd door diverse sociale problemen een verbetering van het sociale leefklimaat nodig geacht. Aanvankelijk werd nog gedacht aan sloop of renovatie, maar vanuit Welzijn Eindhoven kwam het idee om eerst te ontdekken welke potentie aanwezig is bij de bewoners door de Straat aan Zet methodiek toe te passen (Huygen & Verwijs, 2010).

De inhoudelijke aanpak verschilde per straat. Op straatniveau werd een werkgroep opgericht, bestaande uit een klein aantal bewoners. De werkgroep fungeerde als communicatiepartner tussen de straat en de instanties. De institutionele ondersteuning bestond uit medewerkers van Welzijn Eindhoven en Woonbedrijf. Die groep ging in eerste instantie op de straatbewoners af om het draagvlak en de wensen te peilen. Na de voorbereiding, verzorgde de begeleidingsgroep ook ondersteuning bij de uitvoering en nazorg. Waar nodig werden partners ingeschakeld. Dit kunnen bijvoorbeeld de politie, de gemeente, Trudo, een basisschool en Fontys Hogescholen zijn (Gemeente Eindhoven, 2007b).

Doelen

Middels de Straat aan Zet wilden de beleidsmakers het zelforganiserend vermogen en de zelfredzaamheid van bewoners vergroten, onderlinge contacten versterken om het sociale netwerk te verbeteren en individuele hulpvragen sneller signaleren. De aanpak richtte zich enerzijds op het ondersteunen van kwetsbare bewoners en hun omgeving en anderzijds op het bieden van individuele ondersteuning wanneer dat wenselijk is. Om de sociale en fysieke aanpak te kunnen bepalen, zijn eerst de woonwensen en –behoeften van bewoners inzichtelijk gemaakt. Er werden enquêtes afgenomen om die wensen te achterhalen. Op basis van een analyse werd vervolgens een plan van aanpak opgesteld, waarmee bewoners zelf aan de slag moesten. Door bewoners invloed te geven en te betrekken bij de fysieke ontwikkeling van hun woonomgeving, wilden de beleidsmakers het nemen van eigen verantwoordelijkheid stimuleren (Gemeente Eindhoven, z.j.b).

De straatactiviteiten ten behoeve van een betere straat lijkt het hoofddoel. Maar het ging ook nadrukkelijk om de samenhang tussen de mensen:

Vertegenwoordiger Straat aan Zet: *“Het gaat er om dat mensen dan op die dag elkaar vinden, met elkaar in gesprek raken, wellicht andere onderliggende problemen met elkaar kunnen bespreken. Want er heerste veel armoede, veel zorgen.. en er zijn veel mensen die op het randje leven eigenlijk. Dus het heeft ook nevendoelelen natuurlijk, misschien [zijn het] ook wel hoofddoelen eigenlijk”.*

De vertegenwoordiger van Straat aan Zet benadrukt dat het qua zelfredzaamheid niet per se het doel had dat bewoners na de aanpak zelf straat-brede activiteiten gingen organiseren om de leefbaarheid te verbeteren. Het ging meer om het verbeteren van zelfredzaamheid op het gebied van samenleven in een straat op een sociale manier.

Vertegenwoordiger Straat aan Zet: *“Mensen zijn vaak boos en geërgerd [op elkaar]. Het is gewoon een stukje educatie omgaan met emoties, hoe je constructief kan samenwerken, hoe je elkaar kunt aanspreken zonder dat je ruzie krijgt in een straat. (. . .) Die activiteiten is wat zichtbaar wordt, wat er onder zit is het ingewikkelde. Dat is het échte werk”.*

Financiering

Om in aanmerking te komen voor financiële ondersteuning, moesten georganiseerde straten voldoen aan een aantal randvoorwaarden. Zo moest een bepaald percentage van de straat akkoord gaan, werden er afspraken gemaakt over zaken waar het geld aan besteed mocht worden en moesten bewoners zoveel mogelijk zelf doen. Indien hier aan werd voldaan, werd per straat een budget beschikbaar gesteld. In bovenstaand voorbeeld over de voortuinenaanpak, konden straten tot 2.250 euro krijgen. Dit werd gefinancierd door financiële middelen afkomstig uit de Sociale Herovering (1.000 euro), Woonbedrijf (1.000 euro) en het straatbudget Straat aan Zet (250 euro). Het budget dat beschikbaar werd gesteld aan de straat, varieert per project (Gemeente Eindhoven, 2007a). Daarnaast zijn er personele kosten gemaakt om de uren van de begeleidingsgroepen te financieren (Gemeente Eindhoven, 2007b).

In totaal heeft gemeente Eindhoven 219.544,60 euro geïnvesteerd in het project Straat aan Zet. Dit is gefinancierd uit het budget van de ‘Sociale Herovering’ (Gemeente Eindhoven, 2009c).

Resultaten

In Doornakkers hebben tien straten deelgenomen aan de Straat aan Zet aanpak (Huygen & Verwijs, 2010). De aanpak heeft in die straten geleid tot een fysieke verbetering van de wijk. Er zijn bijvoorbeeld achterpaden opgeknapt en voorzien van bestrating, schoonmaakdagen georganiseerd, voortuinen opgeknapt en straatkunstwerken geopend (Gemeente Eindhoven, 2007b). De fysieke resultaten die Straat aan Zet heeft geboekt, worden in interviews meermaals als winstpunt genoemd.

De respondenten geven aan dat het lastig is om te bepalen in hoeverre Straat aan Zet heeft bijgedragen aan versterking van de sociale cohesie aangezien dat lastig meetbaar is. Toch wordt verondersteld dat Straat aan Zet de cohesie op straatniveau heeft versterkt.

Vertegenwoordiger Straat aan Zet: *“Ik denk wel dat in sommige straten de onderlinge relaties zijn versterkt, waardoor mensen eerder bij elkaar aankloppen als het even niet goed gaat. Dus dat er burenhulp is, zeg maar. Dat sommige mensen de weg beter weten te vinden, mondiger zijn naar gemeente, politie of woningbouw... omdat ze elkaar vaker gezien hebben, dingen samen hebben gedaan, elkaar makkelijk aanspreker als er irritatie is. Ik denk dat dát de winst is van SAZ”.*

De huis-aan-huis aanpak had een succesvolle signaleringsfunctie. Door op individueel niveau met de mensen in gesprek te gaan kwamen problemen met bijvoorbeeld agressie of drugsgebruik in de straat in beeld. Dan kon daar direct de politie bij betrokken worden om het probleem te verhelpen. Of in het geval van huurachterstanden, dan kon Woonbedrijf daar bij betrokken worden. De meerwaarde die Straat aan Zet had op het sociale vlak waren niet direct zichtbaar:

Interviewer: *“Dus SAZ heeft eigenlijk niet alleen geleid tot resultaten van SAZ, maar ook voor signalering van andere problemen?”*

Vertegenwoordiger Straat aan Zet: *“Ja, veel breder [dan SAZ-hoofddoelen]. Ik denk dat dat heel erg onderbelicht is geweest in het resultaat. Dat is zo lastig te meten. Ze hadden het eigenlijk geen SAZ*

moeten noemen, omdat het beeld dat partners daar bij hadden, uit andere wijkervaringen, is dat het vrij op activiteitsniveau gericht was, denk ik. (. . .) Op activiteitsniveau sla je dat [individuele ondersteuning] over, bereik je minder diepgang. Dat andere was nodig om echt individueel hulp te krijgen”.

De Straat aan Zet aanpak heeft geleid tot meer sociale organisatie op straatniveau. Door het enthousiasme waarmee bewoners actief waren, zijn ook andere bewoners zich gaan inzetten. Door de verzelfstandiging van werkgroepen konden begeleidingsgroepen zich steeds verder terugtrekken. Door de initiatieven zijn de sociale contacten versterkt en is de betrokkenheid vergroot. In steeds meer straten gingen bewoners gezamenlijk aan de slag. Beleidsmakers interpreteerden dit als een positieve ontwikkeling op het gebied van burgerparticipatie van straatniveau naar buurtniveau (Gemeente Eindhoven, 2009a).

Ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Straat aan Zet is ook belangrijk, omdat het een van de eerste [projecten] is geweest. Een heel belangrijk begin.. een markeringspunt.. een omslagpunt”.*

Het omslag- of markeringspunt kan geïllustreerd worden met het resultaat dat is behaald op actief burgerschap. Stichting Buurtkracht is opgericht als resultaat van het project Straat aan Zet. Stichting Buurtkracht organiseert activiteiten ten behoeve van de aangesloten leden die afkomstig zijn uit verschillende straten. De activiteiten van Stichting Buurtkracht zijn gericht op het versterken van de sociale samenhang in de wijk en brengt mensen van alle leeftijden met elkaar in contact (Gemeente Eindhoven, 2011).

Hoewel Straat aan Zet veel positieve effecten had, is de investering gortig geweest. De vertegenwoordiger is van mening dat de verhouding investering-effectiviteit niet optimaal was door problemen in de samenwerking tussen instanties.

Vertegenwoordiger Straat aan Zet: *“Achteraf gezien denk ik dat er best wel veel geld in is gestoken en dat er niet zoveel resultaat is behaald als dat we konden”.*

Succesfactoren

De financiële mogelijkheden hebben bijgedragen aan de positieve effecten van de Straat aan Zet aanpak. Hierdoor was het mogelijk om de aanpak op een grondige manier uit te voeren. Het ging niet enkel om gezamenlijke activiteiten ten behoeve van een verbetering van de leefbaarheid in de straat, maar ook om een grondige analyse op individueel niveau.

Vertegenwoordiger Straat aan Zet: *“Maar het fijne was dat er veel geld was. (. . .) Er kon meer dan normaal, dingen werden sneller geregeld. Intern werden mensen vrijgemaakt, als dat nodig was. Alles kwam in een soort stroomversnelling”.*

Hierdoor kon de relatie tussen bewoner en instanties hersteld worden. Dat lukte en was nodig om resultaten te boeken. De vertegenwoordiger geeft aan dat het een intensief proces was om de bewoners te enthousiasmeren. Bewoners wilden in eerste instantie vaak niet, doordat ze weinig vertrouwen hadden in de (samenwerking met de) betrokken instanties. Het succesvolle relatieherstel droeg bij aan de positieve effecten van Straat aan Zet.

Vertegenwoordiger Straat aan Zet: *“Dat is heel veel praten. (. . .) Zij [bewoners] moeten wel zien van ‘als wij het gaan doen, dan gaan ze [instanties] ook écht meewerken’. Dat was denk ik het*

belangrijkste werk voor mij, om die bij elkaar te brengen, zeg maar. (. . .) In heel veel wijken was zó veel misgegaan.. dat er zó veel wantrouwen is jegens álle instanties, instellingen en organisaties. Dus je moet sowieso eerst beginnen met relatieherstel, daar ben je ook wel even zoet mee”.

Dit toont het belang aan van de individuele medewerkers van Straat aan Zet. De vertegenwoordiger geeft aan dat de personele inzet rondom Straat aan Zet in Doornakkers goed was. Die mensen hadden empathisch vermogen, voelde commitment naar bewoners en hadden oprechte interesse.

Vertegenwoordiger Straat aan Zet: *“Voor mij was het heel belangrijk dat bewoners zich gezien voelde en gehoord. Dat mensen een beetje vertrouwen terug krijgen. Dat je écht serieus betrokken ben bij de mensen in de wijk. Die échte betrokkenheid, die maakt ook dat mensen jou geloven als je iets wil. Dan willen mensen ook met je samenwerken. En die serieuze betrokkenheid van mens tot mens, ik denk toch dat het daar om gaat”.*

De focus op straatniveau is een succesfactor. Respondenten geven aan dat bewoners geen behoeften hebben aan sociale cohesie op wijkniveau, het straatniveau vinden zij belangrijker. Bewoners participeren eerder in projecten op straatniveau, dan op wijkniveau. Dit komt de effectiviteit ten goede.

Vertegenwoordiger Straat aan Zet: *“Dan [bij wijkniveau] krijg je het meer over algemene problemen. Algemeen zwerfvuil, ofzo. Daar voelt niemand zich heel erg... er zijn wel mensen die zich er aan ergeren, maar niet van ‘dat vind ik belangrijk, daar ga ik iets aan doen”.*

Toen bewoners in een straat bezig waren met het opknappen van de achterpaden, kwamen veel reacties van bewoners uit naastgelegen straten. De zichtbaarheid van de fysieksociale activiteit had een enthousiasmerend effect op andere wijkbewoners, waardoor zij ook initiatief gingen nemen (Gemeente Eindhoven, 2007b).

Probleemfactoren

Het feit dat het succes of falen van de Straat aan Zet aanpak uiteindelijk wordt bepaald door bewoners, kan als probleemfactor worden gezien. Zo verliep alles bij een samenwerking tussen twee straten aanvankelijk goed, tot het moment dat er daadwerkelijk aan de straat geklust ging worden. In één van de deelnemende straten kwamen niet veel bewoners hun huis uit kwamen. Enkele huishoudens bleken zelfs enkel het stukje aan te willen pakken, waar ze daadwerkelijk zelf wonen. Dat is niet de insteek geweest van de Straat aan Zet aanpak. De teruggetrokken sfeer bleek te komen doordat er sprake was van intimidatie tussen een huishouden en andere bewoners. Door deze onveilige sfeer bleken de bewoners niet makkelijk naar buiten te komen. Welzijn Eindhoven concludeerde dat er niet gewerkt kan worden aan het collectieve belang, als er een onveilige/bedreigende sfeer hangt in de straat. De Straat aan Zet aanpak is toen gestopt, om eerst de spanning die door individuele huishoudens werd veroorzaakt aan te pakken (Gemeente Eindhoven, 2008f). De inzet en betrokkenheid van bewoners is bepalend en in straten met een zwakke sociale samenhang is gebleken dat dit een probleemfactor kan zijn. Het is een lang en intensief proces gebleken om met de bewoners in gesprek te komen en te blijven (Huygen & Verwijs, 2010).

In bovenstaand geval heeft de Straat aan Zet bijgedragen aan signalering van andere problemen, maar er blijkt ook uit dat Straat aan Zet niet voor elke straat in Doornakkers een geschikte aanpak was. In

Doornakkers bleek dat niet iedereen zit te wachten op gezamenlijke straatactiviteiten. In veel gevallen belemmeren individuele problemen de betrokkenheid bij straat en wijk.

Vertegenwoordiger Straat aan Zet: *“Dat is denk ik heel erg onderschat geweest. En dat het wel een beetje werd gepusht van ‘kom, we gaan leuk schoonmaken en straatspeeldagen en joepie, dat leuk’. Maar als mensen geldzorgen hebben, überhaupt zorgen hebben, over het leven; over hun kinderen, en het lukt allemaal niet. Ja dan zitten mensen niet zo te wachten op een schoonmaakdag. Dat kan uiteindelijk wel mensen helpen om net een beetje eruit te halen, maar dat zijn niet de kartrekkers.*

De vertegenwoordiger gaf aan dat Straat aan Zet veel positieve effecten heeft gesorteerd, maar de investering had rendabeler kunnen zijn bij een betere institutionele samenwerking. De belangen van de betrokken instanties waren niet altijd hetzelfde. Daardoor ontstond veel overleg om een eensgezinde uitvoering te creëren. De bedoeling was dat bewoners centraal zouden staan, met verschillende partners er om heen. Maar die samenwerking was niet goed. De vertegenwoordiger geeft aan dat vooraf meer tijd besteed had moeten worden aan een begrippendefinitie, een doeldefinitie en eensgezindheid over gewenste resultaten zodat iedereen op één lijn zou zitten.

Vertegenwoordiger Straat aan Zet: *“Als het [samenwerking] goed gaat, is dat super. Dat versterkt het proces. Als het niet goed gaat, dan haalt dat alles naar beneden. Dat is ook onderschat denk ik. Als het niet goed gaat komt dat door verschillende belangen, verschillende hiërarchieën die op verschillende niveaus beslissingen maken, waar je als uitvoerder dan weer mee staat. (. . .) Ik denk dat als daar [samenwerking] in de voorbereiding veel meer tijd aan besteed was, dat dat in de uitvoering veel minder frustratie had opgeleverd”.*

Veranderingen binnen de instanties droeg niet bij aan optimalisering van het project. De vertegenwoordiger geeft aan dat er binnen Welzijn Eindhoven veel veranderingen gaande waren en dat er bij meerdere instanties sprake was van frequente veranderingen van personele inzet. De aanwijzing tot krachtwijk veranderde de aandacht bij betrokken partners. Die aanwijzing betekende een nieuw beleidsplan met nieuwe interventies, waardoor de aandacht verschoof.

De organisatie in een straat kwam vaak neer op enkele bewoners. Het overbelasten van nieuwe “actieve bewoners” kan een probleemfactor zijn. Zij worden overal voor gevraagd, waardoor een averechtse werking kan ontstaan (Gemeente Eindhoven, 2007b).

5.5 De Regiegroep

De Regiegroep is een bewonersvertegenwoordiging die een budget beheren waarmee bewonersinitiatieven financieel worden ondersteund. Via financiële zeggenschap krijgen bewoners de regie over hun eigen woon- en leefomgeving (Van der Sprong, 2011). Bewoners kunnen een voorstel indienen over een bepaald initiatief waarmee de leefbaarheid van de wijk wordt verbeterd. De beleidsmakers hoopten zo op een laagdrempelige manier veel bewoners te bereiken en uit te dagen om met initiatieven te komen. De Regiegroep bepaalt vervolgens of 'waardebonnen' worden toegekend aan de initiatiefnemers. De gedachte hierachter was dat wijkbewoners het beste weten wat er in de wijk speelt en waar de prioriteit zou moeten liggen (Gemeente Eindhoven, 2008e).

Bestuurslid Regiegroep: *"Dit zijn allemaal initiatieven puur en alleen van bewoners. Dat is ook de grote doelstelling eigenlijk van de Regiegroep. Wij willen dat de bewoners zichzelf gaan ontplooiën en met ideeën komen"*.

De beleidsmakers wilden de betrokkenheid van bewoners bij de leefbaarheid van de wijk vergroten door hen meer invloed te geven bij de keuze voor inzet van financiële impulsen en door bewoners te stimuleren een eigen bijdrage te laten leveren aan de leefbaarheid van de wijk (Gemeente Eindhoven, 2008a).

Doelen

Het doel van het waardebonnensysteem is door beleidsmakers omschreven als het versterken van de positie van bewoners en hun in de gelegenheid stellen zelf met initiatieven te komen die de leefbaarheid in de wijk verbeteren en de sociale cohesie versterken (Gemeente Eindhoven, 2008e).

Door bewoners actief en daadwerkelijk te laten participeren bij de invulling van het beleid hoopte men de sociale cohesie te versterken en de betrokkenheid bij de leefomgeving te vergroten. Hierdoor zouden bewoners zelf meer en actiever activiteiten ontplooiën waardoor uiteindelijk de leefbaarheid toeneemt. Actieve bewonersparticipatie zou tevens de kwaliteit en inrichting van de openbare ruimte verbeteren, doordat zij weten waar prioriteiten liggen met betrekking tot leefbaarheidsproblematiek en actief bij kunnen dragen aan verbetering van de fysieke ruimte. Een deel van de ingediende voorstellen van bewoners had namelijk betrekking op de openbare ruimte (Gemeente Eindhoven, 2008a).

Werkwijze

Het waardebonnensysteem is onderdeel van een landelijke experiment dat de minister namens het kabinet organiseerde in samenwerking met het Landelijke Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA) en de Woonbond. Het waardebonnensysteem is bedoeld voor initiatieven die de leefbaarheid van de wijk verbeteren. De Regiegroep beheert het budget waarmee bewonersinitiatieven worden ondersteund. De Regiegroep beslist namens het College van Burgemeester en Wethouders over het toekennen van de waardebonnen (budgetten) voor initiatieven van wijkbewoners.

Bestuurslid Regiegroep: *"(. . .) In verschillende [andere] gemeenten [wilden] de gemeente een vinger in de pap houden. In zoverre, zij hadden ook nog de besluitvaardigheid. In Eindhoven [niet], wij zijn helemaal zelfstandig. Gemeente Eindhoven heeft gezegd in het begin: 'luister, hier is het budget, succes. Jullie nemen de beslissing, jullie beslissing is ook vaststaand'. Dus als de gemeente het er eigenlijk niet zo mee eens is, kunnen ze het niet terugdraaien"*.

Er is een maximum ingesteld van 5.000 euro per initiatief. Bewoners kunnen een aanvraagformulier invullen waarna de Regiegroep bepaalt of het initiatief wordt gehonoreerd of wordt afgewezen. (Gemeente Eindhoven, 2008e). De initiatieven van bewoners moeten voldoen aan een aantal criteria:

1. Het initiatief moet er aan bijdragen dat bewoners prettig samenleven en de wijk erop vooruit gaat;
2. het moet haalbaar zijn binnen de gestelde tijd;
3. het mag geen privébelangen dienen en
4. het beheer en onderhoud moet geregeld zijn.

Bewoners dragen dus niet enkel ideeën aan, maar dienen ook actief te participeren aan de daadwerkelijke realisatie van het initiatief. Binnen de gemeente werd een adviseur aangesteld om de regiegroep te voorzien van gevraagd en ongevraagd advies (Gemeente Eindhoven, 2008d; Gemeente Eindhoven, 2011).

Bestuurslid Regiegroep: *“Wij zijn heel goed ondersteund, het eerste jaar, als Regiegroep door de wijkcoördinator [van de gemeente]. (. . .) Hij heeft zich er niet mee bemoeid, alleen achteraf.. als wij klaar waren met de vergadering, dan gaf hij hier en daar nog een keer advies. Hij heeft wel van te voren gezegd, denk aan dit, denk aan het bestemmingsplan, denk aan zus, denk aan zo”.*

De gemeente heeft een aantal voorwaarden gesteld waaraan de Regiegroep moet voldoen. De Regiegroep bestaat uit 5 personen. Een even aantal bestuursleden zou de besluitvaardigheid niet bevorderen. Om de Regiegroep geen geïsoleerde groep bewoners te laten worden, dient er elk jaar een nieuw bestuurslid benoemt te worden. Dit betekent dus ook dat er elk jaar een bestuurslid aftreed, waardoor doorstroming op peil blijft. De bestuursleden van de Regiegroep zijn gekozen door de wijkcoördinator. In de zoektocht naar leden voor de Regiegroep is gezocht naar mensen die nog niet georganiseerd waren en nog niet vrijwillig een bijdrage leverden. Voor de benoeming van leden van de Regiegroep is verder rekening gehouden met de man/vrouw-verhouding, (etnische) achtergrond en met de plek in de wijk waar ze wonen (Gemeente Eindhoven, 2008d).

Financiering

De vijf bestuursleden van de Regiegroepen voeren hun taken uit op vrijwillige basis. De kosten beperken zich dus tot de waardebonnen die worden toegekend en de personele inzet voor ondersteuning van de Regiegroep. Doordat het versterken van bewonersparticipatie ook een (landelijk) doel was van het krachtwijkenbeleid, kwamen er vanuit het Rijk extra budgetten voor bewonersinitiatieven (Gemeente Eindhoven, 2008e). In 2008 hebben de 40 krachtwijken in totaal 10 miljoen euro ontvangen om bewonersinitiatieven te subsidiëren. Het budget is verdeeld over de wijken op basis van inwonersaantal (Tonkens & Kroese, 2009).

Het Rijk heeft naast de 40 krachtwijken ook de G31 gemeenten ondersteund om bewonersinitiatieven te stimuleren. Ook die gemeenten ontvingen 10 miljoen euro over 2008. Aangezien gemeente Eindhoven behoort tot de G31, ontving zij 300.000 euro die de gemeente in de gehele stad kon inzetten (Tonkens & Kroese, 2009)

In Eindhoven heeft men de budgetten per wijk verdeeld op basis van inwoneraantal en zwaarte van de problematiek. Doornakkers en de andere krachtwijken in Eindhoven, kregen meer geld dan andere wijken. Doornakkers heeft 80.000 euro gekregen (Tonkens & Kroese, 2009).

Resultaten

Door invoering van de Regiegroep wordt een groot deel van de bewoners bereikt. Door de Regiegroep en het waardebonnensysteem zijn veel initiatieven van de grond gekomen door en voor verschillende leeftijden en bevolkingsgroepen in de wijk. Van de specifieke resultaten van de gehonoreerde projecten en activiteiten is geen overzicht beschikbaar (Interview bestuur Regiegroep, 2015).

Sinds 2009 zijn er jaarlijks tientallen initiatieven ingediend. Voor het grootste deel heeft de Regiegroep deze gehonoreerd. Door de *bottom-up*-benadering zijn projecten en activiteiten uitgevoerd waar bewoners om hebben gevraagd. Op basis van betrokkenheid, initiatief en wensen van bewoners zijn uiteenlopende projecten en activiteiten georganiseerd waarmee ingrepen zijn gedaan in de fysieke (openbare) ruimte en activiteiten zijn georganiseerd waarmee de sociale samenhang werd bevorderd. Het zijn uiteenlopende projecten en activiteiten zoals 'gezond koken met kinderen', 'tijdelijke sportvelden', 'rollatorroute', 'opschoondag in de wijk voor 6 straten', 'winteractiviteiten voor kinderen in de wijk', 'zaalvoetbalteam', etc. (Tonkens & Kroese, 2009).

Meer dan de helft van de bewonersinitiatieven is sociaal van aard. Opvallend is dat de initiatieven in een deel van de wijk met veelal grote koopwoningen voornamelijk van fysieke aard zijn. Dit komt doordat huizenbezitters meer te besteden hebben en in mindere mate behoefte hebben aan de meest basale sociale activiteiten. Iemand met een laag inkomen, is juist meer aangewezen op de wijk (Tonkens & Kroese, 2009).

Door deze aanpak zijn meer en intensievere contacten met de allochtone bewoners ontstaan. Er werd een werkgroep met allochtone bewoners samengesteld die als verbinding fungeerde tussen de autochtone en allochtone gemeenschap. Dit bood bijvoorbeeld perspectief voor de oudere allochtonen die de taal vaak niet goed beheersten. Op die manier hoopte men meer respect voor elkaar standpunten en leefwijze te creëren. De integratie 'van binnen uit' werd effectief genoemd. De integratie van allochtone bewoners heeft geleid tot activiteiten als 'multicultureel koken', 'begeleiding voor theorie voor rijexamen met betrekking tot beheersing van de taal' en 'deelname aan wijkberaad' (Regiegroep, z.j.a; Regiegroep, z.j.b).

Succesfactoren

Een belangrijke succesfactor van de Regiegroep en het waardebonnensysteem is de snelheid waarmee initiatieven worden behandeld. Resultaten zijn vaak snel zichtbaar. Dit draagt er aan bij dat door de Regiegroep bewoners het idee krijgen dat er daadwerkelijk iets te regelen is.

Bestuurslid Regiegroep: *"Dat mensen zeggen van 'goh, ik ben op gesprek geweest bij de Regiegroep voor een activiteit.. en is goedgekeurd en 2 weken later had ik het geld al'. Dat is onvoorstelbaar bij de mensen dat ze zeggen 'hoe kan dat?' En dát heeft een positieve uitwerking gehad (. . . .) Wat altijd het grote probleem is geweest, is dat mensen denken 'de gemeente of woonbedrijf doet niks'. (. . . .) En toen dat [het plaatsen van poorten in achterpaden] eenmaal gebeurd was, zeggen de mensen van 'verrek, het kan wel'. En vanaf dat moment zijn er meer bewoners geweest van andere straten en zijn er meerdere poorten geplaatst".*

Uit een tussentijdse evaluatie blijkt dat in Doornakkers veel initiatieven worden ingediend door mensen die dat voorheen niet deden. Dit komt ook doordat initiatiefnemers niemand uit de regiegroep hoeven te kennen, niemand van de gemeente hoeven te kennen en niet in een bepaalde

straat die veel aandacht krijgt hoeven te wonen. Op een laagdrempelige manier, worden veel bewoners bereikt (Tonkens & Kroese, 2009).

De toegankelijkheid van het waardebonnensysteem zorgt er voor dat *bottom-up* initiatieven ontstaan die, gezien de voorwaarden die gesteld worden bij honorering, draagvlak hebben bij de bewoners (Interview bestuur Regiegroep, 2015; Van der Sprong, 2011).

Het succes van *bottom-up* initiatieven met veel draagvlak in de wijk draagt bij aan duurzame zelfredzaamheid van bewoners. Met financiële ondersteuning van de Regiegroep zijn bewoners activiteiten gaan ontplooiën waardoor het organisatorisch vermogen van bewoners is toegenomen. Een bestuurslid van de Regiegroep geeft een voorbeeld waaruit blijkt dat de zelfredzaamheid leidt tot minder aanvragen:

Bestuurslid Regiegroep: *“Ik heb het (. . .) laatst al aangegeven voor een project wat gaat over kunnen schminken en met ballonnen kunnen werken bij kinderactiviteiten. (. . .) Een vrouw uit de wijk dient daarvoor een aanvraag in, want iedere keer moet je iemand inhuren, dat kost weer zoveel geld. Nu is er gewoon een cursus geweest; aanvraag bij de Regiegroep. (. . .) acht of negen vrouwen geloof ik, die de cursus hebben gevolgd, en die nu gratis ter beschikking staan voor de wijk bij wijkactiviteiten”.*

De organisatie van het project is afhankelijk van de leden van de regiegroep. In het geval van Doornakkers is dit een succesfactor, maar in andere Nederlandse wijken bij soortgelijke projecten is dit een probleemfactor. Succes van het project is afhankelijk van de capaciteiten van de Regiegroep. Ze moeten het werk aan kunnen, begrip hebben voor verschillende soorten initiatieven, samen kunnen beslissen en verantwoordelijkheidsgevoel hebben (Engbersen e.a., 2010).

De ambtenaren van gemeente Eindhoven zijn tevreden over de leden van de Regiegroep en geven aan dat mede daardoor het succes wordt bepaald. Bij aanvang van het project heeft de gemeente dan ook aandacht besteed aan vorming van het bestuur van de Regiegroep:

Ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Je hebt enthousiaste kartrekkers nodig. [naam] had als persoon een bepaalde autoriteit en uitstraling, die kon toen langzaam dingetjes gaan overnemen [van de gemeente]. Daar hebben we natuurlijk wel naar gekeken: ‘welke mensen zien we nou in die “back-up” groep zeg maar, die dan geschikt zouden zijn om een stukje van onze taak over te nemen of mee op te pakken’. [naam] is ook iemand die duidelijk kan zijn, maar toch ook op moment dat het nodig was, toen in elk geval, tactvol kon zijn. Je moet niet alleen maar ja-knikkers hebben”.*

Probleemfactoren

Doordat het waardebonnensysteem in beheer van bewoners is, blijven zij afhankelijk van subsidies. In 2014 bedroeg het budget 30.000 euro. Hiermee was nog voldoende financiële ruimte om nieuwe activiteiten te ondersteunen, maar de Regiegroep verkeerd in onzekerheid over het voortbestaan van deze financiële injectie. Het budget wordt met 20% per jaar afgebouwd (Blokker, 2015).

Het uit handen geven van de financiële regie is nieuw voor de ambtelijke organisatie. Soms worden initiatieven gehonoreerd die normaal niet binnen de beleidskaders passen. De toenmalige wijkcoördinator ondervond in 2011 dat het lastig kan zijn collega-ambtenaren enthousiast te maken over de bewonersinitiatieven:

Ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Jammer genoeg ontstaat er wel wat weerstand tegen het project uit andere afdelingen binnen de ambtelijke organisatie. Veel ambtenaren zijn toch gewend om op een bepaalde manier met dingen om te gaan: elk besluit heeft zo zijn eigen proces. Voor deze mensen is het soms moeilijk te accepteren dat een bewoner een ludiek idee in de wijk uitvoert, zoals een lint van stoepkrijt, terwijl zij daar niet in gekend zijn. Ik krijg dan allerlei reactie, boze telefoontjes of mailtjes.”* (Engbersen e.a., 2010; Van der Sprong, 2011).

Het aantal aanvragen dat werd ingediend bij de Regiegroep is de laatste jaren enigszins teruggelopen. Het bestuur denkt echter dat dit niet per se een negatieve ontwikkeling hoeft te betekenen. In een interview geven zij aan dat de vermoedelijke oorzaak hiervan de verzadiging van de markt is; er is al ontzettend veel gedaan.

Bestuurslid Regiegroep: *“Alles is gebeurd, in die 6 jaar tijd, wat kan gebeuren. (. . .) Ja, dat mensen.. doordat het verzadigd is, geen aanvragen meer gaan indienen. Het enthousiasme wordt iets minder”.*

Ook de toegenomen zelfredzaamheid van bewoners, zoals in het voorbeeld van de schminkcursus, heeft er aan bijgedragen dat er minder aanvragen zijn geweest. Het bestuur ziet dit juist als positieve ontwikkeling, maar voor het voortbestaan van de Regiegroep blijven succesvolle aanvragen noodzakelijk (Interview bestuur Regiegroep. 2015).

6. Interviewanalyse

In dit hoofdstuk is een analyse van de afgenomen interviews uiteengezet. Er zijn 17 personen geïnterviewd. Er zijn twee interviews met twee personen tegelijkertijd afgenomen, waardoor in totaal 15 interviews zijn afgenomen. Er zijn gemeentelijke- en Rijksbeleidsmedewerkers, bewoners, medewerkers van Woonbedrijf, een wijkagent en vertegenwoordigers van interventies geïnterviewd. In de interviews zijn zij bevroegd over de effectiviteit van het beleid en de interventies. In dit hoofdstuk zijn de zienswijzen van de respondenten op de voor het onderzoek relevante thema's uiteengezet, ondersteund door getranscribeerde citaten. De focus ligt op sociale cohesie.

In §6.1 komt het beleid aan bod en in §6.2 volgen algemene zienswijzen op de uitvoering en effectiviteit van interventies. In bijlage 1 is een lijst met respondenten opgenomen en in bijlage 2 een topiclijst.

6.1 Beleid

6.1.1 Politiek

De wijkaanpak van Doornakkers werd beïnvloed door de landelijke politiek. In 2006 kwam de toenmalige Minister Alexander Pechtold van Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties (D66) met plannen om te investeren in de sociale herovering van aandachtswijken. Doornakkers werd hiervoor geselecteerd als Eindhovense wijk. In 2007 werd Doornakkers ook geselecteerd door de toenmalige Minister Ella Vogelaar van Wonen, Wijken en Integratie (PvdA) voor de tienjarige krachtwijkaanpak. Het krachtwijkenbeleid werd nadrukkelijk vanuit de PvdA geïnitieerd. Politieke veranderingen, politieke keuzen, de crisis en de veranderde rol van corporaties hebben invloed gehad op de continuïteit van het krachtwijkenbeleid.

Voormalig ambtenaar Ministerie: *“De wijkaanpak is vanaf het begin af aan heel politiek gekleurd. (. . .) Wat je niet moet doen als je een beleid tien jaar vol wil houden, is het [een] duidelijke politieke kleur meegeven, maar zeggen ‘dit is van ons allemaal’. Dit kan de kleur dragen van VVD, van Links en van Rechts. Dit is natuurlijk bij uitstek een PvdA plan”.*

Het is niet zo dat de inzet in de krachtwijken werd stopgezet bij een verandering in de coalitie:

Ambtenaar Ministerie: *“(. . .) in de kamer zie je dat nu nog steeds. (. . .) dan wil de kamer nog steeds doorgaan met die wijkaanpak. Dus vind wel dat je echt die tien jaar.. daar waar leefbaarheid onder druk staat, dat je dan een rol hebt zeg maar, als kabinet. Ook deze minister, Blok, VVD, die zet dit beleid wel voort, alleen op een andere manier (. . .) kennisdelen, eventueel regelgeving aanpassen. Dus in die zin hebben we nog steeds een taak daar in de leefbaarheid. Dat zit ook in de woningwet. Leefbaarheid is een verantwoordelijkheid van de Minister van wonen. Die 10 jaar.. elke minister die gekomen is (. . .) Die hebben allemaal gezegd ‘nee, het is voor tien jaar, het is getekend.. onze handtekeningen staan er onder”.*

Toch ervaren beleidsmedewerkers van gemeente Eindhoven negatieve effecten van de politieke veranderingen en de crisis die reorganisaties bij de gemeente veroorzaakte.

Ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Dan zie je ook weer dat het hierin.. onder andere een rechtse regering, dan wordt het [wijkaanpak] al geparkeerd. Hier [gemeente Eindhoven] komt weer de*

zoveelste reorganisatie, dan wordt het hier ook weer geparkeerd. Ja, dat zijn wel dingen die het lastiger maken”.

Er zijn een aantal manieren waarop de lokale politiek de wijkaanpak in Doornakkers heeft belemmerd. Politieke ideologieën liggen daaraan ten grondslag. Bij politieke ideeën over de wijkaanpak ontbreekt het soms aan praktische haalbaarheid:

Voormalig ambtenaar Gemeente Eindhoven: *“Politieke wenselijkheid slaat heel vaak de plank mis. ‘Wij vinden dat...’, kan dat wel in de praktijk? Nee, dat kan niet. Dat maakt het dan heel erg ambivalent van welke projecten wél goedgekeurd worden en welke níet. (. . .) Ja, dit project gaat het waarschijnlijk niet redden, maar het college wil het.. de partners willen het.. (. . .) Dan ga je het toch opstarten. Dan heb je als ambtenaar niks meer te willen”.*

Een andere politieke ideologie die niet realistisch bleek werd door het College vastgelegd in het wijkactieplan van de krachtwijkaanpak. Hierin wordt op verschillende thema’s een convergentie naar het stedelijk gemiddelde geambieerd.

Medewerker woonbedrijf: *“De raadsleden zullen ook nooit zeggen van ‘nou ja, we weten dat het een slechte wijk is, maar dat is nou eenmaal zo’. Dat is (. . .) politiek niet bespreekbaar. En langzamerhand begint daar wel een soort kentering in te komen.. dat de politiek nu ook makkelijker zegt van ‘ja, het is een volkswijk’. Ja, prima, daar halen we het stedelijk gemiddelde niet. (. . .) Tsja, als je dat als uitgangspunt neem.. dat haal je nooit. Kun je net zo goed niet beginnen, want dan kun je aan het eind alleen maar concluderen dat je gefaald hebt”.*

Ook de politieke wens van de integratie van allochtonen draagt er aan bij dat politieke ideologieën de effectiviteit van de wijkaanpak belemmert. Andere methoden kunnen effectiever zijn:

Voormalig ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Allochtonen mensen komen niet naar een wijkoverleg. Dat zit niet in hun cultuur, dat zit niet in hun systeem. (. . .) En de wethouder zegt: ‘ik wil dat er meer allochtonen in het wijkoverleg zitten’. Ik zeg: ‘wat moet ik dan doen? Ze bij de haren trekken en er in zetten? Terwijl die mensen daar niet willen zitten?’ (. . .) dan ga ik liever met 10 Marokkaanse buurtvaders om tafel zitten om over buurtproblemen te praten. Dan zijn ze ook georganiseerd. En eentje komt misschien een keer in het wijkoverleg om een verhaal te vertellen.. want die spreekt de taal, die staat er voor open”.*

De standpunten van lokale politieke partijen bleken soms onrealistisch. Betrokken ambtenaren dienden daar mee om te gaan en wensen zoveel mogelijk te implementeren. De lokale politiek had ook positieve effecten. Door de aanwijzing tot de Rijksprogramma’s nam de politieke aandacht toe, waardoor de mogelijkheden van de wijkaanpak werden vergroot.

Voormalig ambtenaar Gemeente Eindhoven: *“In één keer stond Doornakkers in beeld. Dat heeft voor mij de ruimte geboden om, na 2,5 jaar zitten leuren, dat het College en de raad besloten heeft dat er een wijkvisie ging komen voor Doornakkers. Want in Eindhoven was toen nog het beleid dat er alleen een nieuwe wijkvisie komt bij sloop/nieuwbouw. Dus voor Doornakkers geen visie, geen geld, geen erkenning binnen de gemeentelijke aanpak”.*

In eerste instantie was de doelstelling vanuit het Ministerie en het College om de achterstandswijken op te trekken naar het stedelijk gemiddelde. Al voordat de beleidsmakers aan de slag gingen, was er al kritiek op deze doelstelling. De respondenten geven aan dat de cijfers van Doornakkers nooit het stedelijk gemiddelde kunnen evenaren. Door de huidige woningvoorraad en bevolkingssamenstelling in Doornakkers is die doelstelling onrealistisch. Er wonen nou eenmaal mensen van lagere sociaaleconomische klassen en daar vinden de respondenten niks mis mee.

Medewerker Woonbedrijf: *“(. . .) laat nou dat stedelijk gemiddelde denken eens los en ga eens op zoek naar iets wat daadwerkelijk iets betekent voor die mensen die in die huizen blijven wonen en die over 10 of 20 jaar daar nog steeds zullen wonen. Het zijn namelijk gewoon kleine huizen, dat roept op dat daar mensen wonen met een kleine portemonnee”.*

6.1.2 Gebiedsgerichte aanpak

De gebiedsgerichte methode waarmee het beleid in Doornakkers werd uitgevoerd wordt als één van de succesfactoren gezien voor de positieve effecten van de wijkaanpak. De gebiedsgerichte aanpak zorgt er volgens de respondenten voor dat er korte lijnen zijn ontstaan met zowel bewoners als professionals van organisaties die in de wijk werken. De professionals die in Doornakkers werken, kennen een groot deel van de bewoners. Die korte lijnen versterken de signaleringsfunctie. Doordat gemeente Eindhoven en Woonbedrijf beide een gebiedsgerichte aanpak hanteren, is er sprake van synergie.

Medewerker Woonbedrijf: *“(. . .) ik denk dat één van de voordelen is, en die moet je niet uitvlakken.. Woonbedrijf is een gebiedsgericht werkende organisatie. Gemeente werkt ook gebiedsgericht en op dezelfde schalen hè. Dus op dezelfde gebieden georiënteerd.. Dat betekent dat je mekaar sowieso al vrij gemakkelijk vind. (. . .) daar waar in andere steden vaak.. ja, als je heel Den Haag Zuid aanwijst als krachtwijk, van wie is het dan?”*

Ook door geïnterviewde bewoners wordt de gebiedsgerichte aanpak gewaardeerd. Ook zij zien de korte lijnen als succesfactor. Daardoor was het voor bewoners makkelijker behoeften kenbaar te maken. De gebiedsgerichte aanpak is voor Doornakkers een succesfactor maar bewoners van andere wijken met gelijksoortige problemen, waar geen extra (wijkgerichte) inspanningen worden verricht, voelen zich achtergesteld:

Medewerker Woonbedrijf: *“Je krijgt ook nog eens een keer dat andere wijken, want dát heb ik heel vaak gehoord in Eindhoven, van ‘waarom moet altijd het geld naar dezelfde wijken?’ (. . .) ‘Moeten wij het dan als wijk ook slecht gaan doen? En ons heel asociaal gaan gedragen?’”*

Wijkagent: *“Je kunt natuurlijk niet dezelfde wijken altijd bevoorrechten, hè? De andere mensen, hier over de overweg, hebben ook recht op geld. (. . .). daar moet je natuurlijk ook wel een beetje de balans in vinden en dat is moeilijk. Het was natuurlijk ook zo, wij kregen eerst Pechtoldgeld [Sociale Herovering] en daar bovenop kregen we de krachtwijkgelden”.*

6.1.3 Participatie

Binnen het Eindhovens beleid kreeg participatie een steeds grotere rol. De in 2006 gevormde coalitie wilde bewoners meer betrekken bij ontwikkelingen die voor hen van belang zijn. Dit proces werd voortgezet en was voor de coalitie in 2014 nog steeds een belangrijk speerpunt in het kader van de decentralisatie van de overheid.

De respondenten zijn tevreden over de mate aan betrokkenheid van bewoners. Dit uit zich bijvoorbeeld in de opkomst bij bewonersavonden:

Medewerker Woonbedrijf: *“Het geïnteresseerd zijn in waar we allemaal mee bezig zijn in de wijk en dat ze ook nog zelf een keer wat kunnen inbrengen, daar zit wel een heel gewin in deze wijk. Want dat was voorheen toen we begonnen ook niet. Toen zaten er meer professionals bij dan dat er bewoners bij zaten”.*

De wetenschappelijke kennis over effectiviteit werd ook niet in alle gevallen als meest bepalende factor gezien bij de keuzen voor interventies. De bewoners stonden voorop:

Voormalig ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Dan stellen we het bewonersinitiatief boven de [de kennis over de] effectiviteit [die] één of ander wetenschappelijk bureau heeft getoetst in Amsterdam.. en daar werkte het niet. (. . .) Bewonersinitiatieven hadden altijd het primaat. Het komt van bewoners. Dát moeten we stimuleren”.*

Het is lastig gebleken om alle bewoners bij de wijkaanpak te betrekken. Professionals werken vaak in samenspraak met bewonersorganisaties, maar dat is meestal geen representatieve afspiegeling van de wijk. Idealiter vormt een bewonersorganisatie een vertegenwoordiging van de wijk. Er zijn problemen geweest tussen de gemeente en een reeds bestaande bewonersorganisatie. Die problemen resulteerden in een beëindiging van de samenwerking tussen beide partijen.

Een geïnterviewde geeft aan dat er misschien te snel tevredenheid ontstaat over de samenwerking tussen bewoners en professionals. De geïnterviewde bedoelt enerzijds dat professionals moeten beseffen dat ze niet samenwerken met een representatieve afspiegeling van de wijk, maar anderzijds ook dat bewonersorganisaties zelf niet moeten denken dat zij alle bewoners vertegenwoordigen bij afstemming over projecten en activiteiten. Wanneer de samenwerking tussen de bewonersorganisaties en professionals niet goed verloopt, kan dit ook liggen aan de leden van de bewonersorganisaties:

Voormalig medewerker Woonbedrijf: *“Het zijn vaak hele enthousiaste mensen [bewonersorganisaties], die heel veel graag willen doen. Wat ik ook heel vaak hoor is van ‘we doen van alles, maar de mensen doen niet mee’. Dan zeg ik ook ‘dan moet je iets anders gaan verzinnen’”.*

De beleidsmakers streefden naar actievere bewoners in Doornakkers. Het proces van participatie moest leiden tot meer zelfredzaamheid. Dit gebeurde ook door meer taken over te dragen en het initiatief meer bij bewoners te laten. Volgens respondenten is dit een proces, wat bijvoorbeeld bij de Regiegroep al gaande is en goed verloopt, dat tijd nodig heeft. Voorheen waren bewoners gewend dat alles werd georganiseerd door gemeente Eindhoven, Woonbedrijf en Welzijn Eindhoven. Hoewel het sturen op zelfredzaamheid een beleidsdoel was van zowel de gemeente als de Rijksoverheid, zegt een respondent daar het volgende over:

Ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Op een gegeven moment ontstaat ergens het woord ‘bewonersparticipatie’, dan ga je daar ook mee aan de slag. Maar voor mijn gevoel is dat niet iets waar wij nou heel erg zelf allemaal kunnen sturen.. maar daar is de maatschappelijke ontwikkeling en de trend naar. Eerst (. . .) organiseerden wij [de professionals] eigenlijk alle activiteiten. (. . .) Dat doen de mensen [bewoners] nou veel meer, omdat dat gewoon een kentering is in de maatschappij. Dat is gewoon een trend. Een hype misschien wel”.*

Of de wijkaanpak ook heeft geleid tot een toename van de zelfredzaamheid qua organiserend vermogen, is twijfelachtig. De betrokkenheid van bewoners is gegroeid, maar door de intensieve aanpak was het activiteitenaanbod vanuit instanties enorm. Dit had negatieve effecten op de mate aan zelfredzaamheid:

Medewerker Woonbedrijf: *“Ik denk.. voor mijn gevoel zijn ze ook wel doodgeknuffeld al die tijd. (. . .) Want als je altijd een etiketje plakt, dan worden er ook vaak allerlei instanties ingevlogen en dan gaan er dus heel veel mensen dingen organiseren. Dan krijg je automatisch dat bewoners ook achterover kunnen gaan zitten”.*

Toch geven respondenten aan dat door de wijkaanpak mensen actiever zijn geworden, zich meer in de wijk zijn gaan ontplooien en meer participeren aan de lokale samenleving. Dit resulteerde in sommige gevallen tot zelfredzaamheid. Die zelfredzaamheid had echter enkel betrekking op individuen of bepaalde groepen bewoners. Het bleek dat mensen zich wel willen inzetten voor en met elkaar, maar dan voornamelijk voor gelijksoortige mensen. De zelfredzaamheid leidde niet zozeer tot bijdragen aan de sociale cohesie van de gehele wijk, maar meer tot het organiseren van activiteiten voor “eigen mensen”:

Ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Mensen hebben hun eigen keuzevrijheid. Je zoekt toch je eigen soort mensen denk ik. (. . .) Die [actieve bewoners deelgebied X] hebben ook geen behoefte om allerlei dingen in Sint Jozef, of in de Poeijer [deelgebieden Y & Z] te organiseren. Nee, daar hebben ze hun eigen mensen”.*

6.1.4 Bevolkingssamenstelling

Voor het creëren van duurzame sociale cohesie wordt de hoge mate aan uitstroom van wijkbewoners nog steeds als een probleem ervaren. Door de inzet op de kwaliteit van de fysieke ruimte is de verwachting dat mensen minder behoefte zullen hebben om te verhuizen. Dit zal volgens respondenten in de komende jaren duidelijk worden. Een ander probleem voor het versterken van de sociale cohesie is het proces van individualisering. Beleidsmedewerkers zien dat dit al jaren geleden is ingezet en vinden (wijkbrede) sociale cohesie daardoor minder van deze tijd. Mensen hebben minder behoefte aan sociale samenhang met andere wijkbewoners en de wijk is voor veel individuen minder belangrijk geworden. Gaandeweg de wijkaanpak in Doornakkers werd dan ook minder op sociale cohesie ingezet. Respondenten geven aan dat ze niet begrijpen waarom in het wijkactieplan het gebrek aan sociale cohesie als dusdanig probleem werd gepositioneerd, dat daar zo veel inzet voor moest komen (Interview medewerker Woonbedrijf, 2015).

Klassenoverbruggende cohesie

Gemeente Eindhoven wilde de bevolkingssamenstelling in Doornakkers veranderen door de ontwikkeling van nieuwbouwuurt Tongelresche Akkers. De beleidsmakers streefden naar een cohesieve wijk met een positieve impuls voor de sociaaleconomisch zwakkere bewoners van Doornakkers.

De respondenten geven aan dat er weinig samenhang is met de bewoners van Doornakkers en de ‘nieuwe’ bewoners van Tongelresche Akkers. Respondenten stellen dat de verschillen tussen mensen

in beide wijken simpelweg te groot zijn voor een significant aandeel klassenoverbruggende contacten. Daarnaast helpt het niet dat de crisis het bouwproces heeft gestagneerd.

De Toeloop is een openbaar gebouw en in principe voor iedereen bedoelt, maar de theorie dat onderling contact leidt tot betere perspectieven voor lagere sociaaleconomische klassen heeft in Doornakkers niet op die manier zijn praktische neerslag gehad. De voornaamste redenen die hiervoor genoemd worden zijn de verschillen tussen de mensen, die te groot zouden zijn, en het belang van bewoners bij klassenoverbruggende contacten. Bewoners hebben er zelf geen behoeften aan, waardoor het zich ook niet ontwikkelt. Volgens de respondenten heeft ook de individualisering van de samenleving een negatief effect op de (klassenoverbruggende) cohesie. Het idee van sociale mix is volgens respondenten voornamelijk een politieke wens, in de praktijk is het *“wishfull thinking”*, stelt een voormalig ambtenaar van gemeente Eindhoven.

Voormalig ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Mensen maken keuzes om, vooral in de sociale beleving, hun eigen leefwereld te kiezen. (. . .) Dan kun je er heel veel trajecten op los laten, maar de kans dat dat slaagt is vrij marginaal”.*

Wijkagent Doornakkers: *“Alleen de mensen van die wijk [Tongelresche Akkers] en deze wijk [Doornakkers] is een hemelsbreed verschil. Op de tekentafel is dat heel mooi, maar in de praktijk werkt dat niet zo”*

Uit interviews blijkt dat de wens tot klassenoverbruggende contacten niet overeen komt met het perspectief dat de bewoners centraal moeten staan. De mogelijkheid tot klassenoverbruggende contacten zijn goed gefaciliteerd, maar als bewoners van Tongelresche Akkers of Doornakkers die behoefte niet hebben, zal er weinig klassenoverbruggend contact plaatsvinden.

Voormalig medewerker Woonbedrijf: *“Wat ik in déze heb gevonden, is dat het heel erg van bovenaf bepaald is en veel te weinig vanuit bewoners zelf. Is aan de nieuwe bewoners van Tongelresche Akkers gevraagd of zij behoefte hebben om in contact te komen met de mensen uit Doornakkers? Weet je, want die beleving is heel anders. Mensen die daar willen komen wonen met hun gezin, die willen hun kinderen gewoon op een goede school hebben. En die willen hun kindje laten voetballen bij een voetbalclub waar geen incidenten zijn. Zijn er wel incidenten? Dan gaan ze ergens anders naar toe”.*

In de interviews zijn ook positieve effecten van de nieuwbouwuurt op Doornakkers genoemd. De sociale mix wordt op de basisschool in De Toeloop als positief ervaren. Daarnaast zijn de bewoners van Tongelresche Akkers belangrijk voor het voorzieningenniveau in de wijk:

Medewerker Woonbedrijf: *“(. . .) die [bewoners] uit Tongelresche Akkers geven natuurlijk meer uit in de supermarkt dan die uit Doornakkers. Nou, prima, want daarmee hou je uiteindelijk zo’n supermarkt levensvatbaar”.*

Interetnische cohesie

In het stads-brede beleid maakte gemeente Eindhoven geen etnisch onderscheid meer. De diversiteit aan bevolkingsgroepen in Doornakkers was bij het gebiedsgericht beleid in de wijk echter een aanleiding om te investeren in de cohesie tussen autochtone en allochtone bewoners. Volgens de respondenten bemoeilijkt de sociale opbouw van de wijk de interetnische samenhang. De sociale opbouw bestond, volgens een voormalig medewerker van Woonbedrijf, grofweg uit 50% autochtonen

en 50% allochtonen. Tevens is een groot deel van het percentage allochtonen van Turkse komaf. Hierdoor ontstaat een Turkse gemeenschap in de wijk, die door het hoge percentage minder goed integreren. Zij zoeken elkaar op.

Voormalig medewerker Woonbedrijf: *“Dan [bij 50% allochtoon] is integratie ook moeilijker als dat je 10% van tien verschillende mensen met culturele achtergronden hebt. Dat mixt makkelijker”.*

Cultuurverschillen spelen ook een rol in de participatie aan de samenleving van allochtonen bewoners. Meermaals is aangegeven dat de inzet op participatie van allochtonen niet is geslaagd. Volgens respondenten kun je stellen dat het beleid hierin heeft gefaald, maar zij benadrukken de verschillen in cultuur en mentaliteit die zij in de praktijk ervaren.

Respondenten stellen dat het belang van interetnische contacten ook veel meer een politieke ideologie is en daardoor veel meer speelt bij de instellingen en professionals, dan bij de bewoners zelf. Geïnterviewde bewoners zeiden daar over:

Bestuurslid Regiegroep/bewoner: *“Ik ben er altijd voorstander van geweest om die integratie te laten plaatsvinden. Ook een groot voorvechter van geweest. Maar wat wel op een gegeven moment geweest is; de scheiding is gebleven. (. . .) Dus, je kunt niet integreren. Je kunt naast elkaar leven, maar je kunt niet zeggen ‘we gaan het samenvoegen, we gooien het op één pot en er ontstaat een nieuwe samenleving’ (. . .) Samensmelten? Dat gaat niet (. . .) je kunt wel dingen naast elkaar doen”.*

De beperkte integratie wordt voornamelijk binnen bepaalde politieke partijen, waaronder de PvdA, en door professionals als probleem ervaren. De mensen in Doornakkers vinden het vooral belangrijk dat er geen spanningen zijn en dat het samenleven in een wijk geen problemen veroorzaakt. Dat is ook niet aan de orde in Doornakkers. De mensen zijn tevreden met de huidige relaties tussen autochtonen en allochtonen.

Voormalig medewerker Woonbedrijf: *“Want dat is ook integratie hè.. begrip hebben voor elkaars verschillen en verschillen in behoeften. (. . .) Want je kan wel allemaal Nederlands spreken, maar dat wil nog niet zeggen dat je allemaal dezelfde taal spreekt”.*

6.1.5 Openbare ruimte & veiligheid

Openbare ruimte

De fysieke uitstraling van de wijk en de openbare ruimte waren belangrijke speerpunten in de wijkaanpak van Doornakkers. De beleidsmakers wilden de kwaliteit van de openbare ruimte verbeteren als voorwaarde voor een leefbare wijk. Door verbetering van de kwaliteit en inrichting van de openbare ruimten poogden de beleidsmakers tevens meer ontmoeting te faciliteren.

De kwaliteit van de openbare ruimte is sterk verbeterd gedurende de wijkaanpak. Alle respondenten zijn zeer tevreden met de kwaliteit van de openbare ruimte. Woningen zijn gerestaureerd, de gevels kregen een opknappbeurt, de straten en het rioolsysteem zijn opgewaarderd, het openbaar groen werd beter bijgehouden, speelvoorzieningen zijn aangelegd.

Wijkagent Doornakkers: *“De uitstraling van de hele wijk is natuurlijk heel positief. Kijk, ik heb ook met collega’s uit Zweden hier rond gereden. Die kwamen dan op werkbezoek en wilden achterstandswijken zien. Die reden hier door de wijk en zeiden ‘is dit een achterstandswijk? Moet je eens bij ons in Stockholm komen kijken’. Van buiten ziet het er hartstikke mooi uit. (. . .) Dat is*

natuurlijk wel heel belangrijk, dat de uitstraling al heel goed is. Kijk, als ergens vuil is, komt er alleen maar meel vuil. Tuurlijk is het moeilijk om dat elke keer op te ruimen, maar de uitstraling is wel heel belangrijk. (. . .) Staat er teveel graffiti, of één graffiti, en dat laten ze staan, dan komen er twee, komen er drie en dan wordt de hele muur volgeklad. Haal je dat weg? Dan ziet het er beter uit, maar dan vermeerderd het ook niet”.

De fysieke gesteldheid van de wijk wordt ook gewaardeerd door bewoners. Respondenten horen regelmatig positieve reacties waaruit blijkt dat bewoners meer tevreden zijn over de leefomgeving. De bewoners zijn trots op de wijk, geven medewerkers van Woonbedrijf aan.

De zelfredzaamheid van bewoners betreffende de fysieke gesteldheid van hun woonomgeving is toegenomen. Hiervoor vervult de leefbaarheidscoach van Woonbedrijf een belangrijke taak. Hij geeft aan dat door af te stappen op negatieve situaties (zoals klike's in de voortuin, afval in zicht, verloedering, slecht onderhoud) bewoners meer zelf zijn gaan doen om de fysieke gesteldheid van de leefomgeving op orde te houden. Handhaving blijft echter noodzakelijk.

Veiligheid

De beleidsmakers wilden de veiligheid in Doornakkers verbeteren. Uit de interviews blijkt dat de veiligheid in de wijk is verbeterd. De fysieke verbeteringen hebben daar in elk geval aan bijgedragen. Als voorbeeld worden de poorten in de achterpaden genoemd, dat creëert toch weer een obstakel voor de gelegenheidsdief.

Bewoners zijn gewezen op de rol van sociale cohesie met betrekking tot veiligheid. Sommige burens weten van elkaar bijvoorbeeld wanneer ze op vakantie zijn, terwijl anderen het belang van een goede relatie met de burens niet in zien. De wijkagent probeert mensen daar op te wijzen, maar geeft aan dat sommige groepen niet te overtuigen zijn.

Wat de verbetering van de veiligheid heeft veroorzaakt, vinden respondenten lastig om aan te geven. Er zijn meerdere factoren die daar mogelijk aan bijgedragen hebben:

Wijkagent Doornakkers: “Ik denk dat je het totaalplaatje moet zien. Ik bedoel, mijn baas zal misschien zeggen ‘dat komt doordat mijn personeel meer aanwezig is in de wijk’. Iemand van Woonbedrijf zou zeggen ‘dat komt omdat wij goede interventies hebben. (. . .) Ik denk dat we daar allemaal een steentje aan bijdragen. Het is niet één partij, we zijn met z'n allen. Alleen dat is moeilijk te meten”.

Voor de wijkaanpak was er sprake van overlast en drugsproblematiek in de wijk. Respondenten geven aan dat deze problemen sterk zijn verminderd. Of dit heeft geleid tot een verbetering van onveiligheidsgevoelens is niet gemeten, maar dat vermoeden hebben respondenten wel. Zij stellen dat onveiligheidsgevoelens geen groot probleem (meer) is voor de leefbaarheid van Doornakkers.

6.2 Interventies

6.2.1 Theoretische onderbouwing

Bij veel losse- en kleinschalige projecten is weinig aandacht besteed aan een theoretische onderbouwing. Een aantal respondenten geven aan dat daar bij subsidies ook geen tijd voor was. Daarnaast speelde de ervaring van de beleidsmakers een rol in het gebrek aan concrete theoretische onderbouwingen.

Medewerker Woonbedrijf: *“(. . .) je hebt natuurlijk je theoretische bagage bij je, op het moment dat je zo’n project verzint. Dat zit in de achterkant van je hoofd, dat is niet iets wat je heel erg aan de voorkant gaat inzetten als je je format zit te schrijven”.*

Ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Ja, maarja. Ik zag het ook altijd maar als een soort van proeftuin hè. Je gaat ook dingen gewoon.. proberen, buiten. En soms slaan dingen wel aan en soms niet. (. . .). Ik denk dat we ook wel wisten wat de behoeftes waren. Maar ik denk dat het meest jammere is, dat je nooit voor langere tijd dingen verder.... Het waren allemaal maar losse flodders een beetje hè”.*

Daarnaast zijn respondenten ook van mening dat niet altijd alles wetenschappelijk onderbouwd of gemeten kan worden. Een medewerker van Woonbedrijf haalt hierbij het voorbeeld van de voetbalclub aan. De voetbalclub had problemen met betrekking tot bestuurlijke organisatie, ledenaantal en vrijwilligers. Gefinancierd door krachtwijkgelden is daar toen een verenigingsmanager aangesteld. In korte tijd zat er een nieuw bestuur, waren er meer vrijwilligers en begon de jeugdafdeling te groeien.

Medewerker Woonbedrijf: *“Dan denk ik ‘ja, dat is eigenlijk een kleine investering, met een enorm effect op zo’n wijk’. (. . .) Om nou te zeggen ‘dat kan je wetenschappelijk onderbouwen?’ Nee, dat denk ik niet. Ik denk niet dat je het op die manier kan meten”.*

Het belang van goed functionerende sportorganisaties was voor de beleidsmakers duidelijk, alleen vanuit hun perspectief is een effectiviteitsonderzoek niet noodzakelijk om bevestiging van de (positieve) effecten te krijgen. Die bevestiging werd in dit soort gevallen gehaald uit geluiden en signalen vanuit de wijk.

6.2.2 Succesfactoren

Samenwerking

De wijkaanpak heeft over het algemeen geleid tot een verbetering van de samenwerking tussen verschillende partners. Het duurde even voor de juiste netwerken waren opgebouwd maar na verloop van tijd werd de samenwerking beter.

Voormalig ambtenaar gemeente Eindhoven: *“[Medewerker woonbedrijf] en ik hadden zoiets van ‘we moeten eigenlijk los van het organisatiebelang, we moeten een gezamenlijke agenda gaan formuleren”.*

Dit resulteerde in een alliantie tussen woonbedrijf, de gemeente en een gezamenlijke visie. Die samenwerking moest er toe leiden dat niet vanuit het financieel perspectief van organisaties werd gehandeld, maar vanuit het collectieve belang en de behoeften van de wijk. Zowel de respondenten van de gemeente als die van Woonbedrijf zijn enthousiast over dat samenwerkingsverband.

De respondenten zijn over het algemeen positief over elkaar. De mensen die met Doornakkers aan de slag gingen zijn meestal voor een lange periode bij de wijkaanpak betrokken geweest. De financiële mogelijkheden vanwege de Rijksprogramma’s hadden hier een positief effect op. Door deze vorm van duurzaamheid was de gezamenlijke kennis over de wijk enorm en leerden de professionals elkaar goed kennen. Het kleinschalige karakter van een kernteam waarin veel professionals participeerden is een succesfactor geweest voor de wijkaanpak:

Wijkagent Doornackers: *“Het kleinschalige.. het kernteam.. hoe we het kleinschalig hadden, vond ik positief. Nu hebben we WijEindhoven [stads-breed project gericht op individuele ondersteuning], dat is te kolossaal. (. . .) Oudere professionals uit het kernteam die nemen nog makkelijk contact met me op omdat we elkaar goed kennen. (. . .) maar die nieuwe denken allemaal ‘ik heb dat niet nodig, ik regel dat zelf’. Weinig overleg, weinig terugkoppeling, dat vind ik ook jammer”.*

Medewerker Woonbedrijf: *“Bij gemeente Eindhoven.. die zijn eigenlijk de afgelopen jaren constant in transitie geweest. Dus je was al lang blij als je een ambtenaar had die bleef zitten. De aanwijzing tot krachtwijk leidde er wel toe dat je dus ambtelijke capaciteit had die dus bleef, die niet na een half jaar weer weg was. Er werden wel mensen op gezet die iets konden”.*

Individuele capaciteiten

Of een interventie wel of niet een succes is, hangt voor een groot deel af van de mensen die ingezet worden voor de interventie. De Rijksambtenaren van het Ministerie toonden het belang van competente mensen binnen een interventie aan. Uit interviews blijkt dat zij daar ten tijden van de wijkaanpak onderzoek naar hebben laten verrichten; ‘Best Persons’ heb je nodig, bij de gemeente, corporatie en bewoners:

Ambtenaar Ministerie: *“Wat we hebben geleerd is dat je ‘best persons’ nodig hebt. (. . .) die verder durven te gaan. Die echt iets verbinden. (. . .) die dingen voor elkaar krijgt wat een ander niet kan”.*

Bij de zoektocht naar effectiviteit moet het werk van individuen niet onderschat worden. Het is bepalend of een interventie wel of niet succesvol is. Wat in Eindhoven werkt, hoeft niet per definitie in een andere stad ook te werken. Elke stad heeft zijn eigen omstandigheden en ‘eisen’ waar de interventie zo goed mogelijk op ingericht moet worden. De competenties van individuen zijn daar bij van doorslaggevende rol, geven respondenten aan.

Voor bewonersorganisaties als de Regiegroep geldt hetzelfde. In Eindhoven zijn respondenten zeer tevreden over het bestuur van de Regiegroep. Hoe bewoners die rol invullen, is natuurlijk van groot belang voor de effectiviteit van interventies. Maar de afhankelijkheid van individuele kwaliteiten van bewoners, kan (bij een gebrek aan ‘best persons’) ook een risicofactor zijn.

Ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Ja, ja. Dat [De Regiegroep] gaat goed, maar dat zou voor hetzelfde geld ergens anders misschien helemaal niet goed gaan”.*

Bewonersparticipatie

Zowel bewoners als ambtenaren en medewerkers van andere organisaties zijn van mening dat het betrekken van bewoners positief is geweest voor de effectiviteit van de interventies. Geïnterviewde professionals geven aan dat de samenwerking soms lastig tot stand kwam, maar zodra die “kinderziekten” verholpen waren hadden de bewoners een effectieve bijdrage voor de signalering van problemen in de wijk.

Bewoner Doornackers: *“Het grote probleem is altijd geweest, dat is vroeger geweest.. en dat begint een klein beetje terug te komen, er wordt voor de mensen [bewoners] beslist. Ik heb altijd gezegd ‘het is nooit goed dat de gemeente beslist wat goed is voor de mensen’. De mensen bepalen of het goed is. Informeer eerst de mensen, overleg eerst met bewoners, en ga dan eens kijken wat je kunt*

doen. (. . .) En die lijntjes [tussen instanties en bewoners] waren zeker in het begin, de eerste jaren zeker, heel kort. Dat heeft ook effectief gewerkt”.

Bewoners geven aan dat de verbeterde samenwerking tussen instanties en bewoners er aan bij heeft gedragen dat bewoners actiever zijn geworden. Bewoners kregen meer vertrouwen in de systeemwereld doordat ze eigen inbreng hadden.

Bewoner Doornakkers: *“Daarna [behaalde resultaten] is inderdaad gebleken dat de gemeente wél bereikbaar was. (. . .) Van daaruit zijn er toch meer initiatieven van bewoners gekomen”.*

Qua bewonersparticipatie is het betrekken van de allochtone gemeenschap lastig gebleken, zeker in interetnisch verband. De betrokkenheid van allochtonen is lager. Respondenten geven aan dat er veel inzet is geweest om die groepen meer te betrekken, maar dat zij hier niet in geslaagd zijn. Een aantal respondenten geeft aan dat de mogelijkheden geboden worden, maar dat als allochtonen echt niet willen er ook niet verder gepusht moet worden. De respondenten geven aan dat bewonersparticipatie in Doornakkers een proces is wat nog steeds gaande is en tijd nodig heeft.

Zichtbaarheid

Respondenten geven aan dat interventies het meest succesvol zijn wanneer resultaten zichtbaar zijn. Door fysieke interventies is niet alleen de uitstraling verbeterd, maar zijn bewoners trotser op de wijk geworden.

Medewerker Woonbedrijf: *“Door de fysieke uitstraling van de wijk aan te pakken zijn bewoners trotser geworden en waarschijnlijk ook anders tegen deze wijk aan gaan kijken”.*

Bewoner Doornakkers: *“Je moet een zichtbaar resultaat hebben, wil het geloof van de bewoners in de wijk (. . .), wil dat terugkomen”.*

Door zichtbare resultaten van interventies zien bewoners dat er vooruitgang zit. Voor veel mensen in de wijk waren sociale interventies van minder belang. Individuele problemen, isolering en het gebrek aan participatie waren voor veel bewoners geen problemen in de wijk. De verloedering en de negatieve fysieke uitstraling van voorheen, was voor die bewoners het grootste leefbaarheidsprobleem. Gezien de tevredenheid over de fysieke uitstraling bij bewoners en professionals, is de zichtbaarheid een effectieve succesfactor geweest.

Medewerker Woonbedrijf: *“Ik vind hem [de wijk] fysiek absoluut erg verbeterd. Er zijn heel veel mensen die daar lekker zitten te wonen zonder problemen. Voor hun is dat [fysieke uitstraling] het belangrijkste”.*

6.2.3 Probleemfactoren

Tijdsdruk

Bij de aanwijzing tot krachtwijk kregen de beleidsmakers te maken met tijdsdruk. Subsidies dienden in korte tijd besteed te worden, vaak vanwege politieke verantwoording. Er was weinig tijd om keuzes te maken over de interventies waarin beschikbaar gekomen budgetten geïnvesteerd werden en om afspraken te maken over de samenwerking tussen partijen. Zeker ten tijde van de Rijksaanwijzingen hadden betrokken partners tijd nodig om een goede samenwerking aan te gaan. Na verloop van tijd werd er beter samengewerkt. De tijdsdruk heeft volgens de beleidsmakers tot enkele problemen geleid en wordt ook door geïnterviewde (voormalig) Rijksambtenaren als een probleemfactor gezien.

Voormalig ambtenaar Ministerie: *“Het [opstellen van wijkactieplannen] moest echt in een paar maanden hè. En waarom? Omdat die minister ook richting de Tweede Kamer aan moest aangeven wat de voortgang was. Dus dan is zoets als een kamerbrief leidend over hoe dat proces in een stad gaat”.*

Er zat een enorme tijdsdruk op het opstellen van de wijkactieplannen. Dat kwam de kwaliteit niet ten goede:

Voormalig ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Een aantal gebieden, waaronder Doornakkers, stond net aan het begin van het inventariseren van de daadwerkelijke problemen dus.. We hadden nog helemaal geen beeld van welke kant we uit wilden. (. . .) Toen moest er gewoon binnen zes weken een programma in elkaar gefietst worden voor het Ministerie”.*

De tijdsdruk leidde er toe dat op zeer korte termijn interventies ontworpen werden. Hierdoor is te weinig rekening gehouden met het draagvlak wat nodig is om een interventie succesvol te laten zijn.

Medewerker Woonbedrijf: *“Er moest heel snel besloten worden wat we met de gelden gingen doen en daardoor zijn veel projecten bedacht op papier (. . .) [met] aannames van ‘ik denk dat dit een goed idee is’, zonder te kijken naar ‘wat willen de bewoners eigenlijk?’”.*

Door de tijdsdruk en de beperkte organisatie bij het kiezen van bepaalde interventies, zijn subsidies niet altijd goed besteed in de ogen van de respondenten. Aanvankelijk werden projecten en activiteiten georganiseerd voor groepen, terwijl daar geen tegenprestatie voor was. In het kader van participatie en betrokkenheid is vervolgens meer gehamerd op een tegenprestatie van bewoners. Die tegenprestatie moest dan zijn dat de groepen die financieel ondersteund werden of waar activiteiten voor werden georganiseerd, iets terug moesten doen voor de wijk. Sommige interventies droegen niet bij aan het gemeenschappelijke belang van de wijk, waardoor de doelen niet bereikt werden.

Medewerker Woonbedrijf: *“Als je dat op een goede manier allemaal vorm wil geven samen met bewoners, dan heb je gewoon, denk ik, meer tijd daar voor nodig”.*

De respondenten denken dat subsidies beter besteed zouden worden als er meer tijd is voor een analyse, bewonersinbreng, een theoretische onderbouwing en voorbereiding en overleg over samenwerkingen.

Projectencarrousel

Doordat de financiële mogelijkheden voor de wijkaanpak toenamen vanwege beschikbaar gestelde budgetten, kwamen er allerlei initiatieven van organisaties en instanties om mee te dingen. Volgens veel van de respondenten hebben de Rijksaanwijzingen tot Krachtwijk en Sociale Herovering geleid tot een projectencarrousel. Die projectencarrousel hield in dat er een grote hoeveelheid kleinschalige projecten werd georganiseerd waarvan de effectiviteit en duurzaamheid omstreden was.

Voormalig ambtenaar gemeente Eindhoven: *“Dat [aanwijzing tot krachtwijk] was een toezegging van heel veel geld. Als je ergens ‘geld’ roept, dan gaan alle organisaties van ‘hee, er is geld.. we kunnen projecten indienen (. . .) en we kunnen onze organisatie weer rondraaien’. Zo werkt het gewoon. Geld is omzet, ook in de sociale sector, en biedt weer mogelijkheden voor groei”.*

Voormalig ambtenaar Ministerie: *“(. . .) op zich maakt dit [Rijksaanwijzingen] energie los, maar dat trekt ook wel een heleboel ZZP'ers en clubjes aan van ‘oh, er komt weer een subsidiestroom aan vanuit het Rijk. Ik ga me daar op de wijk storten”.*

Een geïnterviewde bewoner geeft aan dat door toegewezen subsidies te veel met geld is gesmeten door “bemoeienis” van allerlei instanties en dat budgetten te makkelijk op allerlei projecten werd weggeschreven. Hierdoor ontstond wrijving met de gemeente in de discussie over waar het geld aan besteed zou moeten worden.

In 2010 startte het Ministerie van BZK het experiment ‘Aanpak van de projectencarrousel’. Aanleiding hiervoor was de gesignaleerde projectencarrousel die in veel van de 40 wijken was ontstaan. Volgens een geïnterviewde Rijksambtenaar wilde het Ministerie voorkomen dat het geld in allerlei kleine projecten wordt geïnvesteerd, terwijl die helemaal niet duurzaam zijn.

Ambtenaar Ministerie: *“Dan ben je toch een paar jaar bezig om dat uit te zoeken van ‘wat is nou een goede werkwijze? Daar hebben we nu nog steeds heel veel plezier van”.*

Het experiment om een projectencarrousel te voorkomen, had beter vooraf georganiseerd kunnen worden. Dat dit niet gebeurd is komt volgens respondenten door de ambtstermijn waarbinnen personen in de politiek resultaten willen behalen in combinatie met de beschreven tijdsdruk. Op die manier heeft de politieke context een negatieve invloed op de kwaliteit en effectiviteit van de wijkaanpak gehad. De hoeveelheid projecten en activiteiten was te groot waardoor ze slagkracht misten. Investeren in een kleiner aantal interventies heeft bij respondenten de voorkeur vanwege meer onderlinge afstemming.

Medewerker Woonbedrijf: *“Wat ik al zei van ‘misschien had het beter gewerkt op het moment dat je zegt van.. je doet een paar goede zaken en dat je daar bewoners ook bij kunt betrekken. Nu was het van ‘nou, we gaan dit doen en kom, meld je aan!’, en dan raar staan te kijken als er zich niemand aanmeldt. Want zo is het toch bij een aantal dingen ook gegaan”.*

Medewerker Woonbedrijf: *“Iedereen zegt ‘het was een projectencarrousel’. Daar ben ik het erg mee eens. Het leverde vooral een hoop afleiding op. (. . .) Plus het circus wat er mee samenhang”.*

Schaalproblemen

De grootte van Doornakkers is een probleemfactor voor het creëren van meer sociale cohesie op wijkniveau. Doornakkers is door de nieuwbouwuurt gegroeid tot ongeveer 4700 inwoners. De gebiedsgerichte beleidsvoering was constant gericht op de wijk als geheel. Voor bewoners is de gehele wijk niet relevant. Ze voelen zich niet aangetrokken tot de wijk als geheel. Voorheen werd meer gesproken over Doornakkers-oost en Doornakkers-west. Beide buurten hadden ieder een eigen wijkgebouw. De oriëntatie van beide buurten besloeg een kleinere groep bewoners op een kortere afstand waardoor bewoners zich eerder aangesproken voelden bij activiteiten op buurtniveau.

Wijkagent Doornakkers: *“De reikwijdte van mensen is niet veel meer dan vijftig meter van de woning waar ze zitten. De hele wijk wordt nu bij de gemeente als één gezien. Probeer ze maar eens te bereiken. (. . .) Bij de Poerstraat is een apart wijkje, bij de Oostenrijkse woningen voelen ze zich een apart wijkje. Zo hebben we nog heel veel subwijkjes. En die zitten dan allemaal wel in Doornakkers, maar die voelen zich niet betrokken bij de mensen uit oost, bij wijze van spreken”.*

Vertegenwoordiger interventie: *“Je hebt meer met je burens, dan iemand die een straat verder woont”.*

Duurzaamheid

Respondenten geven aan dat er te veel projecten zijn georganiseerd met een korte looptijd. Om de doelen, uiteindelijk verbetering van de leefbaarheid, te bereiken is een langere looptijd noodzakelijk. Vanwege de korte looptijd van sommige projecten was de effectiviteit beperkt en ontstonden twijfels over de plausibiliteit van de investering. Vooral vanwege de besproken projectencarrousel werden veel projecten uitgevoerd die niet duurzaam waren.

Medewerker Woonbedrijf: *“Maar ga er dan niet vanuit dat als je daar [Doornakkers] een gezondheidsprogramma overheen uitrolt, dat ze dan volgend jaar allemaal op het stedelijk gemiddelde zitten. (. . .) Ik bedoel, er zitten daar ook heel veel Turkse mensen met diabetes te wonen. Verzin dáár dan een project voor wat daar dan een antwoord op geeft, in plaats van dat je daar heel kort geld in pompt en daarna weer weg bent, want dan ben je gewoon weer terug bij af”.*

Een van de respondenten is van mening dat de korte looptijd van projecten niet iets negatiefs hoeft te zijn. Daardoor kun je juist inspelen op problemen en behoeften van dat moment.

Voormalig medewerker Woonbedrijf: *“De tijd verandert op dit moment zó snel, dat je beter, denk ik, een afgebakend project kunt doen.. met duidelijk van ‘nou, wij investering hier in (. . .) want daar zien wij vanuit de mensen, merken we dat daar behoefte aan is’. En dat afsluiten, want wat is duurzaamheid? Over tien jaar spelen er weer hele andere dingen. (. . .) Ik geloof niet zo in een interventie nu die er over tien jaar voor zorgt dat het een betere wijk is, want de bevolking die verandert, de samenstelling verandert, mensen worden ouder, behoeftes worden anders, over tien jaar zijn er weer hele andere problemen die kunnen spelen”.*

Veranderingen van personen op belangrijke posities in de samenwerking tussen verschillende partijen beperkt de effectiviteit en snelheid van het proces. Ook volgens geïnterviewde bewoners komen frequente personele wisselingen bij instanties de wijkaanpak niet ten goede. Er moeten dan nieuwe relaties opgebouwd worden en er worden vaak andere accenten gelegd of een andere weg ingeslagen. Wat opvalt is dat andere respondenten juist stellen dat de intensiviteit van de wijkaanpak er voor zorgde dat personen langer in functie bleven.

6.3 Conclusie

De wijkaanpak vloeit voort uit politieke gedachten. Rijksprogramma's gericht op het terugdringen van achterstanden hebben de wijkaanpak in Doornakkers geïntensiveerd, maar ook lokale politieke veranderingen hebben invloed gehad. De coalitie van 2006 zette nadrukkelijk in op het voorkomen van polarisatie en in de periode erna kwam bewonersparticipatie centraler te staan. Voor een effectieve beleidsvoering zijn echter een aantal belangrijke belemmeringen rechtstreeks herleidbaar tot het politieke systeem. De meeste respondenten vinden dat het geld achteraf gezien effectiever geïnvesteerd had kunnen worden, maar door tijdsdruk en veranderingen juist in de systeemwereld bleek het in de praktijk lastig duurzame verbeteringen te creëren. De Rijksprogramma's creëerde tevens een projectencarrousel waardoor slagkracht werd gemist; er waren in het begin te veel kleinschalige interventies die niet duurzaam waren.

Respondenten zijn van mening dat het individuele perspectief van bewoners het belangrijkste is om de wijk in de lift te krijgen. Een cohesieve wijk is belangrijk, maar de respondenten zien individuele ondersteuning als voorwaarde voor meer samenhang in de wijk. Veel bewoners met individuele problemen onttrekken zich aan de (lokale) samenleving en zullen pas meer (duurzaam) participeren,

wanneer eigen zorgen zijn verholpen en problemen zijn opgelost. Voor die tijd voelen zij nauwelijks aanleiding om te participeren.

De inzet op verbetering van de kwaliteit en inrichting van de openbare ruimte is effectief geweest. De fysieke uitstraling van de wijk is sterk verbeterd en bewoners zijn meer tevreden over de leefomgeving. De effectiviteit van sociale interventies is minder goed te bepalen. De respondenten zijn van mening dat er veel goede projecten zijn uitgevoerd die een positief effect hadden voor bewoners. Of er daadwerkelijk sociale veranderingsprocessen hebben plaatsgevonden vinden de respondenten moeilijk aan te geven. Van het bereiken van duurzame sociale cohesie op wijkniveau is geen sprake. De inzet op integratie van allochtonen blijkt ineffectief doordat zij minder betrokken zijn bij hun leefomgeving en doordat allochtone bevolkingsgroepen dusdanig vertegenwoordigd zijn in de wijk, dat zij geen behoefte hebben om te participeren aan de lokale samenleving. Ook de toegevoegde waarde van nieuwbouwuurtongelresche Akkers is beperkt. Zij droegen weliswaar bij aan optimalisering van het voorzieningenniveau, maar van het gewenst verbeterend effect qua sociale cohesie zien de respondenten weinig terug. Mogelijk verandert dit wanneer de bouwontwikkeling in deze buurt weer aantrekt.

Volgens de respondenten komt een beperkte cohesie ook doordat die behoefte er bij bewoners vaak niet is. Het schaalniveau van de wijk is hier debet aan. Als professional kun je de mogelijkheden vergroten en zoveel mogelijk proberen te faciliteren, maar het is de mentaliteit en behoefte van bewoners die uiteindelijk de kwaliteit bepaalt.

De beleidsmakers accepteren de status van Doornakkers als concentratie van sociaaleconomische lagere klassen. Bepaalde problemen zijn hierbij niet uit te sluiten en zullen blijven optreden. De respondenten geven aan dat er altijd wijken zullen blijven die meer aandacht nodig hebben dan anderen. Door bevolkingssamenstelling en de mentaliteit van een deel van de mensen in Doornakkers zal aandacht noodzakelijk blijven. Zeker omdat inzet op sociale veranderingen lange termijn werk is.

Medewerker Woonbedrijf: *“Natuurlijk, als het ergens lukt.. dan wil je natuurlijk het liefste het lek dichten. Maar als dat nou niet lukt, en dat lukt in dit geval niet, zorg dan dat je daar de emmers heb klaarstaan en de dweilen. En doe daar dan een tandje harder dweilen, daar is niks mis mee”.*

Voor de respondenten heeft de wijkaanpak in Doornakkers een positieve invloed gehad op de wijk. Inzet op diverse thema's blijft belangrijk voor deze wijk om een negatieve spiraal te voorkomen. De winst die behaald is qua samenwerking met bewoners en tussen instanties onderling is een succesfactor voor een effectieve aanpak. Aandacht voor Doornakkers blijft nodig, zeker individuele ondersteuning dient een aandachtspunt te zijn gedurende het ingezette proces richting een participatiesamenleving. In Doornakkers wonen veel mensen die daar niet klaar voor zijn. Op de vraag wat er was gebeurd indien er geen wijkaanpak was geweest, beantwoordden vrijwel alle respondenten dan ook in essentie hetzelfde als de wijkagent:

Wijkagent Doornakkers: *“Dan hadden we een verloederde wijk gehad die er niet uit zag”.*

7. Conclusies en aanbevelingen

In dit laatste hoofdstuk staan de belangrijkste conclusies van het onderzoek. Met deze conclusies kan antwoord worden gegeven op de hoofdvraag die is opgesteld in hoofdstuk 1. Tot slot zijn enkele aanbevelingen voor verder onderzoek en toekomstig beleid met betrekking tot sociale cohesie en leefbaarheid in achterstandswijken geformuleerd.

De hoofdvraag van dit onderzoek is: “Wat is de onderbouwing van het beleid ter bevordering van sociale cohesie en leefbaarheid in Doornakkers en in welke mate was dit beleid effectief?”

7.1 Conclusies

7.1.2 Beleid

Om de polarisatie te bestrijden lag na de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 de focus op het creëren van een inclusieve stad met meer inbreng van bewoners. Het uitgevoerde beleid in Doornakkers werd sterk beïnvloed door nationale politieke besluiten. De wijkaanpak kreeg een flinke impuls na de Rijksaanwijzingen tot Sociale Herovering en Krachtwijk. Hierdoor ontstond tevens meer aandacht voor de wijk vanuit de lokale politiek. Dit resulteerde enerzijds in vergroting van de mogelijkheden voor de wijkaanpak in Doornakkers, maar anderzijds in de implementatie van politieke ideologieën die niet haalbaar bleken te zijn en een beperkende factor waren.

Doordat er een grote combinatie van verschillende beleidsinspanningen in Doornakkers gaande was, is het lastig om behaalde resultaten toe te schrijven aan één specifiek beleid. De beleidsinspanningen zijn integraal en kunnen niet los van elkaar gezien worden. Ook is de invulling van het gebiedsgerichte beleid onderhevig geweest aan het generieke gemeentelijk beleid doordat daarin kaders zijn gesteld over thema's die ook in het gebiedsgerichte beleid zijn geïmplementeerd.

Met de gebiedsgerichte aanpak kan beter ingezoomd worden om de specifieke problemen op een effectieve manier te bestrijden (Smith, 1999). Op een integrale wijze kwamen verschillende beleidsthema's aan bod. Door de gebiedsgerichte aanpak werd op relatief kleine schaal gewerkt. Hierdoor ontstonden korte lijnen met bewoners en andere partners, wat de effectiviteit van het beleid ten goede kwam. De aanpak was specifiek op Doornakkers gericht waardoor problemen relatief makkelijk gesignaleerd konden worden. De aanpak en interventies zijn op de situatie in Doornakkers aangepast en doordat de effectiviteit van interventies ook afhankelijk is van individuele capaciteiten, zijn de resultaten van de uitgevoerde interventies niet geschikt voor generalisatie. Behaalde resultaten in Doornakkers zijn sterk afhankelijk van de lokale situatie en zouden in andere wijken anders kunnen zijn. Door de strakke inkadering van de grenzen van de wijk vielen bewoners uit naastgelegen wijken buiten de wijkaanpak, terwijl daar soms dezelfde problemen speelden.

De wijkaanpak in Doornakkers richtte zich op zowel de wijk als collectief, als op individuele ondersteuning. Door sociale cohesie wilden de beleidsmakers het wijkcollectief versterken, maar door het grote aantal mensen met diverse individuele problemen achter de voordeur, werd sociale stijging als voorwaarde gezien voordat die bewoners aan de lokale samenleving kunnen participeren. Voor bewoners met individuele problemen werd een aanpak opgesteld gericht op individuele ondersteuning.

7.1.3 Leefbaarheid

In het *Beleidsplan Wonen Deel I* zette gemeente Eindhoven in op 'Schoon, Heel en Veilig'. De fysieke uitstraling van de wijk en de kwaliteit van de openbare ruimte waren belangrijke speerpunten in de wijkaanpak van Doornakkers. Dat was nodig want de openbare ruimte was van laag niveau en er was sprake van verloedering. Door de fysieke ingrepen wilde gemeente Eindhoven de verbondenheid van bewoners met hun wijk vergroten.

De beleidsmakers wilden bewoners laten participeren; voor zowel signalering als een actieve bijdrage. Die actieve bijdrage werd verwacht bij de Straat aan Zet aanpak. Met de Aanpak van de Speelvoorzieningen werd ingezet op het creëren van plekken voor ontmoeting om de sociale samenhang te versterken. Die aanpak leidde tot verbetering van de kwaliteit en inrichting van de openbare ruimte en bood kinderen een veilige en aangename speelomgeving. Er werd meer gebruik gemaakt van de speelvoorzieningen, waardoor de openbare ruimte levendiger werd. Ontmoetingsplekken zijn nodig om sociale cohesie te faciliteren (Völker e.a., 2007; Tolsma e.a., 2009). Of er daadwerkelijk duurzame sociale verbanden ontstaan vinden geïnterviewden lastig aan te geven, maar het faciliteren van ontmoetingsplekken in de openbare ruimte vergroot in elk geval de kans daar op. Dat een groep bewoners in protest kwam tegen het plan een speelvoorziening aan te leggen nabij hun woningen, bevestigt het onderscheid tussen subjectieve en objectieve leefbaarheidsverbetering (Deuten & Pauwels, 2004).

De kwaliteit van de fysieke ruimte is sterk verbeterd gedurende de wijkaanpak, maar er is ook veel geïnvesteerd. Uit interviews blijkt dat bewoners trotser op en meer tevreden met de wijk zijn geworden. De concrete zichtbaarheid van de resultaten van de fysieke aanpak dragen hier aan bij. Tevredenheid met de leefomgeving in de wijk is een belangrijke pijler voor het bepalen van de *quality of life* (Bolt & Van Kempen, 2011). De fysieke aanpak is gericht op het collectief van de wijk. Met het verbeteren van de openbare ruimte en de fysieke uitstraling is voldaan aan de wensen van het gros van de wijkbewoners. Een schone buurt verhoogt de kwaliteit van de woonomgeving (Wilson & Kelling, 1982). Een slechte fysieke kwaliteit van de leefomgeving beperkt de verbondenheid met de wijk waardoor bewoners de wijk eerder verlaten en de cohesie verminderd (Knol, 2002). Bewoners zijn zelf meer gaan doen om de fysieke gesteldheid van hun leefomgeving op orde te houden. De fysieke staat van de wijk moet op peil blijven. Dat is een voorwaarde voor een leefbare wijk. Afwijkend gedrag en verloedering werd aangepakt. Door het vroegtijdig weghalen van graffiti wilden de beleidsmakers meer graffiti voorkomen. Dit sluit aan op de *theory of broken windows* van Wilson & Kelling (1982).

7.1.4 Sociale cohesie

De sociale cohesie in Doornakkers was verminderd. Dit kwam voornamelijk door de grote instroom van diverse- en sociaaleconomisch zwakkeren en de uitstroom van sociaaleconomisch sterkeren. De diversiteit aan bevolkingsgroepen droeg bij aan de beperkte samenhang. Het 'kennen en gekend worden' is volgens de beleidsmakers de beste manier om sociale onthouding te signaleren en te voorkomen. In de *Stadsvisie 2010* schreef de gemeente enkele doelen voor het sociaal beleid. De beleidsmakers wilden de zelfredzaamheid en participatie bevorderen, mogelijkheden bieden voor ontwikkeling, ontspanning, ontmoeting en opvang en achterstanden voorkomen.

Deze doelen komen in sterke mate overeen met de doelen van De Toeloop. De ervaringen van respondenten met betrekking tot het versterken van de sociale cohesie sluiten aan bij Willemse

(2006); het is mogelijk bepaalde voorwaarden te creëren, maar sociale cohesie kan niet geproduceerd worden. Respondenten geven aan dat je afhankelijk bent van de bewoners. Bewoners bepalen uiteindelijk of er invulling gegeven wordt aan de mogelijkheden die professionals bieden om de sociale cohesie te versterken.

Interetnische cohesie

Bij het diversiteitsbeleid *Beter Samen en Samen Beter* werd geen specifieke beleidsaandacht meer geschonken aan sociaal-culturele diversiteit. Voor gemeente Eindhoven was afkomst geen reden meer voor het maken van onderscheid. In het gebiedsgerichte *Wijkactieplan* van Doornakkers constateerde gemeente Eindhoven echter achterstanden van etnische groepen. Daarnaast werd het risico van spanningen tussen bevolkingsgroepen vergroot doordat zij elkaar onderling niet goed kenden. Allochtone bewoners participeerden niet aan de lokale samenleving. Volgens respondenten kwam dit door het grote aandeel allochtonen in de wijk, waardoor zij elkaar op blijven zoeken. Dit komt overeen met de homogeniteitstheorie die stelt dat mensen bij voorkeur omgaan met personen die op hen lijken. In etnisch heterogene wijken zoeken soortgelijken elkaar op (Alesina & La Ferrara, 2002). Een andere reden dat allochtone bewoners niet participeren is volgens respondenten het cultuurverschil in behoefte om te participeren.

Bij de interventie Doornakkers Praat is het niet gelukt een representatieve afspiegeling van de wijk te betrekken. Allochtone bewoners voelen te weinig betrokkenheid bij hun leefomgeving. Bij de Regiegroep zijn wel resultaten geboekt op interetnische cohesie. Om allochtone bewoners meer te betrekken werd een werkgroep opgesteld die fungeerde als verbinding tussen de autochtone en allochtone gemeenschappen. Hieruit blijkt dat het aandeel allochtonen in de wijk een beperkende factor was, want zij vormden immers een aparte (allochtone) werkgroep.

Bewoners ervaren weinig integratie, maar zijn tevreden wanneer het samenleven in een wijk geen problemen veroorzaakt. Interetnische cohesie is lastig te bereiken. Maar zo lang geen sprake is van de conflicttheorie die stelt dat een grote etnische diversiteit leidt tot gevoelens van etnische bedreiging, ervaren respondenten dit niet als een groot probleem. Respondenten geven aan dat interetnische cohesie en -beleidsaandacht ook gevoed wordt door een politieke ideologie van sommige partijen.

Klassenoverbruggende cohesie

Bij de bouw van nieuwbouwuurt Tongelresche Akkers hoopte gemeente Eindhoven dat de nieuwe bewoners een positief effect hadden op de kansarme bewoners. Door klassenoverbruggend contact en rolmodellen in de wijk moest het sociaal kapitaal in de wijk groeien. De Toeloop is een interventie waarmee gemeente Eindhoven een sociale verbinding tussen verschillende bewonersklassen wilde faciliteren. Er is niet gemeten in hoeverre er sprake is van cohesie tussen verschillende klassen, maar respondenten geven aan weinig duurzame klassenoverbruggende cohesie door De Toeloop te verwachten. In interviews wordt aangegeven dat mensen uit hogere klassen minder belang hebben bij een wijkgebouw. De leefstijlen van armen en rijken verschillen sterk, bijvoorbeeld in vrijetijdsbesteding (Alesina & La Ferrara, 2002; Tolsma e.a., 2009). Dat komt ook doordat het sociaal netwerk van hoger opgeleiden ruimtelijk meer verspreid is waardoor zij minder gebonden zijn aan de wijk (Fisher, 1982; Blokland, 2000).

In interviews stellen respondenten dat de verschillen tussen de mensen van Doornakkers en Tongelresche Akkers te groot zijn en dat er bij bewoners zelf geen behoefte is. Het creëren van klassenoverbruggende cohesie bleek enerzijds lastig, maar anderzijds is er mogelijk een versterkend

effect. Putnam (2000) stelt dat mensen in achterstandsposities vaak niet in staat zijn bruggen te slaan naar mensen in betere sociaaleconomische posities (*bridging capital*). Om sociaaleconomisch zwakkeren niet te isoleren van andere klassen richt gemeente Eindhoven zich in het *Beleidsplan Wonen Deel I* op het creëren van homogene buurten in heterogene wijken. De mate aan overbruggende cohesie tussen beide klassen is in Doornakkers beperkt, maar het leidt tot (onbewuste) uitwisseling van sociaal en cultureel kapitaal. Isolering wordt dan beperkt doordat mensen hun horizon verbreden en ambities ontwikkelen (Van Arum e.a., 2009).

De trage ontwikkeling van de nieuwbouwuurt is een beperkende factor voor klassenoverbruggende cohesie.

Participatie

In Doornakkers woonden veel multi-probleem gezinnen met problemen achter de voordeur waardoor sprake was van sociale onthouding en isolatie. In het stedelijk ontwikkelingsprogramma 2005-2009 van de *Stadsvisie Eindhoven 2010* stelde gemeente Eindhoven dat in wijken waar deze problematiek in versterkte mate voorkomt extra ingezet zal moeten worden om de sociale cohesie te bevorderen. De gemeente gaf daarbij aan dichterbij de burger te willen staan, samenwerking te willen zoeken en zeggenschap te willen delen. De decentralisatie werd gevoed door de coalities van de gemeenteraadsverkiezingen. De coalities wilde meer inbreng van bewoners en actievere participatie creëren. Wanneer mensen het gevoel hebben deel te nemen aan een groter geheel kan de identificatie met een wijk toenemen (Dekker & Bolt, 2015). Respondenten geven aan dat wanneer bewoners met individuele problemen kampen, de inzet op participatie minder resultaat heeft. Het welbevinden is noodzakelijk om te kunnen participeren aan de (lokale) samenleving.

Het thema participatie was ook onderdeel van het Rijksprogramma Sociale Herovering. Met de beschikbaar gekomen budgetten kon gemeente Eindhoven aansluiten op het gemeentelijk beleid waarin ook naar meer participatie werd gestreefd. De gemeente gaf hier invulling aan door te starten met Doornakkers Praat; een open wijkoverleg om samen met bewoners het proces van wijkontwikkeling te doorlopen. Doornakkers Praat was ook opgestart om andere bewoners dan de bestaande bewonersorganisatie op een nieuwe manier te betrekken. De bestaande bewonersorganisatie was geen vertegenwoordiging van de wijk (meer). Dat is gevaarlijk wat het risico van *place attachment* en identiteitsvorming is dat kleine, gesloten groepen of gemeenschappen ontstaan doordat zij verder geen waarden delen met en begrip tonen voor de rest van de maatschappij (Fukuyama, 1999; Kearns & Forrest, 2000). Door openheid en transparantie moest de verbondenheid van bewoners met de wijk toenemen. Doornakkers Praat wordt gezien als katalysator van de toegenomen betrokkenheid van bewoners. Ook door de Straat aan Zet aanpak is de betrokkenheid van bewoners toegenomen.

Door oprichting van de Regiegroep hebben bewoners financiële zeggenschap gekregen over de wijk. Er ontstaan *bottom-up* initiatieven die zonder bemoeienis van gemeente Eindhoven tot stand kunnen komen. Hierdoor neemt ook de zelfredzaamheid toe. Gemeente Eindhoven is daardoor meer als partner in het netwerk gaan fungeren, zoals de coalitie na de gemeenteraadsverkiezingen in 2014 wilde.

De respondenten zijn het er over eens dat de betrokkenheid van bewoners is toegenomen, maar het is lastig gebleken alle soorten bewoners te laten participeren. Professionals zoeken nog vaak de samenwerking met bewonersorganisaties op, maar dat is geen representatieve afspiegeling van de

wijk. Ook heeft de betrokkenheid van bewoners niet geleid tot een oplossing van het vrijwilligersprobleem.

7.1.5 Interventies

Het uitvoeren van interventies gaat niet altijd gepaard met een theoretische onderbouwing. Dit komt doordat vaak in korte tijd besloten moet worden welke interventies ingezet worden. De keuzen voor bepaalde interventies zijn vaak gebaseerd op ervaring en gevoelsmatige zienswijzen over wat de behoeften zijn en welke interventies daar bij passen. De effectiviteit wordt soms bepaald door een onderzoek, maar soms ook door signalen uit de wijk.

Succesfactoren van interventies

De kwaliteit van de samenwerking tussen betrokken partners is belangrijk voor de effectiviteit van een interventie. Een samenwerking waarbij de betrokken partners het collectieve belang boven het eigen belang plaatsen wordt als positief ervaren door de respondenten. Bij een benadering vanuit eigen belang kunnen belangenconflicten ontstaan, wat een negatief effect heeft op de effectiviteit van de samenwerking. Ook een kleinschalig team met personen die een geruime tijd dezelfde functie vervullen draagt bij aan de kwaliteit van de samenwerking.

Het succes van een interventie wordt ook bepaald door capaciteiten van individuen. Vooral in sociale projecten kan het empathisch vermogen en de daadwerkelijke betrokkenheid van individuen de doorslag geven. Wanneer individuele competenties niet toereikend zijn, kan dat leiden tot minder vertrouwen in de interventie bij degenen waarvoor de interventie bedoeld is.

Het betrekken van bewoners draagt volgens de respondenten bij aan het succes van een interventie. Bewoners die inbreng kunnen hebben en zich gehoord voelen hebben meer vertrouwen in de betrokken instanties. In het proces van decentralisatie en in de huidige participatiesamenleving willen bewoners zelf mee kunnen beslissen over eigen leefomgeving.

Zichtbare effecten van interventies dragen bij aan het succes van een interventie. Interventies die enkel puur sociale veranderingen effectueren zijn minder tastbaar voor het collectief van de wijk. Sociale interventies zijn vaak meer gekoppeld aan een doelgroep terwijl zichtbare fysieke verbeteringen van invloed zijn op het grotere geheel. Bij zichtbare effecten is daardoor vaak meer draagvlak, want alle bewoners zien iets veranderen.

Probleemfactoren van interventies

Veel interventies hebben te maken met tijdsdruk, wat een probleemfactor voor de effectiviteit blijkt te zijn. Vaak is er vanwege politieke druk weinig tijd om keuzes te maken over de interventies waarin beschikbare budgetten worden geïnvesteerd. Te weinig tijd in de voorbereidingsfase voor een analyse, bewonersinbreng, een theoretische onderbouwing en overleg over samenwerkingen is van negatieve invloed op het draagvlak voor de interventie.

Een grote hoeveelheid kleinschalige projecten tegelijkertijd kan een probleemfactor zijn voor de effectiviteit van interventies. Een grote hoeveelheid organisaties en instanties bemoeilijkt de samenwerking en het behouden van overzicht. Door de grote hoeveelheid activiteiten en projecten sneuvelen veel interventies vanwege een gebrek aan slagkracht en draagvlak. De duurzaamheid van allerlei langs- en door elkaar lopende interventies is beperkt gebleken.

De focus op wijkniveau is een probleemfactor voor de effectiviteit van interventies. Doornakkers is een grote wijk met verschillende deelgebieden. Veel interventies richtten zich op Doornakkers als geheel, terwijl de gehele wijk slechts een kader is dat de systeemwereld heeft gehanteerd. Bewoners voelen zich niet aangetrokken tot de wijk als geheel waardoor interventies op die schaal draagvlakproblemen kunnen hebben.

Het gebrek aan duurzaamheid van interventies is van negatieve invloed op de effectiviteit van interventies. Frequente wisselingen van personele inzet bij instanties versterken het gebrek aan duurzaamheid, doordat nieuwe relaties opgebouwd moeten worden en accenten worden verlegd. Interventies gericht op sociale veranderingen vereisen duurzaamheid doordat een korte looptijd de gewenste verandering niet teweeg kan brengen.

7.2 Aanbevelingen

7.2.1 Beleid

Respondenten geven aan dat de ingezette interventies en de keuzevorming daarbij gebaseerd is op individuele ervaring. De laatste jaren is echter veel onderzoek gedaan naar de effecten van wijkinterventies. Die ontwikkelingen moeten beleidsmakers nauwlettend volgen om meer inzicht te verkrijgen in effectieve beleidsvoering. Beleidsmakers zouden de concrete kennisuitbreiding over effectieve wijkinterventies moeten implementeren in de beleidsvoering, daar is op dit moment nog weinig aandacht voor. Op die manier blijft de kennis van de beleidsmakers actueel.

Veel succes in Doornakkers vloeit voort uit de bewonersparticipatie. Het draagvlak in de wijk voor initiatieven van bewoners is groot. Het is echter nog niet gelukt om alle bewonersgroepen van de wijk te laten participeren. De manier waarop bewoners betrokken worden in Doornakkers is al enkele jaren hetzelfde. Voor een enthousiasmerend effect kunnen nieuwe methoden opgezet worden, om ook initiatieven van bewoners van de grond te krijgen die tot op heden nog niet bereikt zijn. Hierbij kan gedacht worden aan de allochtone bevolking. Integratie met de autochtone bewoners lijkt lastig, maar dat de huidige methode niet aansluit op de behoefte van allochtonen hoeft niet te betekenen dat zij niet deelnemen aan de participatiesamenleving.

7.2.2 Onderzoek

Enerzijds is er een zoektocht gaande naar een meer *evidence-based*-manier van werken. Studies naar de effectiviteit van wijkinterventies zouden de kloof tussen praktijk en wetenschap moeten verkleinen. Anderzijds is het proces naar meer bewonersparticipatie nog volop gaande. Een mogelijk onderzoeksonderwerp zou zijn om de relatie tussen theoretische onderbouwingen en projecten en activiteiten ontstaan uit bewonersinitiatieven te bestuderen. Interessant is namelijk in hoeverre interventies theoretisch onderbouwt moeten kunnen worden, of moeten aansluiten op theorieën, wanneer bewonersparticipatie zelf al een (beleids)doel is?

Literatuur

- Akers, R.L. (1977), *Deviant Behavior: A Social Learning Approach*. 2nd ed. Belmont: Wadsworth
- Akkers, M & Fenger, M (2005), *Het beleidsproces in theorie en praktijk*. In: P.H.M. van Hoesel, F.L. Leeuw, & J.W.M. Mevissen (Red.), *Beleidsonderzoek in Nederland, kennis voor beleid; een ontwikkeling van een professie*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Alesina, A. & E. La Ferrara (2002). Who trust others? *Journal of Public Economics*, 85, pp. 207-234
- Allport, G.W. (1954), *The nature of prejudice*. Cambridge: Addison-Wesley
- Altman, I. & S.M. Low (1992), *Place attachment*. New York: Plenum Press
- Andersen, H.S. (2002), Excluded Places: The Interaction Between Segregation, Urban Decay and Deprived Neighbourhoods. *Housing, Theory and Society*, 19:3-4, pp. 153-169
- Andersson, R. & A. Bråmån (2004), Selective Migration in Swedish Distressed Neighbourhoods: can area-based urban policies counteract segregation processes? *Housing Studies*, 19(4), pp. 517-539
- Andersson, R. & S. Musterd (2005), *Area-based policies: a critical appraisal*. Gävle: Uppsala University
- Arthurson, K. (2002), Creating Inclusive Communities through Balancing Social Mix: A Critical Relationship or Tenuous Link? *Urban Policy and Research*, 20(3), pp. 245-261
- Arts, K. & S. Te Riele (2011), *Vrijwilligerswerk onder werkenden en niet-werkenden*. Sociaaleconomische trends, 2e kwartaal, pp. 54-62. Den Haag: CBS
- Arum, S van, M. Uyterlinde & A. Sprinkhuizen (2009), *Sociale samenhang: buurtgebonden bewonersbetrokkenheid & overbruggende contacten; een verkenning*. Utrecht: Movisie
- Atkinson, R. & K. Kintrea (2000). Owner occupation, social mix & neighbourhood impacts. *Policy and Politics*, 28 (1), pp. 93-108
- Baum, S., K. Arthurson & K. Rickson (2010), Happy people in mixed-up places: The association between the degree and type of local socioeconomic mix and expressions of neighbourhood satisfaction. *Urban Studies*, 47, pp. 467-485
- Beckhoven, E. van & R. van Kempen (2002), *Het belang van de buurt*. Utrecht: DGVH/Nethur Partnership
- Bergeijk, E. van, A. Kokx, G. Bolt & R. van Kempen (2008), *Helpt herstructurering? Effecten van stedelijke herstructurering op wijken en bewoners*. Delft: Eburon
- Billiet, J., S. Eisinga & P. Scheepers (1996), Ethnocentrism in the low countries, a comparative perspective. *New community*, 22, pp. 401-416
- Blau, P.M. (1977), A macrosociological theory of social structure. *American Journal of Sociology*, 83, pp. 26-54

- Blokker, K. (2015), *Verslagen visitatiecommissie 2015 Tongelre*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven
- Blokland, T. & J. Nast (2014), From public familiarity to comfort zone: the relevance of absent ties for belonging in Berlin's mixed neighbourhoods. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38 (4), pp. 1142-1159
- Blokland, T. (2000). Unravelling three of a kind: cohesion, community and solidarity. *Netherlands Journal of Social Sciences*, 36(1), pp. 56-70
- Boeije, Hennie., Harm 't Hart & Joop Hox (2009), *Onderzoeksmethoden*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers. Achtste druk
- Bolt, G. (2001), *Wooncarrières van Turken en Marokkanen in Ruimtelijk Perspectief*. Utrecht: Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen
- Bolt, G. & R. van Kempen (2011), Successful mixing? Effects of urban restructuring policies in Dutch neighbourhoods. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 102(3), pp. 361-368
- Bond, L., E. Sautkina & A. Kearns (2011), Mixed Messages about Mixed Tenure. Do Reviews Tell the Real Story? *Housing Studies*, 26, pp. 69-94
- Bovenkerk, F., M.J.I. Gras & R. Ramsোধ (1995), *Discrimination against migrant workers and ethnic minorities in access to employment in The Netherlands*. Genève: International Labour Organisation
- Breedveld, K., R. Bronneman-Helmers, J. Dagevos, J. de Haan, S. Hoff, S. Keuzenkamp, R. Kwekkeboom, J. Timmermans & E. Zeijl (2002), *Sociale cohesie binnen een aantal maatschappelijke sectoren*. In: De Hart, J. (2002), *Zekere banden; Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- Bryman, A. (2012), *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press
- Burgemeester en wethouders van Eindhoven (2006), Raadsinformatiebrief betreft 'Sociale Herovering' Raadsnummer: 06.R1753.001.
- Burgers, J. & J. Vranken (2003), *How to Make a Successful Urban Development Programme; Experiences from Nine European Countries*. Antwerp: UGIS
- Bursik, R.J. & H.G. Grasmick (1993), *Neighborhoods and crime, the dimension of effective community control*. San Francisco: Lexington Books, 1993
- Buurtbemiddeling Eindhoven (z.j.), Wat is buurtbemiddeling?
http://www.buurtbemiddeling eindhoven.nl/?page_id=29 Geraadpleegd: 3 augustus 2014
- Campbell, K.E. & B.E. Lee (1992), Sources of personal neighbor networks: social integration, need or time. *Social Forces*, 70, pp. 1077-1100
- Camstra, R., R. Grotendorst, K. Leidelmeijer, A. Opdam, W. Rohde & M. Treep (1998), *Nulfase Effectmeting Herstructurering*. Den Haag: Ministerie van VROM/DGVH
- Caten, H. ten (2007), *De aantrekkelijke stad; demografie en migratie in Eindhoven*. In: J. Smeets (Red.), *11X040*. Tilburg: Gianotten

Centraal Bureau voor de Statistiek (2014), *Jaarrapport Integratie 2014*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek

Dagevos, J. (2014), *Maakt de buurt verschil? Bevolkingsamenstelling en interetnische verhoudingen*. In: J. Bakens, H.L.F. de Groot, P. Mulder en C-J. Pen (2014), *Soort zoek soort; Clustering en sociaal-economische scheidlijnen in Nederland*. Den Haag: Platform 31

Dautzenberg, M. (2008), *Sociale samenhang: mythe of must? Misvattingen, discussies en beleidsimplicaties*. Amsterdam: DSP-Groep BV/Bureau Ruyterveer

Deetman, W., Van der Lans, J. & Scherpenisse, R. (2011), *Doorzetten en loslaten; toekomst van de wijkenaanpak*. Den Haag: Visitatiecommissie wijkenaanpak

Dekker, K. & G. Bolt (2005), Social Cohesion in Post-war Estates in the Netherlands: Differences between Socioeconomic and Ethnic Groups. *Urban Studies*, 42(13), pp. 2447-2470

Den Haag FM (2013), PVV wil debat over mislukken krachtwijkenbeleid. www.denhaagfm.nl/2013/07/30/pvv-wil-debat-over-mislukken-krachtwijkenbeleid. Geraadpleegd: 16 januari 2015

Department of Social Security (1999), *Opportunity for All: Tackling poverty and social exclusion*. London: The Stationary Office

Deuten, B & S. Pauwels (2004). *N5: De levensvatbaarheid van leefbaarheid*. Amsterdam: Spinhex & Industrie Kei Juni 2004

Dunger-Löper, H. (2009), *Post-Leipzig Colloquium on Transferability of Urban Development Projects; Brussels*. Berlin: Senate Department for Urban Development

Duyvendak, J.W. & P. Van der Graaf (2001), *Opzoomeren, stille kracht? Een onderzoek naar de kwaliteiten van het Opzoomeren in Rotterdam*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Eijk, G. van (2010), *Unequal Networks – Spatial segregation, relationships and inequality in the city*. Amsterdam: IOS Press

Engbersen, R., K. Fortuin & J. Hofman (2010), *Bewonersbudgetten, wat schuift het? Ervaringen van gemeenteambtenaren met bewonersbudgetten*. Publicatierreeks over burgerparticipatie. Breda: Koninklijke Broese en Peereboom

Evers, A., B. Ewert & T. Brandsen (2014), *Social innovations for social cohesion, transnational patterns and approaches from 20 European cities*. Luik: EMES European Research Network asbl

Fieldhouse, E. & D. Cutts (2008), *Immigration and neighbourhood diversity in England. Does diversity damage social capital?* (ongepubliceerde paper)

Fisher, C.S. (1982), *To Dwell among Friends: Personal Networks in Town and City*. Chicago: The University of Chicago Press

Forrest, R. & A. Kearns (2001), Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood. *Urban Studies*, 38, no. 12, pp. 2125-2143

Fukuyama, F. (1999), *The Great Disruption: Human Nature and the Reconstitution of Order*. London: Profile Books

Futura (2011), *Koppelen en doorschakelen, professionals reflecteren op organisatievormen in de wijk*. Tilburg: DDA Repro Services

Gemeente Eindhoven & Woonbedrijf (2011a), *Visie Doornakkers*. Eindhoven: gemeente Eindhoven en Woonbedrijf

Gemeente Eindhoven & Woonbedrijf (2011b), *Visie Doornakkers, bijlagen*. Eindhoven: gemeente Eindhoven en Woonbedrijf

Gemeente Eindhoven (1999), *Stadsvisie 2010, Stedelijk Ontwikkelingsprogramma 1999-2003/4*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2000), *Impulsplan Doornakkers, Deel 2, van analyse naar visie*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2004a), *Kiezen voor stedelijke woonkwaliteit, beleidsplan Wonen Deel I: Visie*. Eindhoven: Dienst Stedelijke Ontwikkeling en Beheer

Gemeente Eindhoven (2004b), *Stadsvisie Eindhoven 2010. Stedelijk ontwikkelingsprogramma 2005-2009*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2004c), *Voorjaarsnota 2005-2008, Kaderstelling voor de Programmabegroting 2005-2008*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2005), *Samen beter, beter samen*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2006a), *Doornakkers Één; slagvaardig op weg naar een sociale, sterke en betrokken buurt*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2006b), *Coalitieakkoord 2006-2010; Eindhoven Één, slagvaardig op weg naar een sociaal, sterk en betrokken Eindhoven*. Eindhoven: PvdA, CDA, SP

Gemeente Eindhoven (2006c), *Integrale wijkvernieuwing na 5 jaar; een gezamenlijke evaluatie*. Eindhoven: Stedelijke Regiegroep Integrale Wijkvernieuwing

Gemeente Eindhoven (2007a), *Aansturingsformat Eindhoven GSB/SOP projecten 2005-2009*. Eindhoven: intern document

Gemeente Eindhoven (2007b), *Evaluatie format Eindhoven Doornakkers1! Projecten 2007 (oktober)*. Eindhoven: intern document

Gemeente Eindhoven (2008a), *Doornakkers; wijkactieplan*. Eindhoven: gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2008b), *Stadsdeel- en buurtanalyse Tongelre 2008*. Eindhoven: gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2008c), *Buurtcontract 2008 Doornakkers*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2008d), *Spelregels, Waardebonnen voor bewonersinitiatieven*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2008e), *Raadsvoorstel inzake toevoeging van een paragraaf vouchersysteem bewonersinitiatieven aan de Subsidieverodering gemeente Eindhoven 2008*. Eindhoven: Intern document

Gemeente Eindhoven (2008f), *Extra begeleidingsgroep SaZ, 24 juni 2008; Betreft: Berckheydestraat*. Eindhoven: intern document

Gemeente Eindhoven (2008g), *Hé ga je mee? Sportnota 2008-2015; Sport, bewegen en recreatie in Eindhoven vanuit maatschappelijk perspectief*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2008h), *Voortgangsrapportage Diversiteitsbeleid "Beter Samen Samen Beter"*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2009a), *Buurtcontract 2009 Doornakkers, evaluatie tot en met juni*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2009b), *Krachtwijken; De Eindhovense aanpak*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2009c), *Overzicht GSB Sociale herovering Doornakkers 2007-2009*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2010), *Beleidskader Integrale Veiligheid 2010-2013*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2011), *Doornakkers buurtcontract 2011*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2013), *Samen werken aan Doornakkers, buurtcontract 2013*. Eindhoven: gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (2014a), *Coalitieakkoord 2014-2018, Expeditie Eindhoven, iedereen mee*. Eindhoven: PvdA, D66, SP, GroenLinks

Gemeente Eindhoven (2014b), *Gebiedsverkenning maatschappelijk vastgoed Doornakkers*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (z.j.a), *Eindhovense Krachtwijk Doornakkers; kerncijfers*. Eindhoven: gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven (z.j.b), *Integrale aanpak flats Jan van Capellelaan en Pieter Lastmanstraat "1 + 1 = 3"*. Eindhoven: intern document

Gent, W.P.C. van, S. Musterd & W. Ostendorf (2009), Disentangling neighbourhood problems: area-based interventions in Western European cities. *Urban Research & Practice*, 2:1, pp. 53-67, DOI

Gerritsen, S. & T. Reininga (2011), *Effecten van mengen wijken onbekend; Nederlands onderzoek ontbreekt*. Den Haag: Centraal Planbureau CPB Policy Brief 2011/08

- Gerson, K., C.A. Stueve & C.S. Fisher (1977), *Attachment to place*. In: C.S. Fisher, R.M. Jackson, K. Gerson et al (Red.) *Attachment to Place*, pp. 139-161. New York: The Free Press
- Gesthuizen, M., T. v.d. Meer, P. Scheepers & J. Tolsma (2008), *De invloed van land-, gemeente- en buurtkenmerken op diverse indicatoren van sociaal kapitaal: Putnams hypothese getest in Europa en Nederland*. In: M. Gesthuizen & V. Veldheer (Red.) (2008), *Sociale samenhang in de wijk*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- GGD Brabant-Zuidoost (2010), *Doornakkers Gezond! Voortgangsrapportage 2009*. Eindhoven: GGD Brabant-Zuidoost
- Gibb, K., A. Kearns & K. Kintrea (1999), Low demand, housing preferences and neighbourhood choices, Paper presented to ENHR Conference, Balatonfured, Hungary
- Giddens, A. (1994), Community charged: review of Dennis Wrong's 'the problem of order'. *New Statesman and Society*, 22 April, pp. 42-44
- Gijsberts, M. & J. Dagevos (2007), *Interventies voor integratie; het tegengaan van etnische concentratie en bevorderen van interetnisch contact*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- Gijsberts, M., M. Vervoort, E. Havekes & J. Dagevos (2010), *Maakt de buurt verschil? De relatie tussen etnische samenstelling van de buurt, interetnisch contact en wederzijdse beeldvorming*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- Gijsberts, M., T. van der Meer & J. Dagevos (2008), *Vermindert etnische diversiteit de sociale cohesie?* In: P. Schnabel, R. Bijl & J. de Hart (2008), *Betrekkelijke betrokkenheid; studies in sociale cohesie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- Graaf, van der, P. & J.W. Duyvendak (2009), *Thuis voelen in de buurt: een opgave voor stedelijke vernieuwing*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Granovetter, M.S. (1973), The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), pp. 1360-1380
- Guest, A. & S. Wierzbicki (1999), Social ties at the neighbourhood level: two decades of Gss evidence, *Urban Affairs Review*, 35, pp. 92-111
- Ham, M. van & W.A.V. Clark (2009), Neighbourhood mobility in context: household moves and changing neighbourhoods in the Netherlands. *Environment and Planning A*, 2009, 41, pp. 1442-1459
- Hart, J. de, F. Knol, C. Maas-deWaal & T. Roes (2002). *Zekere banden: Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- Hazeu, C.A., N.G.J. Boonstra, M. Jager-Vreugdenhil, P. Winsemius (2005), *Buurtinitiatieven en buurtbeleid in Nederland anno 2004*. Amsterdam: Pallas Publications
- Hjarnø, J. (1996), Global cities in two ways, a comment on Saskia Sassens global city hypothesis, Papers, Migration no. 18, South Jutland University: Danish Centre for Migration and Ethnic Studies

- Hoogerwerf, A. & M. Herweijer (2003), *Overheidsbeleid. Een inleiding in de beleidswetenschap*. Alphen aan den Rijn: Kluwer
- Hoogerwerf, A. (1998), Beleidstheorie en criminologie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 40(2) pp. 185-192
- Hooghe, M., T. Reeskens, D. Stolle & A. Trappers (2009), Ethnic diversity and generalized trust in Europe: A cross-national multilevel study. *Comparative Political Studies*, 42(2), pp. 198-223
- Horst, H. van der, J. Kullberg & L. Deben (2001), *Wat wijken maakt*. Delft/Den Haag: Nethur Partnership
- Hortulanus (2000), *Aandacht voor informele solidariteit*. In: R.F. Hortulanus en J.E.M. Machielse (Red.). *Wie is mijn naaste? Het sociaal debat, deel 2*. Den Haag: Elsevier, pp. 9-22
- Hurks Vastgoedontwikkeling (z.j.), *De kracht van De Toeloop; hoe ontwikkel je een inspirerend leefomgeving voor de buurt*. Eindhoven: Hurks Vastgoedontwikkeling
- Huygen, A. & R. Verwijs (2010), *Zo zijn de manieren*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut
- Karsten, L., T. Lupi & M. de Stigter-Speksnijder (2013), The middle classes of the remaking of the suburban family community: evidence from The Netherlands. *Journal of Housing and the Built Environment*, 28(2), pp. 257-271
- Kearns, A. & R. Forrest (2000), Social Cohesion and Multilevel Urban Governance. *Urban Studies*, 37(5-6), pp. 995-1017
- Kearns, A. & P. Mason (2007), Mixed Tenure Communities and Neighbourhood Quality. *Housing Studies*, 22, pp. 661-691
- Kiesraad (z.j.), Databank verkiezingsuitslagen.
<http://www.verkiezingsuitslagen.nl/Na1918/Verkiezingsuitslagen.aspx?VerkiezingsTypeld=3>.
 Geraadpleegd: 7 mei 2015
- Klarenbeek, F. (2007), *De leefbare stad; beschouwing over de bijdrage van de corporatie aan de 'quality of life' in Eindhoven Brainport*. In: J. Smeets (Red.), *11X040*. Tilburg: Gianotten
- Kleinhans, R. & G. Bolt (2010), *Vertrouwen houden in de buurt. Verval ervaring en collectieve zelfredzaamheid in stadsbuurten*. Den Haag: NICIS Institute
- Kleinhans, R. (2004), Social Implications of Housing Diversification in Urban Renewal: A Review of Recent Literature. *Journal of Housing and the Built Environment*, 19, pp. 367-390
- Kleinhans, R. (2005), *Sociale implicaties van herstructurering en herhuisvesting*. Delft: Delft University Press
- Knol, F. (2002), *Stand van zaken en ontwikkelingen van de fysieke kwaliteit van de woonomgeving*. In: De Hart, J. (2002), *Zekere banden; Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

- Knox, P.L. (1995), *World cities and the organisation of global space*. In: R.J. Johnston, P.J. Taylor, M.J. Watts, *Geographies of Global Change: Remapping the World in the Late Twentieth Century*. Oxford: Blackwell
- Lamers, N. (2005), *Evaluatie wijkprojecten; een evaluatieonderzoek naar de uitvoering en resultaten van twee wijkprojecten in Tilburg Noord*. Tilburg: Wetenschapswinkel Universiteit van Tilburg
- Lau Leby, J. & A Hariza Hashim (2010). Liveability Dimensions and Attributes: Their Relative Importance in the Eyes of Neighbourhood Residents. *Journal of Construction in Developing Countries*, 15(1), pp. 67-91
- Lee, B.A. & K.E. Campbell (1999), *Neighbor networks of black and white Americans*. In: B. Wellman (Red.) *Networks in the Global Village: Life in Contemporary Communities*, pp. 119-146. Boulder, CO: Westview Press
- Leeuw, F.L. (2003), Reconstructing program theories. Methods available and problems to be solved. *American Journal of Evaluation*, 24(1) pp. 5-20
- Leidemeijer, K. & I. van Kamp (2003), *Kwaliteit van de Leefomgeving en Leefbaarheid. Naar een begrippenkader en conceptuele inkadering*. Amsterdam: RIGO – Bilthoven: RIVM
- Letki, N. (2008), Does diversity erode social cohesion? Social capital and race in British neighbourhoods. *Political Studies*, 56(1), pp. 99-126
- Levitas, R., C. Pantazis, E. Fahmy, D. Gordon, E. Lloyd & D. Patsios (2007), *The multi-dimensional analysis of social exclusion*. Bristol: University of Bristol
- Loef, L., N. Fransen & B. van Dijk (2009), *De evaluatie van KICK, Grote Broer en het Buurtinterventieteam*. Amsterdam: DSP-groep
- Low, S.M. & D. Lawrence-Zuniga (2003), 'Locating Culture' In: S.M. Low & D. Lawrence-Zuniga (2003), *The Anthropology of Space and Place*. Hoboken: Blackwell Publishing
- Lub, V. (2013), *Schoon, heel en werkzaam? Een wetenschappelijke beoordeling van sociale interventies op het terrein van buurtleefbaarheid*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers
- Lumens groep (z.j.), *Over ons*. www.lumensgroep.nl/overons. Geraadpleegd: 28 september 2015
- Lupi, T. (2005), *Buurtbinding. Van veenkolonie tot vinex-wijk*. Amsterdam: Aksant
- Madanipour, A., C. Cars, C. and J. Allen (1998), Social Exclusion in European Cities. *Regional Policy and Development* 23. London: Jessica Kingsley
- Marshall, M. J. & D. Stolle (2004), Race and the City: Neighborhood Context and the Development of Generalized Trust. *Political Behavior*, 26, pp. 125-53
- Massey, D. (1991) The political place of locality studies, *Environment and Planning A*, 23, pp. 267-282
- Michalos, A.C. (1997), Combining social, economic and environmental indicators to measure sustainable human well-being. *Social indicators Research*, 40, 1997, pp. 221-258

Ministerie van VROM & Wonen, Wijken en Integratie (2007), *Actieplan Krachtwijken, van Aandachtswijk naar Krachtwijk*. Den Haag: Ministerie van VROM

Mumford, K. & R. Lupton (1999), Low demand for housing and area abandonment, compounding effects of areas on life chances, Paper presented to ENHR Conference, Balatonfured, Hungary

Musterd, S. & M. de Winter (1998), Conditions for Spatial Segregation: Some European Perspectives. *International Journal of Urban and Regional Research*, 22, pp. 665-673.

Naber, P. (2004), *Vriendschap en sociale cohesie. De rol van leeftijdgenoten in de opvoeding van jeugd*. Den Haag: Hogeschool INHOLLAND

Noije, L. van & K. Wittebrood (2008), *Sociale veiligheid ontsleuteld; veronderstelde en werkelijke effecten van veiligheidsbeleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

NVM (2013), Vogelaar verwerpt kritiek krachtwijkenbeleid. www.nvm.nl/nl-NL/Actual/Augustus_2013/Vogelaar_verwerpt_kritiek_krachtwijkenbeleid.aspx. Geraadpleegd: 16 december 2014

Oliver, E. & J. Wong (2003), Intergroup Prejudice in Multiethnic Settings. *American Journal of Political Science*, 47, pp. 567-582

Olzak, S. (1992), *The dynamics of ethnic competition and conflict*. Stanford: Stanford University Press

Parkes, A. & A. Kearns (2003), Residential perceptions and housing mobility in Scotland: an analysis of the longitudinal Scottish House Condition Survey 1991-96. *Housing Studies*, 18, pp. 673-701

Parkinson, M. (1998), *Combating Social Exclusion. Lessons from Area-based programs in Europa*. Bristol: The Policy Express

Parren, J. (2012), *Beschrijving werkwijze Grote Broer-project*. Breda: Stichting KICK Breda

Pawson, H. & G. Bramley (2000), Understanding recent trends in residential mobility in council housing in England. *Urban Studies*, 37, pp. 1231-1259

Penninx, K. (1999), *De buurt voor alle leeftijden*. Utrecht: NIZW

Permentier, M., G. Bolt & M. Van Ham (2011), Determinants of Neighbourhood Satisfaction and Perception of Neighbourhood Reputation. *Urban Studies*, 48, pp. 977-996

Permentier, M., J. Kullberg & L. van Noije (2013), *Werk aan de wijk, een quasi-experimentele evaluatie van het krachtwijkenbeleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Platform 31 (2008), Financiële impuls voor cultureel erfgoed in veertig wijken. <http://kennisbank.platform31.nl/pages/8864/Nieuws/Financiele-impuls-voor-cultureel-erfgoed-in-veertig-wijken.html>. Geraadpleegd 13 maart 2015

Platform 31 (2011), De Toeloop: ruimtelijke en sociale schakel tussen een 'krachtwijk' en vinexlocatie. <http://kennisbank.platform31.nl/pages/21202/Nieuws/De-Toeloop-ruimtelijke-en-sociale-schakel-tussen-een-krachtwijk-en-vinexlocatie-.html>. Geraadpleegd: 14 april 2015

Platform 31 (z.j.), Gemeente Eindhoven. <http://www.platform31.nl/partners/partners-van-platform31/eindhoven>. Geraadpleegd: 18 mei 2015

Posthumus, H., G. Bolt & R. Van Kempen (2013), Why do displaced residents move to socioeconomically disadvantaged neighbourhoods? *Housing Studies*, 28(2), pp. 272-293

Putnam, R. D. (2000), *Bowling Alone*. New York: Simon and Schuster

Putnam, R.D. (1995), Tuning in, tuning out. The strange disappearance of social capital in America. *Political science and politics*, December 1995, pp. 664-683

Putnam, R.D. (2007), E pluribus unum. Diversity and community in the twenty-first century. The 2007 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), pp. 137-174

Regiegroep (z.j.a), *Bezoek minister Vogelaar*. Eindhoven: BuurtKracht

Regiegroep (z.j.b), *Agenda en doelstelling vergadering voortgang doorbraakthema's*. Eindhoven: BuurtKracht

Reijndorp, A. & L. Reinders (2010), *De alledaagse en de geplande stad*. Amsterdam: SUN Trancity

Rekenkamercommissie gemeente Eindhoven (2012), *Integrale wijkvernieuwing; Het mocht 'n onsje meer zijn*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven

Rettab, B. (1995), *The economic performance of the immigrant workforce. A case study of Morrocans in the Netherlands*. Rotterdam: Erasmus Universiteit

RIGO (1995), *Woonbeleving: de subjectieve kwaliteit van het wonen*. Amsterdam: RIGO

RIGO (2011), *Tien jaar integrale wijkvernieuwing Eindhoven: Doornakkers*. Amsterdam: Rigo Research en Advies BV

Rijksadviseur Cultureel Erfgoed (2011), *Cultuurhistorie in de stedelijke vernieuwing van de veertig aandachtswijken*. Den Haag: Wim Eggenkamp, Rijksadviseur Cultureel Erfgoed

Ross, C.E., J. Mirowsky & S. Pribesh (2001), Powerlessness and the amplification of threat: Neighbourhood disadvantage, disorder and mistrust. *American Sociological Review*, 66(4), pp. 568-591

Rothstein, B. & E.M. Uslaner (2005), All for one: Equality, corruption, and social trust. *World Politics*, 58(1), pp. 41-72

Rovers, B. (1998), Buurten zijn gevaarlijk, vooral voor onderzoekers; over woonomgeving en jeugdcriminaliteit. *Planologisch Nieuws*, 18, pp. 348-354

RTL Nieuws (2013), *Krachtwijkenbeleid heeft geen effect gehad*. www.rtlnieuws.nl/nieuws/binnenland/krachtwijkenbeleid-heeft-geen-effect-gehad. Geraadpleegd: 16 januari 2015

Sampson, R., S.W. Raudenbusch & F. Earls (1997), Neighborhoods and violent crime: a multilevel study of collective efficacy, *Science*, 277, pp. 918-924

- Sautkina, E., L. Bond & A. Kearns (2011), Mixed Evidence on Mixed Tenure Effects: Findings from a Systematic Review of UK Studies, 1995-2009. *Housing Studies*, 27(6), pp. 748-782
- Schmeets, H. & J. van Beuningen (2014), *Discrepanties in sociaal kapitaal van bevolkingsgroepen*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek
- Schulenberg, R., K. Leidelmeijer & H. Rombouts (2010), *Buurtleefbaarheid beschreven; ontwikkelingen in de veertig aandachtswijken*. Amsterdam: RIGO Research & Advies BV
- Schuyt, K. (1997). *Sociale cohesie en sociaal beleid, drie publiekscolleges in De Balie*. Amsterdam: De Balie
- Shafer, C.S., B.K. Lee & S. Turner (2000). A tale of three greenway trails: user perceptions related to quality of life. *Landscape and Urban Planning*, 49(3-4), pp. 163-178
- Shaw, C.R. & H.D. McKay (1942), *Juvenile delinquency and urban areas*. Chicago: University of Chicago press
- Siroen, T., J. Steyaert, J. van de Ven (2005), *Sociale ontwikkeling in Eindhoven*. Eindhoven: Fontys Hogescholen
- Smeets, J. & R. Soeterbeek (2007), *De inclusieve stad; beschouwing over sociale uitsluiting en segregatie*. In: J. Smeets (Red.), 11X040. Tilburg: Gianotten
- Smith, G. R. (1999), *Area-based Initiatives: The rationale and options for area targeting*. London: Centre for Analysis of Social Exclusion, London School of Economics
- Spierings, F. (2004), Gedeelde normen, onuitgesproken verwachtingen: over binding in hechte gemeenschappen, *Sociale wetenschappen*, 47 (2), pp. 49-66
- Sprong, B, van der (2011), *Methodebeschrijving Vouchersysteem, databank effectieve sociale interventies*. Utrecht: Movisie
- Steyaert, J. & C. Verheijen (2007), *De participatiestad; de burger als partner*. In: J. Smeets (Red.), 11X040. Tilburg: Gianotten
- Taylor, R.B. (1988), *Commitment to the welfare state*, in: R. Jowell, J. Curtis, A. Park et al (Red.) *British – and European – Social Attitudes: The 15th Report. How Britain Differs*, pp. 57-76. Aldershot: Ashgate
- Tolsma, J., T. van der Meer & M. Gesthuizen (2009), The impact of neighbourhood and municipality characteristics on social cohesion in the Netherlands. *Acta Politica*, 44(3), pp. 286-313
- Tonkens, E.H. & G.J. Kroese (2009), *Bewonersparticipatie via vouchers: democratisch en activerend?* Den Haag: Ministerie van VROM
- Tuijl, P. van & M. Vissers (2004), *De Eindhovense Veiligheidsbarometer 2003; Bouwstenen voor het integrale veiligheidsbeleid*. Eindhoven: BIO-rapport nr. 994
- Uitermark, J., J.W. Duyvendak & R. Kleinhans (2007), Gentrification as a governmental strategy: social control and social cohesion in Hooglyt, Rotterdam. *Environment and Planning A*, 39, pp. 125-141

- Valk, A. van der & S. Musterd (1998). *Leefbare Steden en een duurzame omgeving*. Assen: Van Gorcum
- Veenhoven, R. (2000), *Leefbaarheid, betekenissen en meetmethoden*. Rotterdam: Erasmus Universiteit
- Ven, D. van der (2012), *De kracht van het gebiedsconcept. Een onderzoek naar het gebiedsconcept in binnenstedelijke gebiedsontwikkeling*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam
- Verwey-Jonker Instituut & Woonbedrijf (2011), *Zicht op de toeloop; Succesvol gebruik van het wijkcentrum Doornakkers-Eindhoven*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut
- Völker, B. (2008), *Buurten, gemeenschappen, collectieve goederen en kwaden*. In: M. Gesthuizen & V. Veldheer (Red.) (2008), *Sociale samenhang in de wijk*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- Völker, B., H.D. Flap & S. Lindenberg (2007), When are neighbourhoods communities? Community in Dutch neighbourhoods. *European Sociological Review*, pp. 99-114.
- VROM-raad (2006), *Stad en stijging; Sociale stijging als leidraad voor stedelijke vernieuwing*. Den Haag: OBT bv
- VVD Den Haag (2013), *VVD: Stop verspillen miljoenen aan krachtwijkenbeleid*. www.vvddenhaag.nl/nieuws/vvd-stop-verspillen-miljoenen-aan-krachtwijkenbeleid. Geraadpleegd: 16 januari 2015
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2006), *De verzorgingsstaat heroverwogen; over verzorgen, verzekeren, verheffen en verbinden*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- WijkWiskunde (2009), *Doornakkers WijkWiskunde*. www.oogvoordebuurt.nl/wordpress/wp-content/uploads/OvdB_Doornakkers_Wijkwiskunde.pdf. Geraadpleegd: 19 juni 2015
- Willemse, J. (2006), *Anders kijken, een breder zicht op menselijk gedrag*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum
- Wilson, J.Q. & G. Kelling (1982), Broken Windows. *The atlantic monthly*, 3, pp. 29-38
- Wilson, W.J. (1987), *The Truly Disadvantaged; The Inner City, the Underclass, and Public Policy*. Chicago: University of Chicago Press
- Wittebrood, K. & R. van der Wouden (2002), Criminaliteit: concentratie of cumulatie? *Rooijlijn*, 9, pp. 433-439
- Wittebrood, K. (2008), *Sociale cohesie als bouwsteen voor veilige buurten*. In: P. Schnabel e.a., *Betrekkelijke betrokkenheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- Wittebrood, K., T. Van Dijk (2007), *Aandacht voor de Wijk-Effecten van Herstructurering op de Leefbaarheid en de Veiligheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- Wuertz, K. (1989), *Het onherbergzame wonen*. D: atelier Rijksbouwmeester
- Yin, R.K. (2009), *Case Study Research: Design and Methods*. 4th edition. Los Angeles: Sage

Zannoni, M., R. Dammen, L.P. Van der Varst, A.M.D. Van Es & E.R. Muller (2009), *Veiligheid in Eindhoven; op weg naar integrale veiligheid*. Den Haag: COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement

Bijlage I Lijst respondenten

Ministerie van Binnenlandse Zaken & Koninkrijksrelaties:

1. Clustermanager woon- en leefomgeving
2. Strategisch adviseur

Gemeente Eindhoven:

1. Gebiedscoördinator Doornakkers / vertegenwoordiger Doornakkers Praat
2. Projectmanager Integrale Wijkvernieuwing
3. Voormalig senior projectmanager Integrale Wijkvernieuwing/krachtwijk
4. Projectmedewerker krachtwijk Doornakkers
5. Vertegenwoordiger Aanpak Speelvoorzieningen

Woonbedrijf:

1. Districtsmanager Tongelre
2. Coördinator gebiedsontwikkeling, interview met 2 personen
3. Projectleider krachtwijken
4. Leefbaarheidscoach & buurtbeheerder

Bewoners:

1. Bewoner / vertegenwoordiger Regiegroep (bestuur), interview met 2 personen
2. Bewoner / voormalig buurtburgemeester Buurtplatform Doornakkers

Overig:

1. Wijkagent Doornakkers
2. Voormalig medewerker Welzijn Eindhoven / vertegenwoordiger Straat aan Zet

Bijlage II Topiclijst interviews

II.I Beleidsmaker

Introductie:

- Toelichting onderzoek
- Wat was uw functie binnen de wijkaanpak en de beleidsvorming?

Beleid:

- Hoe is de beleidsvorming omtrent de wijkaanpak in Doornakkers tot stand gekomen?
- Welke factoren waren van invloed op de beleidsvorming?
- Welke rol speelde sociale cohesie binnen de beleidsvorming?

Interventies:

- Wat vindt u van de interventies die zijn uitgevoerd ten opzichte van de wijkaanpak?
- Wat waren volgens u succesvolle en minder succesvolle interventies om de beleidsdoelen te halen?

Effectiviteit:

- In hoeverre was het beleid van de wijkaanpak effectief?
- Wat ging er goed en wat had beter gemoeten?

Afsluiting:

- Terugkoppeling na afronding
- Dankwoord

II.II Vertegenwoordiger interventie

Introductie:

- Toelichting onderzoek

Interventie:

- Kunt u een omschrijving geven van de interventie?
- Wat was uw functie binnen de interventie?
- Vanuit waar is de interventie geïnitieerd en wat waren de doelen?

Beleid:

- Wat was de relatie tussen de interventie en het beleid?
- Heeft het beleid de interventie ondersteund dan wel belemmerd?

Effectiviteit:

- Waar heeft de interventie in geresulteerd?
- Wat ging er goed en wat had beter gemoeten?

Afsluiting:

- Terugkoppeling na afronding
- Dankwoord

Universiteit Utrecht